

LÍTICE

—

Richard
Weiner

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

41 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Lítice

Richard Weiner

Znění tohoto textu vychází z díla [Lítice](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Torst v roce 1996. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Richard Weiner: Lítice), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 20. 9. 2018.

OBSAH

Dvojníci	6
Deník.....	32
Blahoslonný den.....	50
Kostajnik.....	60
Ztřeštěné ticho	81

Dvojníci

Když jsem druhého mobilizačního dne vešel do důstojnického kasina v B., přicházejí rovnou z nádraží, prostřihla se jejich zamlklost vrkavým smíchem nejmladšího praporčíka. Pak se rozpoutal všeobecný, neuvěřitelně srdečný řehot. Bylo mi trapno. Neboť jistě se smáli mně, mému zjevu. Ale já; cožpak jsem nešel do války? Je pravda, v stejnokroji, oblečeném po dlouhé přestávce, bylo mi vskutku nevolně. Marciálně, jak vidíte, nevyhlížím ani dnes; pochopíte tedy, že mě smích důstojníků uvedl do trapných rozpaků. Ale přistoupil ke mně starší setník a děl dobromyslně:

„Nemysli si, že se smějeme tobě. Toto! Ale pohleď, co říkáš našemu milému baronu Sankorymu?“

Nadporučík baron Sankory, jenž se pochichtával s ostatními, patře zmateně z jednoho na druhého, uslyšev svoje jméno ustal v pitvorném našpulování tenkých rtíků a jen oči vypouklil, což vyvolalo nový, mocnější výbuch smíchu.

„Ale odkud se jen vzala ta úžasná podoba,“ zvolal kdosi, „vždyť Spajdan je docela hezký chlapík?“

Tu jsem pohleděl na Sankoryho znovu a pocítil okamžitě antipatii; až smutno mi z ní bylo. Neboť rmoutí mě vždycky, znenávidím-li si koho pro nic za nic. – Šel přímo ke mně a ony tři kroky stačily, že jsem si zošklivil jeho rozkacený chod na hůlkovitě tenkých nožkách, které nesly dlouhý trup, v pasu nápadně zúžený, ale s rameny opravdu americky širokými. Na dlouhém krku seděla nepříjemně malá kulatá hlava, již při chůzi pitvorně kroutil jako by se stále dávil –, zatímco jeho docela okrouhlé oči patřily dolů a napřed, jako by vyhlížely zrnka na zob. Nízké čelo vroubily rovně zastřižené vlasy. Uši veliké a těsně přiléhající a rty velmi tenké, zavhlé. Vsouval co chvíli střídavě horní a dolní. Byl jsem s úsudkem rychle hotov; dříve ještě, než promluvil: povaha velmi smyslná; štěstí u žen? ne!; i zhrubl jeho chtíč.

Došel ke mně, podal mi ruku a řekl: „Tak my dva tedy?“ Podivil jsem se jeho hlubokému, nějak promaštěnému hlasu, který se k ostatnímu zjevu nijak nehodil. Kdybych už předem nebyl zaujal nepřátelského stanoviska, byl by možná onen hlas mým úsudkem zviklal, tak ošemetně jímavý byl, ale já raději zapsal tento sametový hlas jako novou jeho nesnesitelnost. Byl jsem nucen pohleděti mu v oči. Odpovídaly hlasu. Černé, hluboké a v jejich hloubce čile přeskočily dvě jiskérky.

Odpověděl jsem co nejlhostejněji:

„Ano, prý my dva,“ a odvrátil se.

„Nu, proto nemusíte být tak podrážděn,“ pravil.

„Já?“ řekl jsem odmítavou otázkou.

„Podoba k neuvěření! Kolosální!“ smál se jakýsi kadet. A že jsem se uškříbl, dotvrdil dokola: „Kolosální, namouvěru!“

U oběda jsme musili seděti vedle sebe, Sankory a já. Při černé kávě nabažili se konečně okoukávat nás, jako bychom byli figury z panoptika, a Sankory, postřehnuv, že si nás už nevšímají, pokusil se navázati se mnou hovor souvislejší.

Nesetrvál jsem dlouho v nepřátelském zaujetí. Totiž lépe řečeno, snažil jsem se přemoci svůj prvotní odklon. Což, řekl jsem si, proč? Proč si ho ošklivit pro onu nehezkost, která se mé leposti tolik podobala!? Dost možná že nález dvojníka vždy působí tísnivě. Nevím, nemám zkušeností. Ale uznal jsem křivdu, kterou jsem na něm páchal zaujatou nevraživostí, a snažil jsem se odčinit ji. Mučil jsem se obědvaje, vyčítaje si potichu a naléhavě svoje jednání i to, co se mi vtíralo na cit. Namlouval jsem si křečovitě, že je lepší mě, a dostal jsem jej do jakési pasivní, trpké lásky, která mi působila potěšení... Když pak při černé kávě počal vykládati, velhával jsem se do účasti a snažil se poslechnout do konce a učiniti si o něm nestranný úsudek, tak jako by byl kýmkoliv. Ale mluvil, jak mluvíti neměl. Neopatrně naznačoval, že je mezi námi úzký vztah; vymýšlel si narážky takového rázu, že nebylo pochyby o jejich smyslu: očekával, že ve mně vyvolají zcela zvláštní a zcela určitou odezvu. Všechna jeho snaha nesla se k tomu, aby mi vsugeroval kromobyčejný dosah naše-

ho setkání, a důsledky jeho líčil pronikavou kresbou. Nemluvil sice přímo o našem případě, ale zavedl hovor na téma dvojníků, o němž měl povědomost nepříjemně důkladnou. Rozvlácel je na příkladech hojných – a nejnevinnější jeho aplikace – třeba v Komedii omylů – uměl glosovati s průhledným diabolismem. Jeho úmysl byl zřejmý a roztrpčoval mě nesmírně. Neboť šel jsem do války a všechen jsem byl orientován válkou. Nebylo pro mě jiné myšlenky než té, že je válka a já v ní. I vyvstane člověk, jenž nemá důležitějšího na práci než obírat mě o otázku života a smrti, jenž dělá, jako by důležitější než vše ostatní bylo náhodné setkání jakýchsi dvou sobě podobných vojáků. Rve mě z mého kruhu a vláčí mě v jiný, ve svůj, kde to čpí čarodějnicemi – a mně, jenž se hodlám vypořádati s životem po nejčistším lidství (jak jen dovedu), vnucuje uměle nadouvaný blud. A přece jen se dnes táži: Jak jen tomu mohlo takto býti? Jak, že zdál se věděti tolik, kde já nevěděl nic? Kdo byl ten člověk?

„Jste o těchto věcech velmi dobře zpraven,“ děl jsem, „tak jako by vám byla kdysi už vzešla nutnost zabývat se jimi.“

„Nevzešla v tom smyslu, že bych byl dvojníka kdy už našel,“ odpověděl, „ale potud ovšem, že jsem byl přesvědčen o jeho existenci. Nu a proč se nepřipraviti na eventualitu, že ho kdy vskutku naleznu?“

„Jak, vy že jste byl přesvědčen o existenci svého dvojníka?“

„V jediném exempláři nemohu přece býti celý. Věděl jsem bezpečně, že existujete, jenže ovšem byla větší pravděpodobnost, že se s vámi nesetkám, než že bych vás kdy spatřil. Bylo mi toho opravdu žel. Jsem radostně překvapen setkáním, v něž jsem už nedoufal. Vy však jste faktem mojí existence překvapen – ó ano, jste překvapen a docela rozmrzen. Vykáte mi, ač by tykání bylo případnější. Tykejme si.“

Příčilo se mi na to i jen pomysliti.

„Nelze mi dobře. Ale nezazlívejte mi to. Omluvte mě výjimečností případu.“

„Budiž,“ děl a bubnoval prsty po stole, „budiž. Ale vy jen proto zdráháte se tykati mi po kamarádsku, že mě nemáte rád. Inu, jste alespoň upřímný. Ale já k vám vztah už našel.“

„I jděte,“ řekl jsem mu tónem, o němž jsem se domníval, že zní dobrácky, „rád nerad. Co může vzniknouti ze známosti tak krátké? A ostatně – i kdybych vás skutečně měl v nelásce – i to, tuším, je jakýsi vztah.“

„Ovšem,“ pravil mi nato ponuře a zdálo se již poněkud podrážděn, „ale měl byste uvážiti, že se sobě podobáme jako vejce vejci, i měl byste o tom uvažovat. Spajdane, zkrátka: nač uhýbati, nač zalhávati, co cítíte, ba víte stejně dobře jako já: máme vzájemné závazky, a vy byste učinil dobře, kdybyste jich dbal.“

Řekl jsem vám, že jsem se ze všech sil snažil býti mu práv a dostati náš vztah na půdu slušné společenské konvence. Časy byly zlé, časy byly podle toho. Ba více! Kvůli oné osudné podobnosti přiznával jsem mu – stojí-li o to – právo na vztah vřelejší. Byl jsem, věřte mi, ochoten strpěti to. Tak vůlí odpraviv předsudky a bezdůvodnou zatím nenávist, mohl jsem nyní, kdy se demaskoval jako uzurpátor mojí bytosti, ne! – jako domnělá determinanta mého osudu –, pojati ho v nenávist ledově chladnou, v nenávist někoho, kdo ví, že má vrch. Nebylo vášně v mých citech k němu; nenávidě ho, tonul jsem v pohodě své obvyklé radostnosti a kochal se jeho podrážděním jako nezúčastněný divák.

„Podobni možná, milý nadporučíku, ale jako vejce vejci? Dobře že neříkáte jako kapka kapce, neboť mezi vejci lze konečně vždy najíti nějaký rozdíl. I vnější, ne-li? Vidíte – a o povahách se raději ani nezmiňuji.“

„Ale copak vy,“ on na to, „myslíte snad, že jste v jediném exempláři celý? Vy, člověk kusý? Nu?“

„Jak to? Co myslíte?“

„Cože myslím, poručíku? Tolik, že s vámi budu jednati en galant homme. Že vám dám na rozmyšlenou, abyste prohlédl a přišel sám, ačli svou tvrdošíjností nepoženete věc ke krizi, jíž bych předešel zakročením třeba ne příliš jemným. Zatím vězte, že jsem vás hledal, byť nechťíc. Potřebuji vás a vy se nepokoušejte o nemožné.“

„Jste společník ne zrovna příjemný.“

„Ostatní vám to zcela jistě potvrdí.“

„Jsem díkybohu mysli méně svařené než vy.“

„Právě proto,“ zakončil hovor zle a bryskně, vstáváje.

„Právě proto?“ otázal jsem se já, tím přízvukem ohromen.

„Právě proto se vzpouzíte zcela zbytečně.“ –

U pluku měli o Sankorym dosti úplné zprávy. Informoval je záložní poručík Födek, jeho krajan. Sankory pocházel z maďarské gentry, usedlé odedávna v kraji nagykanizském. Nebyli právě bohatí, ale také ne chudí. Čeho se jim na kmenovém jmění nedostávalo, vydřeli na svých méně mocných sousedech a na komitátních náčelnících. Měli rozsáhlé známosti mezi bohatou maďarskou šlechtou. Do úřadů se necpali. Byli povahami, kterým se nechtělo do chomoutů. Rádi se projížděli, rádi udivovali města. Celkem: veselí flamendři a ne přílišní rozhozovači. Otec Sankoryův první se pustil trochu dále do světa. Pobyl, sotva překročil osmnáctý rok, po nějakou dobu v Paříži a v Londýně, asi dvě sezóny na francouzské a italské Riviére. Vrátil se jedenadvacetiletý s okázalým nátěrem západoevropským. Měl jakýsi vágní zájem o umění a zakládal si na tom, že svoje sankoryovské rozkošnictví hrál s rafinovaností prý kulturního člověka. Říkalo se o něm, že zapadl na Západě do výstředních společností maďarských umělců, že se z něho v Paříži stal opioman, a krajská šlechta o něm diskretně šuškala, že „je cvičen v sadismu a jiných pěknostech“. Starý Sankory toho příliš nedbal. Projížděl se po kraji jako jeho předci, utrácel; jediný vnější rozdíl byl, že nejezdil už v pustevní bryčce, nýbrž že si opatřil slušnou calèche. V městě si koupil dům, jakýsi zahradní pavilon. O onom domu se všelicos vyprávělo. Jen proto snad, že jeho okna byla vždy zabeďněna, i za krátkých pobytů starého Sankoryho. Jeho hosté přijížděli s ním, v noci, do města vůbec nechodili a v noci také odjížděli. Podle lidských řečí byli tací a onací, ale určitého nikdo nic nevěděl. Starý Sankory byl dobrý režisér. Druhdy popřál si okázalé promenády po náměstí. Oblékl breeches s velkou kostkou, hřebíčkový jezdecký kabát, procházel se ostentativně sám, tloukl rukojetí bičíku do holení, hleděl před sebe, pohvizdoval a „nepěstoval známostí s měšťany ani s hodnostáři“. Potkal-li někoho, koho z některé příčiny nemohl přehlédnouti, pozdravil ho

či poděkoval mu způsobem zhola odmítavým. Ženat byl s jakousi blízkou příbuznou majorátního Károlyiho, ne příliš bohatou. Byla vychována ve švýcarsko-francouzském penzionátě, měla chatrné zdraví. Vzali se prý z lásky, tak se říkalo nahlas lidem, kteří nebyli dost vysoko, aby se jim řekla pravda. Ve skutečnosti seznámili se, tvrdil Födek, při nevázané hostině v pařížské Latinské čtvrti. Mladá šlechtična pobyla totiž několik měsíců v Paříži pod záminkou, že by se ráda naučila malbě. Ale nemalovala vůbec. Mívala, vědělo se o tom, vroucná přátelství s kolegyněmi v penzionátě. V Paříži, tvrdil Födek, nepřespala prý jediné noci doma. Vzali se posléze a jejich manželství bylo vzorné. Totiž: bylo těžko představit si manželství, v němž by si manželé překáželi tak málo. Oni totiž o sebe vůbec nebdali. Sankory jezdil po kraji bez ženy a ona bez muže po monarchii a po západní Evropě. Manželství bylo pět let bezdětné. Poté přivezla si, po nepřítomnosti, která – jak svědomitě lidé vypočítali – trvala přesně rok, malé dvouměsíční robě. Bylo to nynější nadporučík Sankory. Nezvedl se po rodičích ani podobou, ani povahou. Vznikly pověsti, že vůbec není jejich dítětem. Rodiče, jimž se řeči donesly, zůstali k nim zcela netečnými. Nevyvraceli jich. Zdálo se však, že mezi rodiči hocha sváru nebylo. Vychovávali ho a nakládali s ním tak, že nebylo opravdu co namítat. Byla to zmechanizovaná výchova bez lásky a nepečlivá, ale nebylo špatného jednání a nebylo skrblictví; ostatně chlapec nebyl podle toho, aby naň rodiče byli pyšní či se s ním těšili. Z otcovy i z matčiny strany vžila se od pokolení jakási aristokratická manýra, jež Sankorye, napůl zesedlačené, od sedláků ostatních přece jen odlišovala. Byli neteční vůči osudu a i těžké jeho rány snášeli ledově. Byli sice podnikaví, ale jen potud, pokud nehrozily mraky; jakmile zavětřili bouři, strnuli a očekávali se stoickým klidem příští. Rvačka, byť s kýmkoliv, nelíbila se jim, a zakládajíce si na společenských formách, střežili se malicherného hněvu, kabonění, vzdoru. Co přešlo, to jako by se vůbec nebylo přihodilo. Kromě několika nevyhnutelných krupějí svezlo se z nich zlé nadělení jako voda z kachního peří. Pokračovali tím nepospíchavým, darmým krokem, nepouštějíce do svých niter malých pláneček vzdorných

a odvetných. Zkrátka pečlivě za sebou zametali. Nebyli entuziasty ani v radosti, ani v neštěstí. Ani náraz nenadálý je z míry nepřiváděl; přijímali i překvapení se slušnou rezervou, tak jako by na ně byli připraveni. Ani zvláště přívětiví, ani okatě nadutí. Nesnažili se o nic, co i jen poněkud bylo nad jejich sílu, zato se vrhali s nadbytečným elánem na věc dosažitelnou snadno, a energie, která se přitom vybila, zužitkovávali úmyslně jako piedestalu svých malých činečků. Celkem nikoliv šlechta, ale temperamentem přece jen nad měšťany a sedláky: vypěstili v sobě energickou spořivost a dospěli tak k jakémusi zdání šlechtictví. Mladý Sankory však – jmenoval se Ludvík – byl už v mládí čistým plebejcem. Všeho si důkladně všímal, ve všem chtěl míti rázem plné jasno. Důkladnost, s jakou se vrhal na učení, sama už stačila odlišiti ho od lidí jeho rodu a vrstvy. Neměl oné snadné inteligence a oné duševní pružnosti jako lidé, kterým je povrchní vzdělávání se jakýmsi tréninkem. Lpěl dlouho a s celou tíhou na jednotlivých předmětech, ale poněvadž duchem hlubokým nadán nebyl, nedošel ani v jediném oboru k důkladným či pronikavým vědomostem. Byl pouze těžkopádný, což se povrchnímu pozorovateli může někdy zdáti důkladností. Jakmile se však měl bráti od myšlenky k myšlence, od citu k citu, zkrátka jakýkoliv přechod odhalil pravou podstatu jeho duše: velikou tupost pohybů. Zažíral se v náměty; zažíral se také v nálady; a také v afekty. Ať přátelství či nepřátelství, láska či nenávisť, radost či sklíčenost, rozmach či selhání – u něho vše bylo obludně veliké, především kvantita, takže nakonec bylo lhostejno, miloval-li, či nenáviděl. Touha, aby v jeho vztazích k blízním bylo jasno, měla cos chorobného; třeštil zrovna, aby se vyjasnilo co nejrychleji, okamžitě, rázem. V této věci byl nepředstavitelně netrpělivý a jeho naléhavý chvat i naléhavost způsobu, jakým hodlal dospět jistoty, hatily jeho přátelství a jeho lásky. Byl v jistém smyslu fanatikem pravdy, tedy člověkem společensky nesnesitelným. Leč ne, samota není pro lidi tohoto druhu; jejich osudem je býti přítěží jiným. A poněvadž zdravý člověk zbaví se jich snadno, nezbývá jim než sblížiti se s parobky společnosti. A po tomto svahu sestoupí se znenáhla až do vyhnanství pekelného. Ne-

boť oni přezíraní, utýraní, tělesně i duševně znetvoření školáckové, pak studenti, s nimiž musil navázati, neměl-li býti docela sám, ony dívky lymfatické, chorobně vznětlivé, staropanenské, k nimž bral útočiště, když dospíval v jinocha – toť bytosti stejného rázu, ne-li přirozeným sklonem, tedy diktátem života. Malý výběr vznětů, jež jim život ponechal, přiměl i je, aby lpěly, naléhaly, mučily city příliš vyslovenými vše, k čemu se jim udá přiblížiti se. Duše Ludvíkova byla záhy jako loutka. Pohybovala se jen v několika málo kloubech, svazy a svalstvo zakrněly. Pohybovala se jen v kloubech, tedy skoupě, stroze a nápadně.

Födek sdělil, že se u nich v kraji vypravovaly o mladém Sankorym podivné historky. Nejdůvěrnějším jeho přítelem na střední škole byl prý syn jistého bednáře, hoch krtičnatý, tělesně velmi deprivovaný. Užíval neslýchaných způsobů, aby se přesvědčil o jeho přátelství, a bůhví jakým nátlakem na jeho oddanost přiměl ubohého hochu k obětem, kterých po něm žádal. Měl dost práce vlastní, neboť byl žákem jen podprůměrným, ale musil nastavovat noci, aby vypracoval také ještě úlohy Sankoryho. Nebo opět ho donutil, aby mu dohodil vlastní děvče, jakousi ubožku, která trpěla vodnatelností; přiměl chlapce, aby se vysekaným otvorem v ledu ponořil do řeky. Ba dokonce prý dožadoval důkazu zkouškou na smrt; chlapec měl se vrci pod vlak. Konečně se dal uprositi a slevil natolik, aby si přítel lehl plocho mezi kolejnice. Bednářovu synu zbělely z této zkoušky vlasy. Födek vysvětloval, Ludvík vskutku že má jakousi sugestivní moc nad ubožáky a neduživá (bylť, třebaš nehezky, přece jen tělesně vyspělý a zdravý), ochotných k neuvěřitelným obětem jeho přátelství nebo lásce. Za studií v Pešti dohnal prý svou milenku, dívku z dobré rodiny, stíženou epilepsií, k rozhodnutí, že za něho dá život; měla se utopit v Dunaji. Skočila skutečně z mostu. Byl tak jist, že dívka vykoná sebevraždu v poručenou hodinu a na přikázaném místě, že ji tím zachránil: číhal v loďce u označeného pilíře. Jiné, ošklivé nevěstce z nevěstince posledního řádu, přivedl člověka stíženého odpornou nemocí a nakázal jí ve jménu lásky, aby nemocného přijala. Omluvou mu leda vědomí, že nemoc ona byla vyléčitelnou a že

skutečně dal nevěstku léčiti na vlastní útraty a pak se o ni postaral. Vše to byly ovšem pouhé nedoložitelné pověsti, které si důstojníci šeptali. Otevřeného útoku na Sankoryho nikdo se neodvážil. Nebylo k tomu ani příležitosti. Choval se korektně. Nikoho se nestranil, nikoho nevyhledával. Když vyhlášena mobilizace, byl právě měsíc v garnizoně; stihla jej tam na vojenském cvičení. Jeho spolubydlíci líčil, jakou si přivezl četbu: Swedenborga, protestantské moralisty, Smilesovu Moudrost životní, komentář k talmudu; četl vedle toho Casanovu a laciné, nejnudněji fabulované detektivky; před spaním probíral prý se jakýmisi povídkami Hanse Heinze Ewerse, někdy Stevensonovým Panem Jekyllem a panem Hydem. Po celou tu dobu se svou bytnou nepromluvil a záložní poručík žaloval, jak jeho přítomnost deprimuje. Se svým vojenským sluhou neměl těch nevinných důvěrností, jakých bývá; nemluvil naň s kamarádkou obhroublostí. Nařídil mu stručně, čeho potřeboval, neosopoval se na něho, ale byl nevrlý.

Důstojníci naši neměli ho rádi, ale nejen to: ani jich valně nezajímal. Födekův referát vyslechli sice pozorně, ale poněvadž konců nepřinášel průkazného materiálu, odloupl se jaksi v jejich představách od Sankoryho osobnosti, a tak, k živoucí bytosti nenáležitý, pro ně pobledl. Podivnůstky mého blízence také přestaly bavit. Byly takového rázu, že individuum, na němž lpěly, vysouvaly docela mimo společnost, a v pospolitosti důstojnických sborů platí trvale jen vlastnosti ji utužující. Na ostatní, byť sebedráždivější, se brzo zapomíná. Za mého příchodu stály tedy věci tak, že Sankory byl sice neoblíben, nikoliv však pro romantický extrém své povahy. Byl neoblíben; především však o něho nikdo nedbal. Teprve nápadná naše podoba dopomohla mu opět k jakési popularitě.

Ještě více však než podoba našich zevnějšků zajímala je současná různost našich niter. Neboť bývá tomu tak, že v podobných tělech bývá také obdobné duševní ustrojení. Vy však, kteří jste mě znali z dob dřívějších a nyní vyslechli vypravování o Sankorym, poznali jste, že těžko najiti dvě lidí tak rozličných náklonností, temperamentů a povah, jako jsme byli Sankory a já. Dnes ovšem už vím, proč,

když mi líčili život dvojnίκův, počal hrýzti červ... Totiž: přeháním. Bylo nepochopitelné znepokojení, ano, ale jak snadno bylo mi tehdy nemyslit na ně!

Sankory však byl mi neustále v patách. Všem bylo to tím nápadnější, ježto dříve o nikoho hrubě nedbal a ke všem byl stejně přívětivě lhostejný. Pokoušel se o mě neustále svým hmotně tíživým způsobem, nedbaje pohoršení, které tím málem vznikalo, hluch a slep, důsledně jdoucí za tím, co mi řekl hned při seznámení: Hledal jsem vás, potřebuji vás. Tíseň, která na mě spadla, hned jak mi poprvé přišel na oči, ale zpočátku překonaná, objevila se znovu jako všedně nepříjemný pocit, podobný nechuti, ale pomalu špěla k podobě bolestnější a znepokojivé. To jeho neodbytným, bezohledným naléháním. Zkrušila docela moji přirozenou veselost, zakalila čirost mojí mysli, kterou jsem získával přátele a jež stížena beztak už těžce vypuknutím války.

„K čemu to vše,“ řekl jsem mu jednou, „opravdu, není mi ve vaší společnosti volno. Mohl byste sobě i mně uspořiti leckterou zlou chvůli.“

„Nevěřím, že se mě skutečně straníte,“ odpověděl mi. „Kdyby tomu tak bylo, dovedl byste to jiným, účinnějším způsobem. Vám je v mé společnosti nevolno, rád věřím. I mně ve vaší. Stačí vám to za důkaz, že nejednám tak docela slepě a zvláště nikoliv sobecky?“ Řekl to s úsměvem, a byl to škleb.

„Vy?“

„Ano, já, poručíku Spajdane! Za několik dní, kdožví – snad již zítra odejdeme do pole. Podivno vlastně, že vás to tak málo zajímá.“

„Nemyslím na nic jiného,“ odpověděl jsem.

„Myslíte naopak na velice mnoho jiných věcí,“ řekl jistě, „nač byste jinak trpěl mými houževnatými sblížovacími pokusy? Já však, věřte či ne, já vděčím mobilizaci za jediné, a jediný má pro mě význam: nadešel mi čas účtování.“

„A nač jsem vám přitom já?“ otázal jsem se s úsměškem, třebaže – dnes mohu se přiznati – dávno mi už nebylo tak málo do žertu jako tehdy.

„Nač předstíráte lhostejnost?“ on nato, „víte stejně dobře, že na-
dešel také čas váš. Neboť sotva jste se kdy už sešel s druhou půlí.
Hledíte na mě a je vám – nu, nedobře vám je.“

„Přeháníte trochu,“ odporoval jsem, nutě se do ironie, „přeháníte,
jestliže přikládáte takovou váhu troše náhodné podoby. Ke dvojnictví
je přece jen příliš daleko. Jsme snad stejně sliční? Stejně roztomilí?“

„Ó vy pochlebníku,“ vskočil mi do řeči a zřejmě nade mnou na-
býval převahy, „jako by vás neznepokojovalo právě to, že nejsme
stejně sliční a ne stejně roztomilí.“

A podezřívavě mě prohlédnuv, zakabonil se, spolkl sliny. Trhl
křečovitě rameny a pravil:

„Napovídali vám čistých věcí o mně. Ten oslík Födek. Vy že byste
věřil, že existujete v období tak bludné, jak bájí Födek?“

„Totiž: jak to myslíte?“ otázal jsem se, třeba jsem dobře tušil, nač
naráží: na moji tíseň za Födekova líčení. Ale jak mohl Sankory cos
takového postihnouti?

„Hm,“ protáhl zlomyslně, „mám potěšení, vida vás, ba víc než
potěšení: pociťuji cosi jakoby radostné zadostučinění. Obdoba naše
připouští jen jedině: jímá vás hrůza ze mě, krásný Doriane Grayi.“

„Ale utěším vás,“ řekl s povzdechem a hotovil se na židli k delší
besedě. Byli jsme v kasinu sami dva, po obědě.

„Znám ony legendy. Není na nich zbla pravdy, není! O jediném
ovšem jistoty nemám: o svém původu. Ale cítím se šlechticem; za-
pamatujte si to velmi, velmi dobře. Ale mé sadistické sklony a tak
dále – škoda o tom každého slova. Podivín ano, ale démon? Hlupáci
větrí v podivínech démona vždy. Neponoukal jsem bednářova syna,
aby prováděl pošetilosti. Konal je na svůj vrub. Nevyprovokoval
jsem sebevražedného pokusu oné ubohé dívky. Skočila z mostu,
protože mě náhodou spatřila projíždět se po Dunaji. Krátce před-
tím jsme se pohádali a skončilo to rozchodem. Skočila do vody mně
naschvál, a já ji zachránil. A žvást o oné nevěstce – nu, věříte takové
nehoráznosti?“

„Vše to mě nezajímá,“ vpadl jsem mu netrpělivě do řeči.

„Vše to zajímá vás nadmíru,“ řekl pevně, „a bude vás zajímati k potřeštěnosti, neumoudříte-li se včas. Chci vašemu dobru, tedy sed'te.“

Oči mu hořely a já se s hanbou přiznávám, že mě fascinoval.

„Snad si nemyslíte, že se chci ospravedlňovati? Mě zajímá na věci jedině, jakže se Födek a ostatní lidé mohli vmyslit v to, co bylo mi přáti sobě. Neboť opravdu bylo mi přáti sobě, aby bednářův synek prováděl ztřeštěnosti, aby se mladá dívka pokusila pro mě o sebevraždu, aby – zkrátka celou řadu jiných pěkností. Což,“ dodal s povzdechem, „hrubý davový instinkt vystihne jinší subtilnosti, natož body tak kulminační, jaké mi přiřívá Födek. Bylo mi přáti sobě ještě jinších věcí: aby každý, kdokoliv se mnou navázal, odnesl si bouli na pamětnou; abych volil nejspletitější a nejpodivínštější cesty k cíli, jež jsem si vytкнуł, aby bylo lze co nejsnáze zbloudit nebo zpřerážet si údy; abych mohl podezírati a nedůvěrovati; abych sobě kdekoho zneprátelil a vyvyšoval se nad něho v žalostném hněvu; abych komplikoval nejjednodušší situace; aby se mi hatilo vše, co počnu, neboť bylo mi přáti sobě trudu a zklamání, abych se jimi kochal v nejněžnější bolestínské lásce. Vidíte, Spajdane, to jsou úhrnem zcela jiné položky než pitomá akrobatika polomrzáka či hysterický záchvat špatně vychované slečny. To poznali. Ale nepoznali ostatních skrytých tragédií a nepoznali zejména, ti dobří nagykanizští, všechnu souvislost. Vždyť díváme-li se na to dobře, je to in suma sepsutý život. Neboť jistě vám neušlo, můj drahý, že jsem stále říkal, bylo mi přáti sobě.“

„A co s vašimi syntaktickými fintami! A co mi to povídáte?!“

Řekl jsem to prudce, podrážděně. Cítil jsem, že mě polapil – –

„Jak to, Spajdane?“ otázal se jeden z posluchačů.

„Jen trpělivost,“ odušil Spajdan zachmuřen a pokračoval.

– – Na můj výkřik děl Sankory klidně:

„Jen se tak nestavte. Vy dobře víte, čeho jsem sobě přál, k čemu se nesla moje nejčistší touha. Přál jsem si, aby každý z lidí mně blízkých byl bezpečen, že s ním dobře smýšlím a že jsem hotov ke každé oběti; toužil jsem po cílech jasných, dosažitelných přehled-

ným rozpětím všech svých schopností, a chtěl jsem se o ně pokusit hrou s kartami odkrytými; bylo-li mi podezíratí a nedůvěřovati, to že jsem se své zanesené, ale mocně existující víry a důvěřivosti až bál; vpravdě: všímál jsem si na lidech jen předností, všeho toho, čím čněli nade mě, všeho toho, čím byli krásní, a byla ve mně horká touha pokořiti se přede všemi; stýskalo se mi mučivě po prostotě a nikdo netoužil po úspěchu, po poctivém úspěchu tak jako já. A jak často, Spajdane, jak často jsem si řekl, muče se pro směšný nezdar: Chtěl bych býti vděčen i za bolest života.“

Zamlčel se a přejel si rukou přes čelo. Ale sotva tak učinil, pokusil se o šibalský úsměv – bylo to neuvěřitelně odporné – a honem pokračoval pitvoře se:

„Hezky jsem vám to vylíčil, co? Musíte, milý poručíku, musíte skálopevně věřiti, že jsem přirozeně šlechetný! Jsem, jak vidíte, člověk znamenitý. Háček vězí pouze v tom, že se mi jako na povel execírky dařilo vše, co bylo mně si přátí, a to druhé – pff! komínem ven. Podobně se vzezřením: koketní jak slečinka; vědomosti o tom, co sluší a co ne. Rytmizoval jsem svědomitě svůj zevnějšek; má-li se slušně vyhlížet, je to nezbytné. Dal jsem si mnoho práce, mohu to klidně říci. Neboť mám za to, že je povinností každého, aby slušně vyhlížel, byl, pokud lze, příjemný na pohled. Efekt? – Kdežto vám by každý pytel slušel. A tak je to se vším ostatním, milý dvojníku, pravda-li?“

Podíval se na hodinky a vstal: „Povinnost volá.“

Těž já jsem vstal. Banální zakončení naší rozprávky jako by bylo ze mě svalilo břemeno. Tu však, nevím už jak, jistě však jen z příčin zcela nahodilých, octli jsme se těsně druh vedle druhu – a ulevující rezerva všedního styku rázem se zpřetrhala. Měl jsem hrůzný dojem, že jsem vypotil jakéhosi zlého ducha, jenž tu, vzav na sebe vlastní moji podobu, stojí podle mě, ale zároveň jsem měl zlost a byl zahanben, že se tak stalo a že podléhám za okolností tak všedních. Fí – pocit, jenž byl všeho toho úhrnem, byla nesmírná ošklivost, jakási slizkost, řekl bych.

„Bojíte se mě ještě?“ otázal se.

Neodpověděl jsem. Zamhouřil jsem oči a vztáhl ruku jako na obranu; on se jí chopil a položil ji na své srdce:

„Slyšíte tlouci své ubohé srdce?“

„Chraň bůh, aby toto srdce bylo mým srdcem.“ Zachvěl jsem se a snažil se svou ruku vyprostit. Držel však pevně a tiše a zálibně pravil:

„Jen slyšte, jen slyšte, můj vykupiteli!“

Zasmál se a rychle vyšel. Za malou chvíli však se opět vrátil a předstíraje, že cosi hledá, pravil ledabyle:

„Poslyšte, co o tom soudíte vy: je-li obluda, půl prase, půl výtečný člověk – řečeno zcela neobrazně –, v níž člověk jen vegetuje, neodpovídá-li pak nadosobní spravedlnosti, aby byla kdesi podobná obluda, v níž vegetuje prase?“

Měl jsem to za urážku příliš silnou. Vrhл jsem se naň, ale on mě podržel a pravil s úsměvem:

„Ne tak zhurta. Na inzulty a podobné hovadství je času dost. Nezní vám poněkud povědomě, co jsem právě řekl?“

A se smíchem vyšel.

Vlaky přijížděly a chrlily vojáky. Víte, jaký je to shon v prvních mobilizačních dnech a v jakém až komickém rozporu s představou války byly nám první dni služby u setnin. Nic než vyčerpávající kancelářské práce, žeroucí den s úžasnou rychlostí. Co chvíle pošlou vám několik bezradných vojáků, kteří už prometli celá kasárna, máte je zařadit do své čety. Všichni musejí nastoupiti znova, vyvoláte jména, zařadíte nové příchozí, všechno kvůli nim třeba předělat. A té ostatní pěkné práce! Rozdílily se tu boty, tu pláště, konzervy, pušky, tabák; rozvažovali jsme pepř a sůl; rozpočítávali papírky na cigarety; a pak zase káva; a pak ustanoviti lidi pro zvláštní služby, telefonisty, pekaře, řezníky, ordonance; vyhověti komandýrkám; prohlížeti legitimační kapsle; prohlížeti tornistry a kapsáře na chléb; kdo je marod? proč je marod?; přijde setník: čety jsou nestejně silné – vyrovnat!; vyrovnají se; přijde major: setniny jsou nestejně četné – vyrovnat!; vyrovnají se. – Ne, nebylo času myslit

na Sankoryho. Nebylo dokonce ani času mysliti na válku. Byli jsme kancelářskými úředníky, posedlými nervózou. Sloužil jsem u páté setniny, Sankory u čtvrté. Naše čtyry nastupovaly nedaleko sebe. Snášel jsem shon s humorem, v přestávkách hovořil jsem s vojáky nebo zašel ke skupinám důstojníků. Tam bylo vždy plno novinek a divokých historek, jimiž se rozezvučely mozky a přešroubované nervové struny. Hlavou šel vítr, cosi smetl, cosi rozčepýřil, šel protivítr, rozčepýřené přihladil, smetené znovu přivál a jiné odnesl. Zaslechl jsem tu a tam hlas Sankoryho. Nařizoval podrážděně, pro sebemenší nedopatření se nadměrně rozčiloval, proklínal sebe a svět, ale vojákům nelál. Byl netrpělivý a zpupný k sobě rovným a přitom mu zněla otylým hlasem jakoby lítost, že je takým, jakým jest; já se vnucoval do klidu, ač se ve mně všechno nervstvo chvělo, tak vnucoval, že šla na mě horečka, a spolykal toho vyprahlým hrdlem tolik, že se o mě až dávení pokoušelo. Vojáci ovšem záhy si povšimli podoby nás obou, byla nesmírně populární, a můj šikovatel, vyřizuje mi jednou Sankoryho služební vzkaz, dovolil sobě nevinný žert: Pane poručíku, vzkazujete si.

Pozapomněl jsem na rozmluvu se Sankorym. Konečně dáno vše do pořádku, válečné setniny dokonale připraveny. Čekali jsme pouze na rozkaz k pochodu. Nahražovali jsme si týden shonu dokonale požitkářskou zahálkou.

Jednoho dne ke čtvrté odpoledne přišel zcela nenadále na návštěvu.

„Jak se máte?“

„Ech, ujde to,“ řekl jsem tak, jako by se mezi námi nic nebylo přihodilo. Protáhl jsem se na posteli a doufal, že mě nechá s pokojem. On však, sotva byly odbyty vstupní fráze, sklonil se nade mnou a řekl:

„Nemyslíte, že sobě rosteme do podoby stále více?“

Snad pohledem, snad zvlněním věty, možná také že rafinovanou a nenápadnou volbou schválně banálního slova učinil z prosté návštěvy, jak já jí chtěl, besedu naditou diabolismem, vrásčitou ponurostí. To, jak si usedl k pelesti, klidně na mě a pronikavě patře.

„Tak se na mě podívejte!“

Předešel tímto způsobem zdvořilému protestu (neboť chtěl jsem se ještě jednou pokusit o protest co nejzdvořilejší, ač jeho přítomností rozechvěn), aby nezačínal nesnesitelnou rozprávku znovu. Ale jeho nonšalantní „tak se na mě podívejte“ zmrazilo má slova a zatemnilo pokoj, ano, tak se mi zdálo. Ba ovšem, nemohl jsem jinak než patřiti naň, patřiti naň tak pozorně, že se mi jevil opět jako tehdy v kasině, kdy jsme se znenadání octli tak blízko jeden vedle druhého a kdy jako bych byl současně jeho tělesnost vypotil a vsál. Ale nyní jsem si uvědomil, že pohled naň vzbouzí nevolnost dobře povědomou: toť lehká závrať, jímající člověka, jenž po delší dobu napjatě hledí na svůj obraz v zrcadle. Chůva mě varovala: říkala, že se tomu, kdo večer hledí do zrcadla, zjevuje čert. Nikdy se mi nezjevil. Víím však, často že jsem za takovýchto dlouhých zpytování pojednou pocítil, jako bych se dvojit a jako by obě mé polovice se odcizovaly, nemohouce přemoci vzájemný hluboký odpor. Ano, tak tomu bylo nyní, kdy mi bylo uposlechnouti jeho povelu „tak se na mě podívejte“. A cítil jsem, že vůle má je paralyzována, jako bývala před zrcadlem. Rozpadal jsem se vnitř. Na tu chvíli byl jsem jeho nevolníkem. Kde vzal tuto moc, děl jsem si polohlasnou němotou, že zmáhá, špinavec, můj veselý, slunečný naturel? Ale co to bylo za protest! Kapka vody do požáru; zasyčela, že ani slyšet nebylo – a je po ní. A koptám:

„Jak byste mohl věděti –?“

Ale on vesele:

„Právě proto jsem přišel, právě proto. Je nejvyšší čas, každé chvíle můžeme odmaširovat. A my se přece musíme dohodnouti, že ano?“

Zakončil příkře:

„Teď jste se díval už dost. Tedy: uvědomil jste si?“

„Co?“ děl jsem, úplně pozbaven vůle; děl jsem to myslím poslušným hlasem, leže pod jeho pohledem jako v narkóze.

„Nu,“ protáhl zálibně a koso na mě pak pohlédl, „toho, jenž vás mučil, mučil – mučival – a byl ve vás!“

Vtom zaznělo troubení na poplach. A bylo, jako bych se sesmekl z čehosi kluzkého a třaslavého a stál opět na pevné zemi, navrácen životu. Sankory vyběhl, můj sluha vešel vrávoraje: Pane lajtnant, jde se. Bylo znáti, že teprve teď si plně uvědomil, že nastala válka.

„Nuže, jde se – máš strach, Mielnyczku?“

Ale Mielnyczek pouze: Jezus Maria!

Opásal jsem se, vyšel. Zanedlouho byl pluk seřazen na náměstí se vším všudy. Plukovník, malý pán, přišel poslední, vešel rychle do prostřed čtverce, tvořeného prapory, a řekl úsečně, droboulince: Für Gott, Kaiser und Vaterland. A my jsme vytáhli šavle a zavolali: Hurá!

Lidí se sběhlo mnoho; to, co viděli, co slyšeli, přirazilo je jaksi k zemi, i oněměli. Když jsme se však dali na pochod a oni zpozorovali, že se nebudeme přímo k blízké hranici, nýbrž obloukem do nitra, počali, zdá se, vespod jaksi věřit, válce že už je konec. Vjela do nich veselost. Mávali klobouky, jásali, družili se se známými vojáky, objímali je. Věřili, že je konec, strachovali se však dáti to najevo, aby nezábili zlo. Také nám ulevila okolnost, že se od hranic vzdalujeme, třeba jsme dobře věděli, že tomu tak pouze z příčin strategických. Byl to přece jen zisk na čase a my, opojeni jím, jsme si nesmyslně nalhávali, že jdeme na výlet. Leda tak do manévrů. Město zaplápolalo hlukem skoro posvícenským. Mrtvé však věci a rostlá příroda, lidí moudřejší, klamat se nedaly.

Minarety netýčily se, nýbrž trčely, prudce skloněné střechy mohamedánských domů držely se podezdívky jako v křečích a zadíraly se do krovních trámů jako fúrie. Veliká okna vídeňské kavárny vedle okresního domu nabíhala duhově, to že náhle v několika dnech zestarala, a laciná štuková výzdoba radnice jen tak že se nezřítla. V bazarové čtvrti, čaršiji, všechno zboží, třebaže srovnané jako kdykoliv, jako by byl zpřeházel nějaký nepojatelný zmatek a na všem lpěly letité špína a prach. Ale nikdo nedbal. Teprve když jsme byli mimo poslední cikánské chaloupky na obvodu města a když ruch jako by náhlým přetržením ustal – jako by čelisti sklaply –, bylo, že za námi přibouchli brány světa. Postihli jsme okamžitě truchlou svou odlišnost. Brázdili jsme kraj, ne však tak, že by za námi zase

splýval a nás vstřebával; náš pochod ho rozřezával a kolona byla jakoby nožem, jež kdosi zatkl v zemskou hrud' a nyní ji řeznickým řezem páral. Ne, nekrvácela, ale hluboká, na okrajích krásně rovná řezná rýha zela za kolonou němě a bolestně a prodlužovala se a prodlužovala. Vojáci, jež nadšení městského lidu bylo vybičovalo do křepkosti (a protože se na ně byla soustředila všechna pozornost, do poslední myšlenky, do poslední lítosti, do poslední účasti), nyní náhle a prudce malátněli, uvědomující si těžké břemeno válečné výstroje. Tempo se zpomalilo, a protože kráčeli nyní krokem nestejným, vlnila se kolona jako roj. Země plně si uvědomovala válku. Jí nižádné zdání neošálilo. Dozrávající kukuřičnou úrodu nesla nevrle, neboť věděla, že letošní její určení hříšně se vymyká světovému řádu. Vše, co v kraji bývá jakoby stálým epitetem – vršky, chalupy, význačné stromy a silnice vše to nabylo nyní povahy věcí nahodilých a prozatímních. Vše zmateno, protože cítilo, že účel, jemuž uvyklo sloužit – a sloužit ochotně a rádo –, byl náhle cizí, nesympatickou silou vysut a deformován.

Zželelo se mi všech a poté sebe sama, sebe sama proto, že bylo proč želeťi všech i sebe sama. Ale přece jen byl můj žal z valné části jen žalem divákovým, neboť táhlo mi hlavou:

Zdaliž i tato kapitola vezme pro mě konec tak nezaslouženě dobrý jako tolik, tolik jiných? Budu-li pak zase tou kočkou, která vždycky dopadá na tlapy?

Horoucně jsem dychtil po katastrofě. Ano, myslel na nebezpečí, do nichž jsem se bral, toužil jsem – tak jako už mnohokrát –, abych utržil ránu těžce krvácející. Neboť věřte či ne: kdesi hluboko záviděl jsem lidem, jež si bozi vybrali, aby nesli stopy jejich závistivé nelásky. Přál jsem si ztroskotání; či lépe: záviděl jsem ztroskotavším. Ale nakonec, říkám to na svou hanbu, pátral jsem vždy po cestě nejsnazší a dopátral se jí. Byl jsem dítětem Štěstěny. Ne, byl jsem všecek líbezně usměvavou maskou. Vynořila se mi vzpomínka na rozmluvu se Sankorym, tehdy v kasině. Vynořila se, kývala hlavou a ukazovala naň, an kráčel za čtvrtou setninou; já v čele páté – oba podle pochodových předpisů. Nevšímal si mě; mašíroval a urážel

hlavy pampeliškám, rostoucím na okraji škarpy. A kupodivu: vlastně jsem si posud neuvědomil, že je něco strašného v naší podobě především; pak v tom, že já jsem po vnějšku jakoby lícem, on rubem jediné bytosti; po vnějšku; a zevnitř?... A kterak jen, že – srovnám-li si všechno v hlavě – jeho dotírání působilo na mě dosud jen nepříjemně, jako potíže, jako trapnost či ošklivost, a nikoliv svou utajenou a příčinnou hrůzou, kterou naše styky jakoby probodeny, bože můj?! –

Sankory zvolňoval nenápadně krok, neohlížeje se. Až jsem ho posléze bezděčně dohonal.

„Nejsem démon,“ řekl, jako by byl na mě čekal, „ba ne. Jak to, že jste si posud neuvědomil, že je něco strašného především v naší podobě; že jsme po vnějšku jakoby lícem a rubem jedné bytosti? Vy, dítě Štěstěny, vy, masko líbezně usměvavá, vy, kočko na tlapky dopadající. – Neměl jsem pravdu, věřil-li jsem, že se kdesi jistojistě potácí druhá půle mé celistvosti? Je možno, aby člověk, v němž je taký svár jako ve mně, neměl protějšku? Já toužil po vás, vy po mně. Či neočekával jste zázrak od splnění chtíčů, o nichž nikdo nevěděl, ani vy sám? Bylo vám přáti si, aby lidé vás obstupující těšili se z jarých, nehlubokých vašich slov, tak pozemských, a bezpečili se v pohodě vašich přímočarých úmyslů. Uspokojovalo vás to? Či snad jste je chtěl klamem svých slunečných slov dovést k pravdivým hlubinám, které by je poděsily, zatímco vy sám pak byste se zdál oním nevinným a neobmyslným druhem; a přímočarost vašich úmyslů, nebyla-li ve skutečnosti pouze tětivou lomené křivky vašich cest? Bylo vám přáti si dojíti cíle hrou s kartami odkrytými – a dospěl jste. Ale řekněte na své svědomí (je-li v nás obou jakého), nežrala-li vás zlost u vědomí, že neumíte fixlovati? Vy nepodezíravý, vy věřící, vy prostý – jak horoucně přál jste si žíti v onom dramatickém napětí, které (říkal jste) plyne z podezíravosti, ze skepse a ze složitosti, nel: ze zmatku. Vy, pokorný obdivovatel – jak rád byste byl býval, kdyby se k vám bylo zráčilo křečem závisti. A prostřed všech svých úspěchů u přátel, u žen, ve svém podnikání – ó, té touhy po sebemenší bolesti. Vy Apollón, vy radostný, získávající rychle mladé i staré, vy,

jehož příchod zaplašoval mraky z neb a z čel, vy písničkáři, smíšku, povídku: neříkal-li jste svojí podušce: Chci nenávidět, nenávidět k smrti!?”

Pokusil jsem se ještě jedenkrát o dohodu v dobrotě; ale věděl jsem, že je to naposled. Bude-li pokračovati...

„Co s vaším verbalismem. Jsem, jaký jsem, a život za mě svědčí.“

„Skutečně?“ děl cynicky, „tak, tak! Před věčnou spravedlností jste horší mě, vězte to tedy. Neboť já – neschopen zla, sugeroval jsem je pouze; vaše šťastnější složení dovolilo vám lháti dobro. Ale konal jste je? Byl jste dobrý? Ukažte mi jediný dobrý skutek, jedinou obět!“

„Je jich mnoho,“ odpověděl jsem plaše.

Ve stanu, v němž Spajdan vyprávěl, nastalo ticho. Po chvíli ujal se vyprávěč znovu slova s povzdechem.

Odpověděl jsem plaše, neboť, přátelé, Sankory pohlédl hluboko do mého nitra. Ale podrážděn posledním mým pokusem útěku, pravil:

„Dobrá, podíváme se na některé zblízka. Je třeba případ vdovy Trautweinové.“

Strnul jsem.

„Jak víte?“

„Dík svému uzpůsobení. Dvaadvacetiletá sličná paní, kterou jste miloval. Totiž miloval z ješitnosti. Tak jako jste se jí z ješitnosti ujal, když ovdověla. Slušelo to vaší pověsti slunkadárce. Proč jste se s ní neoženil? Byl byste tuze rád. Konjunktura byla tehdy znamenitá. Ale byly dvě děti. Toť na pováženou. Překážka byla vám nesmírně vítána; ale vy raději zdání nezištné šlechtnosti. Kdekdo vám dosvědčí, že jste jí byl tehdy jediným přítelem. Víím, že dosvědčí. Docházel jste k ní a tak ji utěšoval; o děti jste se rovněž staral: kupoval jste jim cukroví. Ale pročpak jste ji přemluvil, aby se neucházela o jisté dosti dobré místo? Pro ony plané důvody, které jste uváděl? Vy víte dobře, že se vám nechtělo jednat – a to že byla jediná příčina vašeho zrazování. Víte rovněž dobře, proč jste si hrál na šlechtného obhájce cti toho zpustlíka Jarého. Počal se ucházeti

o paní Trautweinovou právě tehdy, kdy vám počínal být břemenem i ten váš ubohý platonický protektorát. Když se v novém manželství se zhýralcem oběsila, byl jste měsíc zdrčen. Malá pokuta to, pane! Ale pak jste se před osudem ‚pokořil‘. Jarý vás ‚oklamal‘. – V létě jste jel do Norska léčit trn v srdci. – Jednou jste jel na pohřeb svého nejmilejšího přítele. Spojení tam bylo výhodné; nazpět bylo hůře: vyčkav pohřbu, byl byste zmeškal dostaveníčko, smluvené týden předtím. Pozůstalí vás přijali div vás nezbožňujete. Pravda, z přespolních dostavil jste se jediný. Ale pohřbu jste nedočkal; musil jste předčasně odjetí za ‚protivnou, neodkladnou‘ záležitostí. Ti ubozí lidé jsou vám až podnes hluboce vděční. Víte, že by vám snesli modré z nebe. Žádal jste od nich leccos od té doby. A onoho večera měl jste se na dostaveníčku znamenitě.

Čekal jste romanticky vzduché zločiny? Ne: člověk skládá o sobě svědectví takovými lapáliemi a zámlka všedního dne u oběda váží mnohdy více než oněmění nad hrobmi. Je vám toho málo? Chcete jiné důkazy ještě, o hamižně vykoupených vděčnostech, o povrchních, neobětavých přátelstvích, o hrubě egoistickým činech podnikaných jakoby prý z donucení, o bezsrdečných odmítnutích, vyhlízejících jako kapitulace, zoufalé kapitulace před nemožnostmi? Chcete?“

Zvolal jsem: „Což jsou toto hříchy příliš těžké? Či zločiny?“

„Ó, nestojím tu před vámi jako soudce, nikterak! Ale o to jde, že přesto přese vše jste skutečně sobě zachoval srdce čisté; že všemu tomu navzdory přece jen jste směl býti pravým utěшитelem; že opravdu jste rozháněl mraky a že navzdory hříchům, falším, nevěram jste byl nevinný Líc mého rubu, pane můj. Já nejsem démon,“ řekl jakoby refrémem, „jsem pouze váš rub. Kdybyste vy jím byl, věděl byste tolik co já. Ale štěstí jako vaše, to jest: ne plně zasloužené, nemá prorockého daru a není jasnovidcem. Já nejsem démon.“

A tu, když tedy byl zpřerážel všechny přehradu mezi námi oběma a tak bez výhrady vyřkl podstatu svou i moji, neměl věru už nic démonického a já pochopil, že nyní nikdy už se mi démonem nezjeví. Neděsil mě a nikdy mě nepoděsí. Ani nad tím, že věděl, co nevěděl nikdo kromě mě (a co do této chvíle i ve mně bylo zaneseno), jsem

již nežasl. Ten, který zde kráčet podle mě, smutný jako odsouzenec, přestože řekl o mně zahanbující pravdu, zatímco já stále ještě kráčet s hlavou zdviženou, vpravdě o své vině nepřesvědčen, pln slunečných nadějí i v tomto tak smutném večeru, to byl někdo, kdo kvůli mému nezaslouženému štěstí vzal na svoje bedra všechnu křivdu mou. A přece jen jsem tohoto dvojníka, který mě už neděsil a děsiti nebude, přece jen jsem ho neměl rád. Ač jsem dobře věděl: můj vykupitel.

Došli jsme na malou pláň, k severu vroubenou lesem, pod níž ležela vesnice, zvaná Hase. Byl již pozdní večer. Zde mělo se nocovati. Rozbili jsme stany a mně a jemu zdálo se býti nejpřirozenější věcí na světě, že budeme sdíleti stan společný. Smáli se nám a vtipkovali, ale nám to bylo lhostejné. Nastala mezi námi mlčelivá dohoda.

Takto skončil onen den:

Při plápolu svíce ve stanu mi řekl:

„Zítřka už může nás navěky rozloučit život a smrt. Tys nepřemýšlíváš, ale já, kterého za tebe život ztýral, já také za tebe přemýšlím. Tys šel lehce – i nepostrádals brzdy; já stále v rozběhu brzděn, nemohl jsem nevzpomínati toho, tebe tedy, jenž by byl nadměrnému tření, které mě drásalo, olejem. Jsou lidé celí, řeknu jednodomí. Ale člověk jako já, zmítán bojem dvou bytostí, z nichž jedna tak vyspělá, tak zakrnělá druhá, ten člověk ví – jsem životem dokonale poučen –, že kdesi ve světě je jeho centralizující obdoba. Jak by však srdce věřilo tomu, co oči nezřely? Já spatřiti směl, byť v době tak smutné – a vida tebe, dítě Štěstěny, zažil jsem velikou radost. Neboť nyní jsem jist, že není hybridnosti. Ty nedovedeš pochopiti, co znamená tato jistota pro půlku zatíženou zlem – jako jsem já. Jsem odškodněn za všechna utrpení. Ale nyní slyš: Může býti, že jeden z nás dvou padne. Sešli jsme se za okolností výjimečných, nelze, pravím ti, aby po tomto dramatickém setkání mohlo kdy opět nastati, co předcházelo. Znáš onu báj? Člověk byl srostlicí dvou. Ale bohové ho za trest rozdvojili a rozhodili půlky světem. Od těch dob obě po sobě touží a hledají se. A našly-li se, nahrazují objetím, jemuž není naplnění, možnost

uskutečnitelnou ještě méně: srůsti znovu v dokonalost jednoty. Pročpak by pouze lásce tělesné?“

„A v našem případě?“

„V případě našem? Ty nemůžeš jinak než nemít mě rád; a já nemohu více než tobě závidět. Smrt mezi námi rozhodne.“

„Smrt.“

„Řekni jen: chtěl bys zemřít, zanechav památku a prožít jarý věk čarovného egoisty, který nikoho nezarmoutil, jsa pamětliv jen sebe sama, mnohé potěšil, přestože myslil jen na sebe, rozsvěcoval jiným, ač jen sobě světla přál, přetížen proviněním, a přece nevinný vně i vnitř – či žít dále na bedrech mého ducha, jenž by tě ponoukal k zlému, kterého bys nekonal, neschopen dobra, jemuž bys chtěl; aby ses mučil smrtelnými výčitkami i pro zlo nevykonané a radost jen zdeptanou i tehdy, kdy bys konal dobro; neschopen lhostejnosti, neschopen pozornosti, neutrum, jež nedovede ani plakati, ani se smát?“

„Život!“ vydechl jsem v roztoužení.

„Vzdycháš po něm, poněvadž jsi posud jen sám sebou. Ale pomni změny, pomni! Bud' nic – nebo můj díl k tvému dílu. Zamysli se nad tím, zdali bys i potom po životě vzdychal.“

„Život,“ děl jsem, „život přese vše.“

„Víš však, že to lze jen za cenu mé smrti?“

„Vím!“ řekl jsem ledově a přivřel oči.

A on po krátkém, zcela dutém tichu:

„Pravda. Myslíš si zajisté, mně že volba působí méně rozpaků: loučení snazší a příští život ne vábivější příští tvého. Nu, vlastně máš pravdu.“

Jeho žerty! Jak bych je byl odbyl jindy. Ale zde pod stanem, první den v poli, na rozhraní dvou děsivých možností?

„Z čeho soudíte, že za naším setkáním číhá osud tak těžký? Z čeho, že není než této možnosti?“ děl jsem nežertuje.

„Dím to,“ odpověděl a slyšel jsem, jak se protáhl.

Tu řekl jsem, přizvukuje tak, aby věděl, že dělám hovorů konec:

„Nač se trýzniti? Necht' se rozhodne, jak Bůh usoudil.“

„Budiž!“ A bylo mi, že zívá.

Nastalo válečné tažení. Zprvu pianissimo, s malými pochody a s noclehy slušnými, dni, kdy z kraje válka jakoby vymetena. Jen druhdy vzdálené hřmění děl; třesku pušek, upomínatelek nejneomilosrdnějších, dlouho jsme neslyšeli. Věřu, jakoby metodické uvádění ve válečný děs. A pak pomalu crescendo: na rozcestích křížování s jinými vojenskými sbory, zhášení ohňů, často i cigarety zakázány; opuštěné domky; drátěné překážky tu tam, jakoby bezúčelně. Někdy vyjekla puška (kde?), přecválal kurýr. Ale ovzduší vyvatované tichem, tichem netrpělivě těhotným. Později: spoutaní civilisté; z nocí vyskakovaly porůznu požáry. A – aniž jsme věděli, jak se stalo – jednoho dne nařídili nám zčistajasna postup v bitevní formaci. To byla už válka. Kupodivu jak hebcem jsme do ní vpluli: takový pocit má snad loď, když se po kulatinách, potřených lojem, bez otřesu svezla do vln.

Sankory byl mi stále nablízku. Nic nápadného; v důsledku služebního řádu. Ne, nikdy už mi nepřipomněl démona. Uvykl jsem mu tak, že mi připadal docela jako cizí člověk, a tíseň, nevolnost, kterou vzbouzely jeho hovory, jeho pohled, byla tísní, jakou vzbouzí kterýkoliv cizinec, kterého podezříváme, že s námi špatně smýšlí. Jaká to změna! Zprvu lhostejnost, pak úzkost z nepojatelného, nato city slitovné, skoro bratrské, smír (neboť co na mně bylo, smířil jsem se s ním) a nyní – hloupý strach. Ó, hledíval na mě nepěkně. Nebylo pochyby, že měl špatné úmysly. Bylo-li ticho, ryla starost v jeho líc hlubokou rýhu od nosu k ústům, v hluku válečném jistě především pomýšlel teskně na smrt.

Mě však docela zabavila sázka, kterou holá moje existence uzavřela s líticí války. Nic více. Ale mohu říci, že jsem se čestně vyrovnal, a moje důvěřivost, ač prostředím tlumená, pomáhala za večerních odpočinků kamarádům nejednou k jasnějším myšlenkám. A vy všichni víte, že jsem své povinnosti konal svědomitě. Válka mě zabavila. A byť jsem i věděl o tiše vroucím záští Sankoryho, vyrovnal jsem se i s ním. Řekl jsem si: I když cosi snuje – co záleží na jednom nebezpečí více či méně.

K tomu, co již víte, netřeba mnoho dodávat: Když jsme byli tenkrát vysláni, on a já, každý s hlídkou, mající prozkoumati nepřátelské překážky, šli jsme nejprve společně. Od jistého bodu měli jsme se dáti každý jinam. Došedše tam, nechali jsme mužstvo vzadu a sami prodrali jsme se hustým podrostem k vyhlídce, abychom se orientovali. Bylo to místo exponované. Poznal jsem to podle toho, že hned, jakmile jsme byli na okraji podrostu, začalo nám hustě hvízdati kolem uší. Ulehli jsme plocho, kryti poněkud malou zemní vlnkou. Vyňal jsem mapu a četl v ní. I slyším pojednou:

„Tedy stále ještě živi oba?“

Byl zlověstný hlas. Pohlédl jsem leže vzhůru, neboť byl zatím poklekl. Řekl netrpělivě:

„Jak dlouho chcete ještě vzdorovati? Čas kvapí a mně dochází trpělivost. Kdy už si vyběřete některou?“

„Proč já?“ odpověděl jsem mu, nutě se do žertu, „což jsme tu věc nespověřili Bohu?“

„Proč vy? Poněvadž jeden z nás musí. A chce-li se vám žítí, myslíte, mně že nikoliv?“

„Já války nezavinil.“

„Můj strach však ano. A co! Vaše oči nedovedou ani mi vnuknout lítost, ani strach, ani pohnout mým svědomím. Jsou příliš podobny mým. Jak snadné je zabítí vás, udá-li se taková příležitost jako dnes.“

„Proč, prosím vás?“ a smál jsem se.

„Proč, prosím vás,“ opičil se, „což vám nic takového nenapadlo? Že ne? Nu ovšem, vždyť já jsem rektifikované zlo. Ale i ono chce žítí. Život, život přese vše! – pamatujete se? Ale zapomněl – he? Já nikoliv. Já na váš roztoužený vzdech po životě pošpatnělém myslit neustal. Nechápete, že vaše smrt jest pro můj život vzestupem?“

Sáhal podezřele po revolverové tašce a silným hmatem mě jako by přikul.

Co zamýšlel? Chtěl mě jen postrašiti? Usiloval o můj život? Nikdy se toho nedovím. Skácel se. „Ti tam“ mu prostřelili hlavu. A já naň hleděl, na mrtvého; a náhle padl na mě pocit – tak nějak zemitě těžký pocit –, že jsem mrtev sám.

Pak přišly horečky.

A pak jsem se opět probudil k životu. K životu! Nebylo mi s podivem a není, že ještě jsem. Ale jak jen se událo, že nikoho už nedovedu rozjařit, že se mi nedaří smiřovati lidi, že je planá moje soustrast a moje radost že neznásobuje radosti jiných? Jak to, že nepřicházejí ke mně již, aby řekli: Co soudíš? Jak se zachovati? Co počítí? Jak to, že mě lekají spodní proudy, kterých si vlastně nejsem ani plně vědom, kdežto dříve, aťsi jasné v mém vědomí, nebyly žádnou překážkou, aby ze mě, tvora, vyzařovaly důvěra a sdílnost? Jak to, že se neodvažuji zla, že nevěřím dobré své vůli? Kam se poděl smích? Proč nedovedu nad svým okleštěním ani zaplakat? Co se stalo, že nejsem už veselým druhem Spajdanem, jak jste ho znali?

Kdybych alespoň mohl říci, že Sankoryho nebylo.

Ale on byl.

Čím však byli jsme my dva? A posléze: kdo mi kdy poví, čímž jsem býval a čímž jsem?!

Deník

Když přešlo nervózní rozechvění, jež vojáky po bitvě vrhá v rozsmutnění tak veliké, že bys řekl: není proň léku; když byli oplakáni padlí druzi a setnina, prapor znovu se seřadily v šik kratší, zmocňuje se pozůstalých nesmírně teplé vědomí pospolitosti. Pod tímto dojmem se voják vzchopí rychleji, než myslí ten, kdo bitvy neprožil. Deprese, aniž postřehli zřetelného citového přechodu, vystřídána důvěryplnou vírou a srdce tone v něze a chce se mu soucitné sdílnosti.

Večer po bitvě seděli jsme kolem ohně a rozmlouvali o strastiplném dni. Odpouštěli jsme mu, naplnění nadějí. Pluky vyslaly již malé oddíly, jimž patří prohledati bojiště, opatřiti raněné, pohřbíti padlé. Jedna z těchto malých tlup, vykonavši, co jí uloženo, vracela se mimo nás. Patřila k jinému pluku, který bojoval kdesi v sousedství. Důstojník, jenž ji vedl, zastavil se u našeho ohně, vyňal z náprsní kapsy malou knížku v měkké kožené vazbě: „Našel jsem ji u padlého kozáckého poručíka: Jevgenij Ivanovic Zostov ze Saratova. Dám ji poslati jeho rodině. Zdá se, že v ní je zapsán podivný román. Nahlédněte sami, máte chvíli čas, musím se ohlásit u vašeho plukovníka.“ Podal mi sešit a odešel. Zpočátku byly záznamy vojenského rázu, drobné události ze života v poli, kratičké charakteristiky kamarádů, glosy k denním rozkazům, vzpomínky na domov. Činily dojem, že jsou psány rezignujícím mladým člověkem, jenž šel do války, zanechav života bezradného. Nyní ve válce však jako by objevoval krásu i v dřívějších zklamáních, jimiž se protrpěl, ale krásy této neželel, nýbrž utěšoval jí trpkost svého života nynějšího. Poznámky psal člověk, jehož jedinou význačnou vlastností byla добрota srdce; nezdál se ani bystrým pozorovatelem, ani člověkem mnoho přemýšlejícím, ne příliš vzdělaným. Myslím však, že byl pevný a že jeho srdce i jeho hlava byly již důvěrně poznaly místo, kam jej život postavil. Tato bytost mě poutala tak, že jsem se u počátečních zápisků pozdržel, třebaš tam po nějakém románu, jak kamarád ubezpečoval, nebylo

ani stopy. Ale při záznamu s datem 27. října 1914 pozměnil zápisník svůj ráz docela. Vyprávělo se tam o příhodě, kterou níže opisují; stála sama, bez obvyklých denních poznámek. A od tohoto dne, zdá se, ovládla mysl pisatelovu docela. Přesvědčil jsem se o tom letmým listováním. Nemohl jsem čísti důkladněji, poněvadž se poručík od plukovníka vrátil a naléhal, abych mu sešit dal, že musí odejít. Viděl jsem tedy jen, že od 27. října věnován je zápisník oné události; i když se nepsalo přímo o ní, bylo patrné, že určovala všechen Zostovův život a vedla jeho myšlenky i city.

„Škoda,“ řekl jsem, „že tolik chvátáte. Byl bych si onu historii rád přečetl podrobně.“

„A co říkáte záznamu ze dne 5. ledna 1915?“

„Záznam ze dne 5. ledna?“

Ukázal mi jej a já, nahlédnuv, spatřil jsem kruh uzavřený. Vyvstal přede mnou mlčelivý, odříkavý, ryzí život, bohatý utrpením, které hojila planoucí láska, jak jej žil Jevgenij Ivanovič v několika válečných měsících, a zachtělo se mi doplniti podle pravdy jeho zápisník takříkajíc na jeho památku. Domnívám se, že mám právo říci „podle pravdy“ i „na jeho památku“, neboť živý soucit, promíšený velkým obdivem této čiré duše, vede moji ruku.

27. října 1914

Kupodivu: dokud jsem sloužil u pluku, záviděl jsem ordonančním důstojníkům vyšších velitelství. Ale od té doby, co sám jsem k jednomu z nich přidělen, je mi nudno, a kdykoliv spatřím raněného, dokonce stydno. A přece jen nemohu říci, že bych byl pohodlí a zahálčivost nemiloval. – Generální štáb našeho pluku ubytoval se nyní ve vsi C.; jsme na pomalém postupu a zdá se, že se zde po nějakou dobu zdržíme. Ves je nudná, zvláště nám, na dně jejichž srdcí sedí výčitka, že je nám popřáno tak velkého blahobytu.

Byl mi poukázán byt v domě správce velkostatku Panuškina. Nastěhoval jsem se včera a dnes – ano dnes cítím, že se se mnou stala hluboká změna. Hle, co se přihodilo: Panuškin, velmi vlídný, ač trochu podlézavý, a jeho žena, spíše nevrlá než ustaraná (patrně

válkou, neboť zde jí notně okusili), pozvali mě k večeři. Neseděli jsme však u stolu pouze tři; večer objevila se zčistajasna také dcera Nástá. Nástá studovala chemii na curyšské univerzitě. Letos ovšem nebylo na odjezd ani pomyslení. Ona není malá, ale vyhlíží drobně, že je strach říci jí přísné slovo, ba i jen slovo vážné. Vyhlíží skoro dětsky, zvláště účes přispívá k tomuto dojmu: nosí rulíky a černé lesklé vlasy má rozdělené pěšinkou. I nosík má dětský, i ústka. Ale dítětem se zdá, jen pokud nemluví. Zazní-li její těžký, altový hlas, všechno hned svou tvářnost mění. Pak neodvážíš se pronést k ní slova lehkovážného, ni zamilovaného nesmyslu, a dokonce už ne ploché zdvořilůstky. Nelze prostě: mluví k tobě ne již dítě – ach, kdež dítě! –, nýbrž žena záhadná, a která jako by byla těžce zkoušela. Nikdy jsem neviděl očí, které by tolik vyzývaly oči druhého, aby do nich pohleděl, jako to činí oči Nástiny. A pohlédneš-li, zavazuješ se k věrnosti. – U večeře se mnoho nemluvalo. Správce a jeho žena povídali hlouposti, jako by to nebylo dnes hříchem. Ale zdálo se mi, že Nástino rozechvění nemělo původ jediné v prázdné řvavosti rodičů, a měl jsem dojem, že staří žvatlají proto tolik, aby přede mnou zakryli trapné jakési rozpaky. Panuškin pravil: „Ach Jevgeniji Ivanoviči, což teď, teď je přece už trochu klidněji. Ale v prvních týdnech války – a to to chodilo u nás hůře než v Nižním o výročním trhu. Bazar uniforem! Pěchota, kozáci, dělostřelci – a hned zas vozatajstvo, zákopníci, štáby! Vlna vlnu stihala. Přihnali se, rozložili – a než ses nadál, veta po nich. Tak dva tři týdny! Nebýti války, co zábavy – hehe! Co novinek v té naší krtčí díře zde! Prosím vás: třicet verst do Lublina – a to je nejbližší štace. S kolika jsem promluvil, kolik jich u mě bytovalo! Čím jsou dnes? Každý mi připadal tak důležitým a významným, že jsem si říkal: po letech bys ho poznal, v lese, v noci. A dnes? Věřte mi, sotva bych ho poznal za dne. To je ve válce to nejsmutnější, Jevgeniji Ivanoviči, jde mimo člověk, promluvíš s ním, srdce mu vysypeš, on tobě. Zavolají ho – odejde jinam, rozplynul se ti, ty jemu. A přece jste sobě vysypali navzájem srdce.“ – Nástá vstala prudce od stolu a odešla rychle k oknu. Bylo mi, že vidím slzy v těch očích, jak volně tekou, slzy v očích, jež byly

u večere slabě zarudlé a jakoby oblité žalem. Panuškin se odmlčel; zdálo se mi, že mlčí jako polekaný člověk, jenž pochopil, že breptal. Bubnoval prsty na stole a jeho žena pravila: „Což, nezahrála bys, Nástěnko, na piano? Jevgenij Ivanovič nepohrdne trochou hudby; je mu nyní asi vzácná.“

„Chcete si poslechnouti Chopina?“ otázala se Nástě, neodvracejíc hlavy od okna.

„Budete-li tak laskava a není-li vám hra příliš proti mysli –“

„Není,“ řekla a šla ke klavíru. Za chvíli se správce vytratil, šel, jak řekl, dohlédnouti na dvůr. Panuškinová sedla do křesla nedaleko okna a zabrala se do jakési ruční práce. Pokoj byl veliký. Bylo daleko od okna k místu, kde jsme byli, Nástě a já. Hrála Chopinovo nokturno. Slyšel jsem hudbu? Myslím, že jen jako vzpomínku. Ale jistě vím, že jsem patřil na ruce, úzké, bílé, dlouhých prstů – ruce, které hrály jakoby s vlastní vroucností, jim, rukám, osobitou, a tak nějak unavené, že jsem se bál, aby náhle neomdlely, samy ruce. A na šíji jsem hleděl, vláčnou a ubohou. Hleděl jsem na šíji a bylo mi, že Nástiny oči opět pláčí, ač hlava klidně, docela klidně se skláněla. – Nástě, budete moci kdy odpustit, že jsem patřil na vás hladově? Jsem v poli už tolik měsíců! Ale kdybych byl věděl, kdybych byl věděl! A přece jen: výraz mých očí byl asi jiný, než jsem se sám domníval. Bůhví! neumím hleděti na ženy? Říkají, že ne každý se tomu naučí. Ke mně nebyla příroda štědrá. Nešlo mi to nikdy z mysli a byl jsem nesmělý. Pravda, okolnosti mě ke smělosti nenabádaly; ženy se nenabízely. Snad že muži, jimž nebylo nabízeno, nedovedou žádati. Ne, v mém pohledu nemohlo býti hrubé žádosti. Neboť pak by se nebylo přihodilo, co se přihodilo. Nástě pozvedla náhle ke mně hlavu a hleděla chvíli do mých očí. Pozorně, jako by se chtěla přesvědčiti, že jsem ten, za kterého mě má. A pak řekla tiše a rychle, neustávajíc hráti: „Vaše oči, vaše oči! Vám lze se svěřiti docela.“ A za chvíli jsem zaslechl: „Přijdu k vám dnes večer do pokoje, smím? Neboť nemohu bez něho žíti – nemohu žíti!“ – „Nástě!“ pravím.

„Smím?“ táže se znovu a pouští ruce z klávesnice.

„Přijďte, Nástě!“

Co se se mnou děje? Co vyčetla z mých očí? Bylo tam napsáno tolik lásky, že se musila vyznati ze své? A já myslil: žádost, žádost...! – A jemná, moudrá Nástá čte: láska! Nezkušený Zostove! Odešel jsem do svého pokoje, omluviv se únavou. Ted' čekám, píše tyto řádky. – Láska! Ale je ve mně skutečně toho citu? Nevím o něm – vlastně: nevěděl jsem o něm. Ale jistě klamu sama sebe. Což také já? Jak vědět, co se láskou cítí, nebyl-li jsem posud nikdy milován? Ale Nástá jistě milována byla – a tedy ví a čte ji i v očích druhého. Miluji tedy! Miluji! Nástěnko – jakž byl bych omeškal zapsati k dnešnímu datu všechny hlouposti, klípky a malé sváry, jako jsem činíval posud, byl-li čas (a dnes by čas byl), kdyby se nezdály příliš malými, hloupoučkými vedle toho, co jsem před chvílí zažil u tvého piana, Nástěnko, holoubku můj, můj žale?! Láska je sladká, ale již nyní trpím pro Nástin smutek.

(Připsáno téhož večera.)

Jak jen mohl jsem přeslechnouti, že řekla: „Nemohu bez něho žít!“ Nyní však, když je jasno, co mi zbývá? Nyní, kdy vím, že ji miluji? Ach což, snad je již osudem lidí mého druhu, totiž parobků lásky, aby milovali celou bytostí, teprve když je zavalilo zklamání, teprve když zvěděli, že nelze, aby byli vyslyšeni. Ale není-liž pravda, že láska žehná už tím, poněvadž milujeme? Mně bylo popřáno více. Smím Nástěnce posloužiti a rád jí posloužím. – Bože můj, chtěl bych psáti „Nástěnka“; ale což smím, jestliže jsem svěřený úkol přijal? Kdybych tě nemiloval, Nástěnko, směl bych psáti „Nástěnka“. Ale vy musíte býti Nástou i tomuto deníku, jenž je majetkem tak výlučně mým – ano! Nástá zní kamarádsky – a já jsem váš kamarád; tak tomu chcete – a já, já nemohu, nesmím chtít více – –

Když dům utichl, Nástá přišla. Nezaklepala ani. Šla přímo ke mně, hleděla pevně do mých očí. Pravím: „Nástěnko!“

„Ano, co si jen o mně pomyslíte,“ děla nato; zrak se jí svezl k podlaze. Náhle však zkrížila ruce na prsou a z široce rozevřeného zraku jako by mě objala vlnou důvěry: „Nemohu bez něho žít, Jevgeniji Ivanoviči, nemohu, věřte!“

I pochopil jsem, jak pošetilé byly moje naděje; v srdci však teprve nyní vytryskla láska plamenem. Myslím však, že ničeho nezapozorovala. Děť jsem:

„Čím vám mohu býti platen, Anastasie Jakovlevno? O kom mluvíte?“

„Vy můžete všechno, všechno!“ pravila vášnivě. „Co jich zde už prošlo – ale vy jste první, jemuž důvěřuji. Řeknu vám vše. A věřte, že stejně těžké je mi říci to, jak těžké bylo dvouměsíční mlčení. Ponižuji se, vím, ponižuji před sebou samotnou, neboť žebrouím. Nebyla bych nikdy věřila, že se kdy k takové prosbě odhodlám. Ale setkání s ním je zde, vtištěné, tak živé, tak horoucí, jako bych je prožívala dnes poprvé. Zostove, chtěla bych přesně vědět, kde kdykoliv dlí. Abych vyhledala to místo na mapě, políbila je, zbožnila je. Zostove, chtěla bych slyšeti každé jeho oddechnutí, znáti všechny lidi, s nimiž hovoří, všechny jeho myšlenky znáti, i ty nejnevěrnější, abych se jim kořila – to vše bych chtěla, a více, nekonečně více – a neznám nic, nic nevím – jen to, že zde byl přes den a noc, že mi řekl: Miluji tě – a žs on a tato slova a skutečnost, že ho znám, jsou pro mě nekonečně závažnější než celá válka, všechna bída světa – rouhám se, strašně se rouhám – vím, ale nemohu jinak, nemohu jinak než říci, že pro svou lásku i rouhati se smím, poněvadž hrůzná bolest, že jsem ho vzdálena, že mi odešel, že ho neznám, je úděsnější a štvavější všech bolestí světa dohromady.“

Vzal jsem ji za ruku:

„Násto, Násto – lze se takto rouhat? Nebojíte se Boha? Že vás potrestá?“

„Nebojím se Boha, poněvadž nemůže mě potrestati více, než trestá již odloučení. Nebojím se ničeho, neboť každý trest je nepatrný vedle muk, která trpím. Jsem nemocna, jsem zavrženíhodná – dojista jsem zavrženíhodná, říkám-li to vše vám, vojákovi, vám, jenž máte oči tak věrné a ústa jakoby určená pro odpuštění – ale mnou vládne jediný živel: chci o něm zvědět, chci za cenu smrti, a je-li ceny vyšší než život – tedy i za cenu takovou, chci vědět, že jest, že žije, nebo že je mrtev. Pomůžete mi vyhledati ho?“

„Násto, hříšnice,“ děl jsem, „co bych mohl odepřítí vám a té, která přede mnou stojí? Ale jak hledati, nevíte-li o něm nic?“

„Vím málo. Ovšem, v paměti mé jest živý, mezi miliony bych ho poznala, na první pohled. Ale k čemu by vám byl popis osoby? Jest praporčíkem u pěchoty – neznám čísla pluku – ale tehdy, když byli u nás, řekl mi, že patří k armádě generála Brusilova. Ni čísla jeho pošty neznám. Ale jméno: Alexandr Vladimirovič Gruzenko. Co psaní jsem už napsala! Adresovala jsem: Praporčík pěchoty Alexandr Vladimirovič Gruzenko, armáda generála Brusilova. Odpovědi nedošlo. To, že psaní nedostal. A kdo také by se mořil s vyhledáváním adresáta tak naivně označeného? Mezi tolika tisíci? Ani pak by toho neučinili, kdyby věděli –“

„Pokusím se já, Násto. Rád se pokusím a s vřelým přáním, abych vám prospěl. Ale neděkujte mi. I cizí, i ten, kdo vás nezná, by se pokusil, kdyby věděl. A já nejen vím, nýbrž znám vás, viděl jsem vás, Násto.“

Myslím, že jsem položil příliš mnoho důrazu na slova: viděl jsem vás, Násto. Ale bože můj, vždyť byla jedinou branou, kudy se mohla valiti moje muka, aniž ona tušila...

„Říkám vám stále Násto,“ dodal jsem, „a nevím ani, není-li vám oslovení proti mysli. Ale svěřujete-li mi takový úkol, nezazlíte snad, oslovuji-li vás po přátelsku.“

Podala mi ruku. Vložila ji do mé pomalu a pevně, odklonivši se poněkud, a hleděla na mě s výrazem přátelstva a studu.

„Vřele, vřele vám děkuji, Jevgeniji Ivanoviči, jste dobrý; dovedete jistě býti i šlechtným. Mám vás ráda, příteli, věřte mi, že vás mám ráda? Ale ve vašich očích čtu zřetelně, že víte, kterak jsem v tomto okamžiku neschopna i jen jediného falešného slova. Ano, Jevgeniji, ráda vás mám a budu vás míti ráda do smrti.“

– Mám vás ráda – a budu vás míti ráda do smrti. – Neměla mi tato slova říkat. Zdá se mi, že bych byl svůj osud snášel snáze bez přípovědi. Jsou však vyslovena a mně jest nésti osud a také je. A musí tomu býti, musí se to pošťěstiti, neboť moje vůle jest taková. Musím a také chci vykonati, k čemu jsem se zavázal, neboť myslím, že

závazek přátelství je světlejší než závazek lásky. A poněvadž Nástu miluji, musím býtli slibu tím věrnější, neboť ona mě nemiluje. Ne, Nástá mě nemiluje!

28. října

Mám nejčistší svědomí, a přece se setkání s Nástou bojím. Ale jak blaží jistota, že dlí nablízku! Ostatně je ke schůzkám málo příležitosti. Služba mě docela pozřela. Fi – jakýmpak to válečným životem trávit část dne v kanceláři a část na projížďkách po bezpečných silnicích, od generála ke generálu, kde všude je příjemno jako na dáči. Psal jsem na všechny strany, abych dostal zprávy o Gruzenkovi. Ale jak ho najít? Adjutant sborového velitele mi nadto řekl, že Brusilovova armáda byla rozdělena a její části přiděleny k formacím jiným. Budiž! Ale vykonám svou povinnost. Proč mi vlastně záleží tolik na tom, aby Gruzenko byl nalezen? Není ve mně bohaprázdne naděje v Nástino pokoření, až by se (možná!) objevilo, že Alexandr dávno na ni zapomněl, na ni, jíž on je osudem, celým životem, a víc než životem? A že bych potom možná já – – Ale nikoliv, nikoliv! Brachu, co je to v tobě, že sobě i tehdy namlouváš, jako bys jednal z pohnutek nízkých, kdy máš vůli konati dobře? Víím, že jsem se vzdal, vzdal, vzdal.

31. října

Bylo práce přes den a noc, ustavičně, k dechu jsi nepřišel. Chystá se nový postup, i provádějí jistá přeskupení. Bože můj, kdo by řekl, co vše třeba uvážiti a zaříditi, aby se kozácká divize posunula o dvacet kilometrů. – Přeskupení! Vojenští spisovatelé se o něm podrobně rozepíší. Zda vzpomene některý z nich této vsi, odkud zítra patrně odejdeme? Čím jest tato tečka v onom úžasném odploužení se obra? A pro mě? V posledních dnech – nevím, zda prací či tím, že její blízkost byla tak nesporně skutečná – bylo mi opravdu, že Nástá je kamarádem. Ale dnes? Nemohu svůj pocit nazvati ani úzkostí, ani steskem, ani bázni – je však neurčito ve mně, nevím, kam se poději.

A je hrozné míti o zítřku představu tak mlhavou a prahnouti po něm proto tak málo, a na dnešku nelpěti – –

Dnes večer ke mně přišla opět.

„Je pravda, že zítra odejdete?“

Odpověděl jsem, že nevím, že se to říká; ve vojně jsou velké přípravy často naplano a rozhodné udá se bez příprav.

„A odejdete-li, budete mi psáti – nezapomenete na mě?“

„Násto!“

„Nemohu bez něho žíti – a je mi tak líto, že vás ztratím.“

1. listopadu

Byla klidná při loučení. Kynula mi šátkem; myslím, že se i usmála. Proč by se na mě neusmála? Ostatně nevím, byl jsem již daleko. – Kamarádi mě škádlí: „Holubiček v kongresovce nemálo, Zostove! Nevěsit hlavu!“ Což věším hlavu? – Jdeme daleko. Čím to, že mi je nyní lhostejno, kde sloužím, lhostejno, co se v armádě děje? A kříž sv. Jiří? – Čímže to, se táži? Toť jisté: miluji ji. A čím dále jedeme, tím více připadám si jako struna, kterou přepínají.

4. listopadu

Ve vsi, kde jsme na dnešek nocovali, zastihli jsme oddíl voza-tajstva. Nabíral zásob pro čtvrtou armádu. Měl jsem s velícím důstojníkem jakési řízení. Prohodil v řeči, že byl zpočátku přidělen armádě Brusilova.

„Armádě Brusilova?“ dím. „Neznáte-li pak – promiňte, že vám kladu otázku tak směšnou –, neznáte-li pak praporčíka Alexandra Vladimiroviče Gruzenka?“

„Gruzenka praporčíka? Kamaráde, z nejlepších mých přátel je!“

Dím klidně: „Pak snad víte, kde slouží a jak mu lze dopsati. Mám pro něho důležitá sdělení.“

Dal mi ochotně jeho adresu. Řekl dokonce, že pluk jekatěrino-slavský, u něhož Gruzenko slouží, leží pravděpodobně nedaleko od nás. Snad jej tedy poznám dokonce osobně. Jako soka, nepřítel! Ach, co dím! – Vždyť, ano, poručíkovo sdělení vzbudilo ve mně cosi

jakoby radost. Radost – ale možná také, že to bylo jen zadostiučnění.

Zde přede mnou leží onen kousek papíru s jeho adresou. Zasloužil si, aby mi byl podán s účastí tak malou, jako se stalo? Jsem pošetilý a panovačný. Chtěl bych, aby lidé vytušili, co mnou hárá, i brali na tom účast, zatímco bych ani tedy neměl reptat, zůstávají-li lidé lhostejnými i k těm mým věcem, o nichž vědí. Krásné je slovo, že velikým je pouze ten, kdo dovede býti sám. Nedovedu toho ještě. Záleží na tom, aby se dařilo, co chceme; vyplnění naší touhy není nezbytné pro vyšší životní štěstí.

6. listopadu

Napsal jsem Gruzenkovi. Násti poslal jsem jen pozdrav. O šťastné náhodě nechci jí psát dříve, dokud nedojde jeho odpověď. Je to zvláštní pocit, psát cizímu člověku, jenž se řízením osudu stal pro náš život tak významným. A já dokonce psal jen jako prostředník – – Vyřídil jsem tu věc dobře? Nepozná nic, nevysměje se? Kdožví jaký je. Čím uchvátil Nástu? Snad jen krasavec, moloděc? Mohla ho za den a noc poznat? Říkám: – a noc –, a chvěji se při tom slově; nikoliv, nechvěji se, ale hrdlo se mi svírá. A přece; jak nízké podezření! V tom případě jistě by po mně té služby nebyla žádala. Ale kdožví! Což i jen tuší? – Co je láska? Hrozím se jí, že tak málo dbá človecství. Mě znala Násta po kolik dní a dovedla mi říci, aniž se zachvěla: Mám vás ráda. Po něm, jehož skoro ani nezná, po celé dva měsíce ani ptáti si netroufá; aby nabyla odvahy svěřiti se, musil přijít člověk, který má ústa pro odpuštění jakoby určená. – Ano, jak málo dbá láska človecství.

11. listopadu

Prší. Spadalé listí hnije. Jsou chvíle, kdy nechápu skutečnost, že žiji, že trvám. Uprostřed odumírající přírody, uprostřed strádajících lidí připadá mi moje existence jako nezasloužená odměna. Měl bych jí odmítnouti a jíti kamsi na pokání. Ale místo mé je zde, musím zůstat – a utěšuji se tím, že obětuji-li to, čeho se mi nejvíce chce,

totiž útěk do siré samoty, obětuji je čemusi, čeho moje nepatrnost nedovede pochopit. Vím, jsem nástrojem. Věřím tomu každou krůpějí srdce; důkazem této víry je, že si nezoufám. Ale pročpak tedy dopouští Bůh, aby odříkavý, povolný mechanismus, jímž rád bych byl, měl srdce a toto srdce svou strážně? Příčinou mého žehráni není, že trpím svou strážní já, nýbrž to, že ze mě činí služebníka nevěrného. – Mám například vypracovat sborový zásobovací plán. Píši a píši – a pojednou jasně cítím, že se mé myšlenky od svěřené práce odpoutávají. Vidím její ruce, její šíji, slyším Chopinovo nokturno a hlas, jenž říká „nemohu bez něho žít, mám vás ráda, příteli“ – péro se zastavuje, mám v očích slzy, stydím se za ně, a přece jen je ve mně tolik drzého cynismu, že říkám: Co mi je po všem zásobování sboru, je-li ona tak daleko, tak děsivě daleko! – A podlý dost, abych vypravil za omluvu: Co záleží na tobě, malém poručíkovi!? – A já si zakládám na věrnosti k povinnostem, já býval hrd na dané slovo. – Jaká podlost strážiti zodpovědnost pod záminkou nepatrnosti! Jaká zrada na Násti, vzpomínám-li jí, zrazuje!

15. listopadu

A co nyní, když Gruzenko psal? Co napsati Násti? Zde je opis jeho listu, doslovný:

Kamaráde, děkuji Vám za zprávu a za zprostředkování pozdravu. Tuším, že nejsme daleko druh od druhu, škoda však, že nám služba brání poznat se. C'est la guerre! Až v míru, dá-li bůh! O nás vojácích říkají, že ve válce surovíme. Je to nesprávné, jak svým dopisem sám dokazujete: delikátně mi prostředkujete vzkaz, ač sám asi víte, jak to ve válce s ženskými chodí. Ochotu za ochotu! Ve Vašich řádcích prokmitá leccos, co mě má k tomu, abych Vám, milý kamaráde, napsal zcela prostě: Ale toť se rozumí! Mezi mnou a slečnou Panuškinovou není nic závazného. Vaše psaní rozpoutalo malou bouři. Jsme už dva týdny v rezervě ve vsi K. Zoša, dcerka mojí bytné, vyštářala Váš dopis – čert ví jak – a nastalo, nu, znáte to: hysterické záchvaty etc. Spasiteli! Což ti lidé nechápou, že my, kteří teď žijeme ze dne na den, nemáme chuti povyšovati na věčné hodnoty věc, které

od přírody je dán život jepice?? Bud'te zdrav, děkuji Vám opětně a doufám, že se shledáme v lepších dobách. Budete-li psáti slečně Panuškinové, vyřid'te jí můj uctivý pozdrav.

Váš A. V. Gruzenko

Kriste, jsem dosti silný, abych v sobě tuto zprávu pohrobil? Byl bych tak nízký, že bych ji sdělil?

20. listopadu

Píši Násti každý den, ale o svých krocích jsem se posud nezmínil; tím méně ovšem o Gruzenkově dopise. Co jí mám psáti, co nalhat? Udeřit jí nesmím, stejně však nemám práva smlčeti všechno a neodvolatelně. Dopis, oplývající vylhanou životní moudrostí, utěšující takzvaným vyšším posláním člověka, a s hloupou narážkou na její mládí? Toho hanebného pokrytectví! Napsati pravdu? Jsou pravdy, které říká jen člověk nízký. K mlčení nemám práva. Ó, věděl bych odpověď. Napsal bych: Nástěnko, svatá, jest tu moje srdce. Je plno Vás. Nechcete je darem? Ne, nikdy jsem nezneužíval situace žen oklamaných!

25. listopadu

Vše je stále stejné. Všechna má snaha, všechnen můj cit a každá moje myšlenka vzpínají se po tom, abych se zachoval jako muž a přítel; a připadám si jako úskočný škůdce; a miluji až k fyzické bolesti.

28. listopadu

Byl jsem ze služby ordonančního důstojníka odvolán. Vrátil jsem se ke švadroně. Hyb, ruch, vůbec činnost, jejíž výsledek se projevuje bezprostředně. Toť úleva pro člověka jako já: nepřemýšlivého. Také je méně času na vzpomínky. Ale což se vzpomíná na něco, co je námi? To prostě je. Nač si uvědomovati bolest? Ta prostě bolí. – Myslím však, že je spravedlivě, aby v této době těžké zkoušky každý člověk nesl také ještě vlastní břemeno bolesti. Aby je nesl mlčky

a přemáhal je, uvědomuje si ho. Nedovedu říci, proč to mám za spravedlivé. Ale cítím to jako pravdu. Donedávna jsem myslil, že každá myšlenka, odpoutávající nás od národa, je hříšná. Dnes je mi zřejmo, že krom toho je třeba býti připoutánu k člověku. Tato pouta jsou mi jakoby záchranou mého lidství – a já jsem šťasten, ano, šťasten, že těmito pouty je bolest, horce dýchající, zasvěcující.

Naznačil jsem onehdy Násti možnost, že se Alexandra dopátřím. Odpověděla mi dnes: Pod Vaší ochranou je dobře, Jevgeniji, nevíte snad ani jak dobře. Vy kdybyste přišel smrt zvěstovat, kdoví neuvěřila-li bych, že se s milovanou bytostí shledám na věčnosti. Takový jste Vy! Životadárce. – Snad jí napíšeš, že zemřel; snad. Pro ni beztak je mrtev.

1. prosince

Napsati jí, že zemřel? – Nemohu. Jsem ničemný žonglér. – Napsati jí, že ji miluji? Nesmím. – Jsem zbabělec.

4. prosince

Přihodilo se jistě cosi nepříjemného. Rozkaz stíhá rozkaz a jeden je vyvracován druhým. Štábní důstojníci vrčí a šuškejí mezi sebou. K nám jsou kupodivu laskavi, a my pak stejně reagujeme na vojáky. Ti ovšem jsou nadmíru spokojeni a zeširoka se šklebí. A přece se jistě stalo cosi nepříjemného! Řekli byste, jedním z příznaků katastrofální armádní události že je také dobrá nálada lidí ji tvořících? A přece je tomu tak. Táži se však sama sebe, není-li tento paradoxní zjev příznačným jediné pro armádu ruskou? To by bylo zoufalé. Dnes ovšem moje osobní pocity směrodatnými nejsou... Ale moje „ničeho“ není-li všeobecně ruským?

6. prosince

Ustupujeme pomalu – ale jistě... Podvelitelé říkají: Tot' vinou excelencí, a excellence zajisté: Tot' ony kanálie od setníků dolů! Ale co tomu říká Rusko? Soudím-li podle vojáků, je mu to k smrti lhostejno. Vojáci totiž jsou výborné nálady – a jakby ne: vzdalujeme se

tamtěch, a jen až bude mezi námi Visla, nepřekročitelná Visla, pak se bude bezpečně žít – jako na Něvském. Na ústup mručí jen zadní voje. Ale i pro ně jsou střídý. Tak což. – Plil bych, plil.

9. prosince

Nazad, nazad! Prosté konstatování: poněvadž ústup nemůže se dít v klikatinách, nýbrž v přímce, přijdeme co nejdříve do oné krajiny nebo velice blízko. Přistihuji se v hříšných myšlenkách: není mi hrozno, že snad projdu co nejdříve vsí Č. – na ústupu. – Zpráva od Násti: „Co mi sdělíte, a sdělíte-li mi vůbec co? Zdá se mi, že i nejhroznější zprávu o něm bych snesla snáze než toto ticho. I slova ‚zemřel‘, ‚zpronevěřil se‘ pojí osudy – aťsi znamenala rozlukou, hlucho však je duté, a já ještě příliš žiji a lačním po životě, než že by mi Nic nebylo mukou nejhroznější.“

11. prosince

Rozkaz brigádního velitele: Podle dispozic pro všeobecný ústup, daných velitelem 4. jízdní divize, bude 7. pluk kozáků nocovati ze dne 12. na 13. prosince ve vsi Č., aby chránil pravý bok 45. brigády. Rozkazuji za tím účelem:... – Můj bože, co se stane? Jaké jen jsou cesty tvojí prozřetelnosti?

15. prosince

12. prosince ke čtvrté hodině dorazili jsme do Č. Čím blíž jsme byli, tím více – podivno – povolovalo moje napětí. A několik kilometrů před vsí bylo mi, že zůstává jen radostné očekávání přátelského setkání. Statek Panuškina leží na hlavní ulici. Když jsem ubytoval svou švadronu (ve stodolách na kraji vsi), vsedl jsem na koně znovu a jel k Panuškiným. Zdálo se, že jsem Nástu: stála pod branou, mluvila s důstojníkem, jenž vycházel ze vrat. Patrně jest u nich ubytován. Na ulici rušno, byla ucpána vozy. Nástá spatřila mě, teprve když jsem stanul před ní. Ani zvuk nevydral se z jejích úst. Ale hluboce se zarděla a naklonila hlavu, jako by se o ni pokoušely mdloby.

„To je překvapení, Jevgeniji Ivanoviči,“ pravila, „jak se máte stále?“

„Jak se daří vám, slečno Panuškinová?“

Ale žádný z nás neodpovídal. – Kapitán přerušil ticho zlostným:

„Jak by se dařilo důstojníkovi na ústupu? Mizerně. – A přitom se před vojáky tvař, jako by všechno bylo v nejlepší pořádku. Hanba, hanba to je.“

Pak pronesl cosi o služební povinnosti a odešel.

Osaměli jsme. Smrákalo se rychle a vzduch byl naplněn chladnou vlhkostí. Nástá pohlédla na mě tak jako tehdy u piana:

„Nedaří se vám, Zostove, co jste přislíbil, vidíte? Nedověděl jste se nic?!“

„Nic,“ odvětil jsem; jediné slovo jsem vyřkl, sto jiných spolykal. A v duchu jsem vyrážel slova: moje radost, když jsme přijížděli k vesnici: jaký úskok lásky! Chtěla mě přepadnouti nepřipraveného, abych se prozradil.

„Pobledl jste. Strasti válečné? Chcete na chvíli k nám? Ale jsem sama doma. Otec chodí po vesnici s důstojníky, matka odjela do Bialystoku – a bůhví kam dále –, když počal ústup.“

Vešli jsme do salonu.

„27. října jste mi zde hrála Chopina. Dnes je teprve 15. prosince. Poznali jsme se za tu dobu, Nástó? Či jen tolik poznali, že nemáte posud, proč byste mnou pohrdala?“

Vzala mě za ruce.

„Jak to mluvíte? Pohrdati vámi – vámi, jenž dovede říci: Můj život nebyl dobrý a krásný, a nebude, a přece mám důvěru, že život vůbec dobrý a krásný je. A proto Vám píši, Nástó, abyste se mu nezpronevěřovala zoufalstvím – nikdy.“

Citovala moje psaní, jako by odříkávala báseň z paměti. A řekla:

„Věříte tomu opravdu? Či to byla pouze oběť, kterou jste mi přinesl?“

„Nástó!“ zvolal jsem a hlavu křečovitě odvrátil; pak jsem se snažil říci klidně: „Ne, mýlíte se, věřím tomu.“

„Vy něco víte!“ vykřikla, „anebo cosi skrýváte.“

„Ne, nevím nic, co byste měla zvědět. A neskrývám před vámi nic, co byste nevěděla.“

„Zostove,“ pravila, „chtěl byste mi říci, jak jste učinil, že vám zůstalo srdce tak jinošské?“

Tu jsem jí řekl:

„Náš Miška, to jest můj bratr, hrál si se mnou jednou a rozbil moji zamilovanou hračku. Panáčka, jenž metal kozelce, když byl natažen. Stalo se to nedopatřením, ale Miška věděl, jak velice jsem k oné hračce lnul. My jsme se často právali; ale tenkrát, když se stala nehoda, hráli jsme si v nejlepší shodě. Bylo mu asi velmi líto, že mě zarmoutil. Neboť zatímco já zděšením oněměl, dal se do lítostivého pláče a náhle mi padl kolem krku a volal přerývaným hlasem: ‚A to já, bratře, to já, který tě mám tolik, tolik rád.‘ Anastasie Jakovlevno, nemohu vám ani říci, jakým zázrakem jsem náhle postřehl, že můj žal pro rozbitou hračku přeplovává v pocit nesmírného štěstí. Vzpomínku na tehdejší den nedal bych za nic na světě. Neboť v naší rodině nezakládali jsme si na citových výlevech a nikdy jsme si neřekli, že se máme rádi. Pravda, věděli jsme to jeden o druhém. Ale právě že jsme to věděli tak jistě, křivdili jsme sobě navzájem, pomlčujíce o tom. A já bych nebyl nikdy pocítil slast takového vyznání, nebýti rozbité hračky.“

„Bylo to tehdy poprvé a naposled?“ otázala se.

„Poprvé ano. A naposled? Nic není naposled, pokud žijeme. Ale já poznal radost, to je důležité, Násto – a možná dost, že ona chvíle dala mi více než vše ostatní až po dnešní den.“

Pak jsme dlouho mlčeli. Panuškin se vrátil; hovořili jsme ještě ve třech, ač těžko tak říci: neboť Nástá prostála skoro všechn čas u okna, nemluvic. Ani já nebyl hovorný. A Panuškin řekl: „Co jsme se na vás navzpomínali! Víte, vás, vás bych poznal v lese za noci – a i kdybych byl slepý.“ A smál se žertu.

Zvedl jsem se k odchodu. Měl jsem noční hlídkovou službu. Při loučení řekla mi Nástá nezvykle pevným hlasem:

„Nezapomeňte! A nezapomeňte zvláště, že jsem vám oddána z celé duše a že vás mám z celé duše ráda.“

Zahlédl jsem ji ještě jednou; druhý den při odjezdu. Zdá se mi, tentokráte že plakala.

* * *

Zde svoje doplňky deníku poručíka Zostova přerušuji. Blížíme se ke dni 5. ledna a tu zdá se mi, že bych příliš zrazoval, doplňuji. Srovnáním původních zápisků – totiž prvního (27. října) a posledního (5. ledna) – pozná čtenář, tak doufám, že jsem při rekonstrukci deníku nepostupoval docela libovolně. Pokud jde o pořad vojenských událostí, i ty myslím jsou řazeny dosti pravděpodobně. Z prvního zápisu plyne, že Zostov šel z Č. na západ, ze zápisu z 5. ledna je pak jasně patrné, že nedlouho předtím byl znovu v Č., tedy na ústupu. Zdá se, že se ruská armáda za Č. asi na čtrnácte dní zastavila; na východ od vsi, a ne příliš daleko od ní. Neboť zápis, jenž následuje, svědčí o tom, že po druhém setkání v Č. vyměněny byly z obou stran aspoň dva dopisy, což by za nepřetržitého ústupu bylo vyloučeno.

5. ledna 1915

Moje svědomí je klidné. Bůhví že jsem nepožádal nikdy ani myšlenkou, co patřilo jinému. Bůhví že jsem neuchvacoval. Nevyhýbal jsem se životu, to by bylo hříchem, snažil jsem se dojít v sám střed jeho proudu, ale nabízel jsem se mu, přemáhaje stud a zváživ svoje právo i povinnost. Když jsem podruhé a naposledy přišel do Č. a vyprávěl Nástěnce o své rozbité hračce, nechtěl jsem tím nic jiného než říci jí, že ji moje láska chrání před brutalitou osudu. Aťsi vzdálen, srdcem jsem blízko u ní. Bylo mou povinností říci jí to – a zahalil-li jsem svoje vyznání ve vzpomínku z dětství – ani tím jsem se neprohřešil. Bylo to povinností, neboť jsem si stálostí své lásky jist, a člověk, jenž miluje, nemá lásku smlčovati, neboť láska je útočiště, je štít, je pevnina a nikdo z nás neví, vyskytne-li se ještě kdy jiný člověk, jenž drahé bytosti lásky poskytne. Není tedy hříchem zamlčovati ji? Nic jsem nežádal – i to ví Bůh. Jen říci jí, aby věděla – a pak jsem odešel.

Nástěnko, Nástěnko, přiblížili jsme se nyní jeden k druhému, žádný z nás přemlouván, přiblížili jako dva lidé, kteří poznali, že milují pro požehnání lásky a jsou milováni pro požehnání daru. S vděčným a radostným srdcem přijímám dar a požehnání. Násto, Nástěnko, hrůzy dneška končí. Až přijedu potřetí do Č. – holoubku můj, jaké to jen bude shledání!

(Připsáno téhož dne večer.)

Běda, nařízen nový ústup. Dovídám se, že nepřítel pronikl na východ od K. Právě teď, právě dnes! Jako by Bůh mezi nás dva závoru pokladl. Mohl by toho dopustiti, kdyby byl vševědoucí? Neboť dobrý jistě je! Ale vševědoucí – nikoliv! A já reptám proti tomu, že jím není. – Jsme ustanoveni za zadní voj.

Blahoslunný den

Detašovaný prapor jistého pluku byl boční kolonou vpravo a měl postupovati samostatně. Nebylo mu přiděleno jiného vojska, neboť bude-li dbát spojení s centrem, vystačí pravděpodobně sám. Bylť nepřítel na kvapném ústupu a oblast, kudy se prapor měl bráti, byla přehledná a snadno schůdná. Asi dva kilometry před vesnicí Vranjevem se bataliόν zastavil. Bylo sice skoro jisto, že ves je „nepřítele prosta“, ale aby se dbalo předpisů a předešlo všem nemilým náhodám, vyslány dvě poddůstojnické hlídky, dohromady asi půl setniny, aby ves prohlédly.

Hlídky odešly a ostatní vojáci posedali na kraje nehlubokých škarp, vroubících širokou, rozježděnou a vymletou srbskou silnici. Důstojníci sešli se v čele, shlukli se kolem majora a beseda začala. A také vojáci besedovali.

„Ale pánové, takhle je to opravdu příliš podomácku,“ řekl za chvíli major, „myslím, že nebyla vyslána patrola ani vpravo, ani vzad. Kdopak má dnes službu?“

I povstal různolící praporčík. Byl trochu zmaten. Ne ani tak obavou z dŭtky, jako spíše proto, že mu nastává cosi jako sólový výstup.

„Tedy někoho pošlete,“ řekl major, „pro boha na nebesích, člověk si takto zvyká málem na cylindr.“

Praporčík ochotně a s velikou chutí došel k vojákům a vyslal po dvou mužích napravo a dozadu. Byl rád, že vše dopadlo tak dobře, a začal s horlivostí, s jakou provádíme opatření podle našeho soudu zbytečná, zaplat'bůh. Ti, které určil za hlídky, odešli trochu pomručující, ale to jen proto, aby nedali příliš najevo, že jsou ve velmi dobré míře. Za chvíli stálo už na vzdálenost nějakých čtyř set kroků vpravo a v týlu po dvou vojácích, kteří hleděli spokojeně „čelem k nepříteli“ a kouřili cigarety. A kouřil celý bataliόν. Bylo bezvětrí. Stužky dýmu spletly se nad vojskem v obláček, jemuž by byli zcela dobře slušeli amoretí. Takové to bylo: hoši se probili několika horkými dni a stopy po nich zely zcela zřetelně. Ale zato, bože můj,

čtyři už dni, ba déle, jak líbezné putování! Ano, putování či výlet či co. V nejhroším případě manévrový pochod. I počasí je vlídné. Je sucho, ráno mrazík, v poledne zahýří si říjnové slunce, večery jsou selankami při ohních, noci chrabré. Tehdy štípe do nosu mrazík, tělu však je v houni dobře a nohy hřeje oheň, jež udržuje bdící. Střídají se každou půl hodiny, a kdo by rád nebděl „přes čas“, jde-li o rudého divotvorce? Ráno, ani se probudili skupeni kolem hranice, jež dodoutnává kolmými pruhy bílého kouře jako pokojná zápalná oběť, spatřili poprvé nový kraj, kam včera dorazili za tmy. A bývá pěkným překvapením. Neboť v noci, kdy unavené nohy podezíraly ze zlých úkladů nejnevinnější stružku, kdy lesní stěna zdála se očím, které toužily po spánku, pekelnou zdí a opuštěná kuča stavením lidojedovým, kraj posupně a zticha novým příchozím vyhrožoval. Teď ráno však, kdy oni i on se dělí o týž větřík, ach, jaká to změna! Jsou na mírném podlesním svahu (proto tedy se včera hledala tak svízelně poloha na spaní!), ostružiny rozsázeny tu podél stezek skoro docela zarostlých. Ale svah jest pouze jedním z nemnoha mírných zakřivení prudce spadající americké skluzavky, po níž apelují do širého údolí černozelelé lesy, jehličnaté a listnaté. Snadnou, jakoby tečnou plochou, jež jako by se maní dotýkala sametového povrchu těch lesů, vpadá zrak vojáků k říčce a přes ni ruče na druhý břeh, kde jen pozvolna ztéká ochotnou, vzhůru kráčejší plochu pastvin, plnou salaší, malých kučí, jichž střecha – komín zároveň – všechna je černá, a pletených, blátem látaných letních stájí. Možná že se u říčky rozkládá malé město. Možná že bylo válkou zle postiženo a že v něm nezůstal kámen na kameni. Ale živoucí forma měst je v něčem jiném, hlubším než v celistvosti zdí, a díváš-li se zdáli, zachovala i spálená osada ještě z pravdy všeho toho, co vyhýčkala, vystarala, aby z ní k tobě zazářil laskavý úsměv družné bytosti. Voják, kdykoliv spatřil sebemenší skupinu domů či chatrčí, rád věří v onu družnost lidských osad. I rozbořené a spálené město je těžitelem, neboť kde lze si snadněji představit jsoucnost občanovu než v prostředí města, byť opuštěného? A po občanech se vojákům stýskává – Zrána, po dobrém spánku, sedí na stráni ve vrátké, ale vroucí

víře, že jsou výletníky. Město (a byť jen zřícenina) skromně odmítá třpyt rozehraného slunce a jest šedou, nelesklou, pevně sraženou formou uprostřed blesknavého mihotání vod a kmitavého tetele- ní zelených strání, kdežto lesy daleké a blízké čarami temnějšími, světlejšími zavírají celý obzor v odloučenost, kde však neuvízlo ni trochu melancholie. Nic nad toto dobrovolné odloučení, prodšené jarou pohodou myslí lidí i celé krajiny, nehodí se lépe k praporu, jenž po těžkých svízelných, těžkých ranách nyní na několik málo dní odprýskl od velikého tělesa armády a volný a nepatrný jde a chutná svou odloučenost, svobodu nepatrného. Dnes nebyl vzbuzen oním neurvalým způsobem, jakým bývají burcovány velké shluky; probral se sám od sebe, v dobré míře, jako někdo, kdo ponouknut jakýmisi domácími bůžky, vstal pravou nohou. Tam a onde vynoří se v dálce kolona jiného vojska, sune se mezi poli, teče po cestách, kolony, aktéři jedné jediné hry, jejíž režii chápe jen několik zasvěcenců. Zde mezi příslušníky nepatrného odloučeného praporu jich není a on o tom ví každým nervem a ví také, že inspicient této hry dlouho ještě naň neukáže. A je mu dobře, že se smí zatím oddati rozkoši divákově. Byl by ještě atomem, kdyby mu jeho nepatrnost nestačila? Vděčí jí a vděčí svému osamění, jímž se vrací sám k sobě a jímž nyní už i jeho lidé vracejí se sami k sobě, a patří vůkol na vše strany a chvěje se rozkoší, že po dlouhé době lze opět žítí světlo, žítí vzduch, barvu a zvuk, žítí i lidské nitro v pradávných, teď zkrušených právech. Prostý muž říká zrána na této podlesní stráni: Je to krásné! – Muž přemýšlivý šeptá před se: Dvakrát tudy prošla válka, tam a zpět, a jak klidným, jak dobrým se jeví kraj. Trpělivosti přírody, co v tobě silného vzdoru! – A ten, jemuž odjakživa bylo tuze milovati, ten řekne nahlas, hledě na rezignované město nad řekou: Jaká suma lásky je město, že i takto zpustošené je mému pohledu posilou! – A pak, když se sami seřadili, nečekajíce, až bude rozkázáno, tak jako by se báli, aby rozkaz nezabil iluzi, že jsou volni, pak čekají, až přijde to, po čem touží tentokráte; ne rozkaz k pochodu, nýbrž pobídka k pouti. A přišla.

Hovorová směs pluje podél kolony a s ní, podobna modravému dýmu z cigaret a dýmek, a splétajíc se s ním. Tak jako on i ona se štěpí v houřavou, zčeřenou vrstvu, chytající se rukávů krajních vojáků, a pak, vyprostivši drápky ze sukna, kam se jen lehce byly zatkly, poddává se mocným a klidným vlnám ovzduší, dává se jimi odplaviti a roztéká se v nich. Jdou a jdou. Strohá marciálnost kroku se rozplývá, zapomínajíc sebe samé, a aniž vědí, všichni pojednou kráčejí krokem do země zakleslým, a přece furiantsky křepkým, krokem sedláků, kterými všichni jsou. Jejich pochod se na vyschlé zemi neozývá už přisekávanými, pádnými rázy, nýbrž splývá v šouřavou jednotvárnost, již nestejnost kroků sotva rytmuje. Ni hlásku nikde. Kolik zastávek, tolik rozhledů a tolik též rozpuků sladkých falešných věř. Jdou a jdou, nedávná minulost roztekla se v beztvářý sen a oni, kterýmkoliv směrem se běží, žijí v přesvědčení, že domácí jejich krb je stále blíž. Objevují příbuznosti mezi tímto krajem a oním, jenž jim domovem. Věřící, že se mu blíží, a zároveň je jim, jako by byli v neuvěřitelně libém snu. Je silnější furiantsky odsunuté skutečnosti. Zázračný stav duší, kdy nemožné je silnější pravdy, a hrubá pravda malátně se vzdává! Každý z nich dobře ovšem ví, že tamten kůň, jakže jinak, než že se zhruba podobá Fuksovi či Šemíku v jejich stáji; i kravky zdejší tamním a jabloň v onom sadě té, již loni ještě očesávali: ale dnes jde málem o zázrak, neboť falešná skutečnost je tak mocná a tak jímavá, že by bylo líto nepovýšiti jí nad hrubý pomysl. A jak jdou, divno jim, že radostí je už to, že vidí, jak vidí, jak chytají předměty – tu ten, tam onen. Udiveni poněkud, že jsou cele pozorlivostí, že tak bystře vnímají a že mají chuť připjati se k nejmenším částečkám skutečna, z něhož – dive! – válka spláchnuta. A nastane okamžik, kdy stoupající až posud jakoby mlhou, hlavou teď prorazili její poslední vrstvu a lapali již bleskatý azur nejčistšího nebe, zatímco trup a nohy cítí ještě vlhkou, drobnou přilnavost zkrušujících mlžin. Toť, pravda, pouze okamžik, neboť co nevidět my celí se vymaníme. Ale krásy toho okamžiku, bože můj, kdy zableskne hlavou první hmatatelná jistota o přeměně vojny v mír, zatímco všechna ostatní bytost trčí po nepatrný zlomek

vteřiny ještě v samých hraničných končinách mezi mohutnicí iluzí a hroutící se skutečností, která hnedle nebude víc než nyně melancholickou vzpomínkou na to nejkrutější, co je kdy potkalo. – Dýmky sesunuly se do koutků jako v dobách nejbezstarostnějších fajrunků, ruce se zabořily zálibně do kapes; nonšalantně se žmoulají cigarety a odplivuje se skoro obřadně, s virtuozitou, o níž už dávno bylo pochybováno. Vrtí se to a brouzdá, čtyřstupy se vlní a boky kolony jsou samý výstupek a zub. Kadeti a důstojníci se shlukli, číjíce zrození anekdot a historek. Hovory kdysi dávno začaté, a jež byl vetřelecký projektil přerušil, vybavují se znovu, samy od sebe, jako po staletém spánku v začarovaném zámku. Nové osnovy počaly se přísti a tkací mozkový strojek tká nový vzor. Jsou na polích a v hospodách při muzice, potkali se náhodou cestou z práce a vyšťárali společné známosti; objevili, že jejich osudy a zájmy jsou si blízké, a někteří poznávají své příbuzné. Nikdy by se toho nebyli nadáli! V čele jest matematik, který našel najednou někoho, s kým hovořiti kvadratuře kruhu, a tam zase objevil kdosi s velikým úžasem kamaráda, který si velmi rád zadiskutuje o impresionismu. Najednou objevují se ohniví debatěři o monistické nauce a jiní se navýsost diví, že našli rovnocenného protivníka v diskusi ochranářských cel.

A dohromady šumný, hravý, vínkový rej. Ale jak se navzpínala houževnatá vůle k životu, než se vzepjala k takovému vodotrysku; jakou zkouškou prošel nejhumornější optimismus, aby nabyl domovského práva v těchto hlavách; kolik břeských „ano“ bylo sraženo vniveč, než se jedinému zdařil tento triumf.

Zato však nyní, ó ano, široko daleko odčarováno vše, co se příliš dlouho vtíralo. Dlouho sevření tak, že pozbyli schopnosti něčeho si přát, nyní mnohonásobně, mnohonásobně pociťují žasnoucí radost z možnosti expanze zdánlivě bezmezné. Rozdali by se z lásky, v ochotě předstihují druh druhá a taková jest jejich potřeba milovati, že milují i ono, co furiantským posunkem odsunuli v nevrátimo: ano, milují vojnu, milují službu, milují je, neboť jen proto, že ony popustily, mohl se uskutečnit tento paroxystní pocit vděkuplného bezpečí.

Prapor sedí a čeká. Rozestavené strážce v boku a v zádech vrtí se na vykázaných místech. Jsou, pravda, poněkud mrzutí oni čtyři, že služba stihla právě je – ils boudent –, ale je to – nu jistě – mrzutost jen naoko, aby se nezdálo. Neboť ježto jsou všichni tak ochotni, jak nebýti rádu, že právě my sňali jsme z ostatních chomout služebního předpisu, tak zbytečného dnes, tak veselého, jež ovšem také milujeme, poněvadž je to služební, trochu copařský předpis, a právě proto, že je dnes zbytečný. Prapor sedí a čeká. Hovor a modravý kouř z něho stejnoměrně vyvěrají a jako na běláskových křídlech ztrácejí se – zvolna, zvolna – do azuru. Saje je co vůni, všecek blažený. Ni hlásku nikde, krom stejnoměrného klopotu tohoto stádce, a na ticho jako by se tak kladl jen ještě důraz. Vrány vzlétly s jedním sborovým „kráh“ – a zase už je ticho. Paprsek jakýsi smekl se po nějakém skleněném střepe, tam, v požaté kukuřici, blesklo tím, a nic. Hubený bílý koník chodí po zahradě ohražené proplétaným chrastím. Všem jest, že země má se k zpěvu – jen otálí – toť vše. – Konečně se ukázaly hlídky. Napřed poddůstojníci bezstarostně kouříce, za nimi vojáci, po dvou, stejnoměrným, nespěšným krokem. Bajonety na puškách. Máchali rukama; čtyři nápadněji než ostatní a pomáhajíce si občas kusým posuňkem i druhé ruky: ti vykládali. Tu a tam přešel k nim obloukem kamarád, za chvíli stejným obloukem odplul, připnul, odplouval. Batalión povstával, hotovil se k dalšímu pochodu nespěšně, ochotně. Čile. Důstojníci upravovali si pasy. Major dokousával svůj ementálský sýr, smetl z blůzy drobty, vstal a řekl jako vůdce turistické výpravy: „Na also!“

Když byly hlídky na doslech, popošel jim adjutant několik kroků vstříc a zavolal:

„Tak co?“ Ale sám dobře věděl, že nic zvláštního. Poddůstojník-vůdce (měl takový zvyk, že věšel hlavu) zvedl ji, chvíli se rozpakoval, pak pokrčil rameny a hlava mu zase přepadla.

Trpělivě, s trpělivostí, na níž bylo znát, že se mu v ní líbí, major opakoval:

„Na also! Až dojdou k nám, vykročíme.“

A všichni čekali. Hovor opadl jako na nádraží před odjezdem vlaku.

Pak, když byla hlídka už docela blízko, řekl adjutant znovu:

„Tak co?“

„Jsou tam samé děti,“ byla odpověď, „trochu dobytka a děti.“

Hlídka došla, rozplynula se v bataliónu a s ní nevzrušený výklad o tom, co major mnil poddůstojníkovým sólem:

Když procházeli mimo první kuči, zaslechli zevnitř vrnění. Opatrně vešli a našli roční nemluvně. Dvanáctiletá holčička u něho. Na dvorku zastihli asi desetiletého chlapce; sekal dříví. Jeden z vojáků, Chorvát, vyptával se děvčátka. Kde je matka, otec? Otec ve vojně; matka odešla.

– Kam odešla, proč odešla?

– Odešla.

– Vrábí se? Kdy se vrátí?

– Odešla.

Více jsme z ní nedostali. Zatím vraceli se z obchůzky také ostatní vojáci. Nikde nic krom dětí a trochy dobytka. Přivedli mi výrostka as patnáctiletého; byl ze všech dětí – asi čtyřicet jsme jich po vsi nasbírali – nejstarší.

– Tak co? Co víš?

– Já jsem starosta, – řekl.

– Starosta? Jak starosta?

– Odešli všichni. Naši řekli: Musíte odejít a pozděj se vrátíte. Tedy odešli. Nás nechali jen tak. Na hlídání. Odvlekli peřiny, odvlekli prádlo. Řekl jsem jim: Vezměte peřiny, vezměte prádlo. Robata tu nechte. Postaráme se o ně. Ale uposlechli jen někteří. Je tu s námi pět zcela maličkých.

„A je tam věru pět robot, přes třicet dětí od šesti do patnácti a trochu dobytka. Nic víc.“

Major řekl:

„Dobrá, alespoň budeme mítí koho k posluze. Máme ve vsi přes noc tábořiti. Postavíme feldvachy. Jsou sice před námi naši, ale feldvachy přeče jen musíme postaviti. Na also, tak tedy půjdeme.“

A po chvíli zamyšlení:

„Vlastně je to pěkné dobrodružství. Dětská ves. Opravdu, neslycháno!“

A zavolav si velitele hlídky, který byl zatím poodešel, řekl mu málem služebně:

„Nejevily nepřátelských úmyslů?“

„Děti, pane majore, děti! Vždyť jsou to pouze děti,“ odvětil poddůstojník, ale s přízvukem jakoby naschvál neslužebným. Směl; major měl ho rád. A dneska troufal si teprv!

„I čert jim věř,“ major na to, aby měl poslední slovo, ale přitom tak, aby to neznělo komisně.

I šlo se a hovor měl nyní přesný směr. Stráže vyslané v bok vzaly to šikou přes pole, zadní dva vojáci musili nabrat a dobrácky křičeli: Tak zvolna, tak zvolna. Poznali, že prapor má novinu, a chtěli ji zvědět co nejdříve. Neboť dokud jí neznali, nepatřili vlastně k bataliónu. Ale když doběhli a byli vstřebáni, zasvětili je jedna dvě.

Ale u první kuči stál malý mráček, a to byly děti. Patnáctiletý výrostek nesl na dřevěném podnosu chléb a sůl. A poddůstojník, velivší hlídce, a který se proto pokládal zároveň za příslušníka dětské vsi i bataliónu, odebral se jakoby úředně napřed. V obřadném vítání, jež se chystalo, přisoudil si hodnost prostředníka. Byl prvním funkcionářem nově utvořené pospolitosti, jemu prvnímu přiděleno v ní místo. Když jej spatřili, oběma se ulevilo: majorovi i chlapci. Byl mezi nimi spojkou, i byli si jaksi bližší. Major se vpravil tím snadněji v nové náčelnictví, které mu připadlo i v obci nové, ale nikoliv proto, že velel praporu, jehož vlastně už nebylo, nýbrž jen mechanickou mocí setrvačnosti. A chlapec, spatřiv poddůstojníka, v jehož srdce byl už vešel, cítil, že rozpaky mizí, i přičlenil se snadno. Všem bylo patrné, že nebude ceremonie, která by se do vaziva nových pout sunula rušivě. Vše poplyne.

A chlapec, vyhledav očima poddůstojníka a ubezpečiv se, že major je Ten, uklonil se a řekl: „Gospodo!“

Načež major prostě jej pohládl po hlavě řka: „Brav!“

A šlo se do vsi; ale vojáci se stále ještě před dětmi trochu styděli a děti ovšem, a hodně, před vojáky. Nastalo tím tísnivé ticho, odkud je konečně dostal Mikuláš Zelenik, dodav si kuráže, vykloniv se z řady a zlapav osmiletou holčičku za ruku. Klusala podle něho a vytáčela ulekané oči vzhůru k Zelenikovi a tento úlek si pak vzápětí nahražovala, smějíc se očima na kamarády a kamarádky. I byl to dobrý počátek, neboť okolo jádra Zelenik–holčička tvořila se dosti už rychle nová pospolitost. Začalo to vtipy; vojáci tvořili je z nadmíry pocitu nenadálého štěstí a byly to vtipy tak nevinné, že i děti, ačkoliv jim vůbec nerozuměly, při nich rychleji klusaly. Tvořily se také už sympatie zvláště význačné, takže později, o menáži, každý kluk a každé děvče přesně věděli, u koho se přiživiti.

Bylo teplo toho dne, zvláště o polednách, kdy se sedělo před kučami a tlachalo s dětmi a o dětech. Vzduch byl takový, jaký bývá v neděli. Rozteplily se vnitřky chalup a stájí a vojákům zdály se tak domácími, zrovna jako by zde sedlačili oni sami. I kohouti zpívali tím způsobem a uprostřed všeho utvořila se nová obec. Vzniklo výsostně osamění tříště lidské společnosti a ona tříšť s pýchou pociťovala svou odlišnost od celého světa ostatního. Do tohoto společenstva přijaty i děti, i vstoupily tam o své svobodné vůli, a v hlubokém tichu, v němž vše se stápělo, ze dvou kovů, jimž se o tom nikdy ani nezazdalo, tavná se nová, potud neznámá slitina. Formovala se a s úžasem cítila, jaká nezměrná radost jí to prodchla. A když se víra vojáků upevnila tak, že uvěřili v stálost toho dne, tehdy teprve troufali si hovořiti o zítřku. Mohli hovořiti o dětech a o osudu, jenž je čeká, neboť nebezpečí rozluky pro ně nebylo. Tak jako se smí v rodině mluvit o životních osudech členů, aniž proto přestaly býti osudy celé rodiny.

„Co s dětmi,“ říkali, „že sobě jen ti lidé troufají?“

„Chvíli ovšem vydrží; ale nepomrou-li potom hlady? Či zapálí ves?“

Dokonce byli někteří, již navrhovali, aby se děti naložily na vůz a odevzdaly některému vysokému velitelstvu. Ale jiní namítali, že to zbytečno, poněvadž staří jistě se brzo vrátí, tak jako se vracejí do

jiných vsí, když prvé leknutí minulo. Ve skutečnosti zajímala je však jen pravda, jediná pravda. Tou byla: veliká víra v onu velikou lež, že nastal úsvit. Jediné bylo pravdou: klamavá, sladká ukolébavka v sen, jenž směl na chvíli býti skutečností. Jediné bylo pravdou: šumivé přetékaní odpočaté, plaché radosti. Tato ukolébavka svedla je, když nastala noc, v spánek tak číře modrý! I polní strážé, jimž donesli večeri noví kamarádi, děvčata a hoši, bděly tím číře modrým spánkem.

A ráno, protahující se na pryčnách, rodinných postelích srbských sedláků, všichni věřili, věřili. A mnouce si oči, čekali trpělivě na div divů – – –

Přišel. – Houkla dělová rána – – – Jak daleko? Šest kilometrů? Snad blíž. Tak blízký sráz!

Ale vpravdě nešlo o to, že blahoslavenému dni hrozí nebezpečí. Což? – byt' byl od blaživého klamu k drtivému skutečnu jen pouhý krok; klam vládne, pokud trvá.

Ale dělová rána je budíčkem příliš zlým.

A když už v klam věřiti nelze, poněvadž Nová Ves se třese v základech brutálním hřímáním kohosi nenáležitého, jenž o ni usiluje, nastává veliké zlo. Nová Ves nejen se sesune tak neslyšně, tak hebce jako domek z karet; ne, ani vzpomínky po ní nezbude. A těm zrazeným vojákům, ani mašírují ze vsi k jihu, dál a dál od svých bydlíšť, ani už toho líto není, že se s dětmi nerozloučili a že osud kteréši bezejmenné hvězdy je jim bližší než osud těchto dětí, stojících pomračně před chalupami; zapomněly včerejška i ony a také jim není ho líto. Drcen podpatky blahosklonný den. Licoměrná lýtice se o to zasloužila, ale je tak smutno, že nad zdařilým dílem ani ona nejásá. Ba ne!

Nad dětmi, jimž vzala lítost, nad vojáky, jimž vzala lítost, ona jediná cítí. A je jí krušno.

Kostajnik

Černého vrchu dobyla 17. divize – a my jsme celé odpoledne této šachové hře, která nám měla uvolnit defilé, od zabezpečeného lesního okraje jen přihlíželi. Vsunuli asi sedmnáctku místo nás jen proto, že naše hurá-brigáda měla za sebou řadu horkých dní. Postupovali jsme bystře, a poněvadž každá překonaná překážka jest pouze zámkou pro zrychlení postupu, byly naše obědy poslední tři čtyři dni hodně krátké a naše nocování jen na připomínku noci. – Dívám se na mlčelivou šachovou hru. Mám dojem, že moje zřítelnice jsou nehybné, jakoby atropinované, a upřeny k jednomu bodu: ke hrotu hory, kterou Srbové stupňovitě opevnili. A přece vidím zřetelně celé bojiště. Kolony proudí z lesíku, z koryt potoků, z kukuřičných polí, ztrácejí se v lesících, potočných korytech a polích jako říčky v krasu. A rozpadají se v řídké řetězce, které jako by kdosi kladl celé ráz, ráz po úbočích hory-mohyly, výš a zase výše, skoky a jaksi lehce. A stahují se v klubka jako smetaná rtuť a rozprýskávají se v černé malé krůpěje. Jsem všecek jakoby jen atropinovaným zrakem. Neslyším povelů, ne troubení, ne škemravého drnění telefonů vedle, ne výstřelů. Kol dokola odnikud ani hlásku; vše stíženo kletbou němoty. I slunce. Víím, že se opírá, ale nepálí. A úpal je řečí slunce. V hrozném, chorobném tichu mám 17. divizi doslova za věc. A hnusně pošetilá nevěra mě napadá: nevěřím, že jsou v 17. divizi lidé, a nemám soucitu se 17. divizí. A nyní opravdové utišení. Víím: Černý vrch je náš. Mašírujeme skrze přirozené ticho. V něm opět slyším. Cítím, že je horko. Víím, že chalupy, sady, zahrady, louky jsou nejen proto, aby sloužily za bitevní štafáž. Tamto jde srbský sedlák, ponurý a shrbený. Po dlouhé době opět chápu, že aniž byli vojáky, mohou býti lidé. Je mi jasno, že jsou hory, jichž netřeba dobývat, a že jediným účelem lesa není, aby se jím procházelo s trojnásobným zabezpečením. Cítím, že mám hlad, a víím o své únavě. Přisvědčuji nezbytnosti zakřiknouti smutek a býti vesel. A jdu. Kráčíme přes pole. Jak dlouho tomu již, co mi byl zákaz šlapati po obděláném

poli zákazem neznásilnitelným. Z chalup vycházejí zbloudilí vojáci. Podivujeme se dobytým zákopům. Polozralá kukuřice mezi nimi zpřelámána, podupána. Z mečů budou pluhý učiněny.

Za Černým vrchem černý les na pláni. Dnes tedy budeme nocovati! Ano? Ano! Musím jen ještě uvést pět lidí své čety na silnici z druhé strany lesa. Musí býti střežena. Vracím se. A dovídám se, že nebudeme nocovati. Naší setnině přišel rozkaz: na pochůzku směřem ke Krupani. Noc černá, zlostná. Nemá nás ráda. Bojíme se promluvit, abychom jí nedráždili. Hledáme cestu. Jaká divná věc cesta, po níž jsme dosud nikdy nešli a kterou už nikdy nepůjdeme. Bloudíme trochu. Tu onde možná číhá nástraha. Jsme tomu povděční. Neboť tutlány hlad a únava. Přistřihovány hodiny, házené v kolo Štěstěny. Točí se, točí; ted' se zastavilo; vynímáme odtud bílý lístek, toť lístek dne. Přišel náhle. Bez přechodu, jaksi příliš bílý a jaksi příliš nevrlý. Vracíme se v něm, vracíme se stejnou cestou. A člověk chápe, naráz strážlivý, že nezáleží na tom, kolikrát cestou jdeme. Jen na jediném: kam a proč.

Praporu jsme na starém místě nestihli, nemáme o něm zpráv. Ale po dvouhodinovém hledání a doptávání jej nalézáme. Na takovém bezútěšném místě. Les na stráni, les jako vykotlaný chrup. A pod strání veliký potok, zahnilý, jakoby stížený zácpou. A obloha se šourala nad vyhlodanými špičkami stromů tak, jako by co chvíle chtěla spadnout jak tak a tam kam. Prapor si udělal ohníčky. Kolem nich, neduživých, umazaných, seděli ošklivě spokojeně. Cínové misky vojáků byly jakoby z olova a v očích, do nichž byla chvíle odpočinku vpravila takovou uondanou radost, sedělo jakési podivné štěstí. Jsou východy z nouze, jsou štěstí a radosti z nouze. Nejlépe vše podupati, nade vším zavzlyknout. Ale ne! Vzlyku tento obraz nezasloužil. – Usedáme. Naše setnina vystavěla pyramidy a jí, jí, jí. – Sluha mi donesl misku s polévkou. Hledím na její hladinu. Mastná! Kterak se jí přičí vejíti v můj žaludek!

„Lylo, snězte sám, chcete-li.“

Potichu sám k sobě říkám: Nechci, nemohu. Lylo, mám ošklivé tušení. A možná že je to pouhopouhá ošklivost. Tím hůř. – Sedím.

Obloha se konečně rozpomněla. Ale nepadá jak tak ani tam kam; rozplývá se v pichlavé, drobounké, neviditelné krůpěje, které se vsunou všude, i v úkryt nejstřeženější, havěť zlá a uštěpačná. Vlh-neme; ne však v poctivém dešti-lijavci, nýbrž potutelně a záškod-nicky. Jako bych za trest mokval. Mám trapný pocit nezasloužené pohany. Toužím po něčem, čím bych se dalším ústrkům dotěrného vlhka ubránil. Choulím se uvnitř nad sebou samým a cosi ve mně, co je lepší než já, politovalo náhle mého smutku, stydí se za moji nerozumnou a chabou vzpouru. Brzdím vědomě sestup k zoufalství, mysle na věci bolestné a kruté. Uznávám s polekanou radostí, že jsou nezaviněny a nezapříčiněny. Cosi, co se podobá přátelství, mne s nimi náhle sblížuje. Víím o jeho tíži, víím o obětech, které toto zachmuřené přátelství ukládá, ale přijímám je pokorně. Nechce se mi malého utrpení. Zamítám nezasloužené štěstí; hledám v sobě příčinu zla, jež snáším, a nenalézaje jí, říkám si, že jí nenalézám jen proto, že jsem pokrytec. A když přichází příliš časný a nenadálý rozkaz k dalšímu pochodu, krotce vstávám.

Jdeme hlubokým šerem, které hrozí tmou. A již je tu. Soukáme se jí v neznámém, trýznivě zvlněném kraji, zaplaveném lese. Ukázali nám na mapě místo, ležící hluboko v lese, označené jménem Cip. Tam máme dojít. Kde jest Cip? Co jest to? Teď nic než slovem označené místo v hlubokém, neznámém lese. Ale tuším přece jen, že cesta k němu je významná, třeba jsme jí nikdy nešli a nikdy asi už nepůjdeme. – Čeká tam cosi – říkají moje oči, do nichž nakapali stesku jako atropinu a které nyní hledí, hledí k bodu, k jedinému bodu, kterého však není.

Jdeme tmou, dusíme se jí. Jsem nákladní vůz tažený lokomotivou. Naše kolona: to celý vlak. Je ve mně jakési zboží, já sám nepromokavou plachtou. Zboží je chráněno, ale plachta trpí vlhkem. A vlhko padá. Zhrdinštělo. Ne už potměšilé mikroskopické krůpějky, nýbrž drobné, bodavé kapky. Cítím je jednotlivě; píchají do tváří a rukou. Touží vyprovokovati slzy. Nedám se však. Přimykám rty a zakouším perverzní slast fakírovu. Rozplývám se ve vlhku.

Hukot nad námi; orkán s roztaženými lokty dere se lesem. Svist, hvízdání, ryk, hukot, chrapot; jako by se své vlastní rozpínavosti bály. Nenadále se to cosi nad tímto krajem vzbouřilo, aby zachránilo jeho čest z potupy mělké letargie, vládnoucí nad ní za dne. Horám jakoby uloženo nezvyklé furioso, uchvátilo je, pomátly se. Třeští. Třesou kolonou, hledí ji roztrhati na kusy, zpřerážeti lidský vlak a nás pak jednoho po druhém zpřekáceti. Ale vlak se potměšilému útoku vzpírá. Ví, že to přestojí, jen zůstane-li celistvým. Jede po úzké stezce. Pravicí hmatáme stráň, pnoucí se vzhůru, ale levá noha má vědomí číhající propasti, o jejíž hloubce, zaplavené tmou, sobě činíme gigantické představy. Cpeme se k pravé straně a těžce se odíráme o ostružiny a každá oděrka vzrůstá nám na záruku, že jsme couvli na hony od pádu do propasti. Tma, liják a vichr pokoušejí se naši celistvost rozpustit, tak jako by z cukru byla; my, husím pochodem, klademe druh druhu ruku na rameno a takto sřetězení hrajeme si s pocitem bezpečnosti. Časem se celý průvod zakymácí. To čelo naše, lokomotiva, tápe po směru a cestě. Dějí se tam směšně marné pokusy rozžati svítilnu a orientovati se na mapě. Vede nás bezpečnější průvodce, jistější jistota: na Cipu cosi čeká. Tam dojdeme. Ale kam potom? – Jsme řetěz, jsme jeden. Každý ví, major v čele že se osudově vyrovnal se šikovatelem, který šel vzadu. Není mezi námi rozdílů. Ví: kdyby nyní bylo zavoláno jméno jediného z nás, ozval by se celý prapor. Ale kdo by zde slyšel! S hrůzou myslím na to, smrt že by zde jednala mlčky. Prali by do nás a my neslyšeli bychom ani ran, ani hvízdání kulek. Padali bychom jakoby ranou morovou. Pod mojí rukou chvěje se předák a ruka toho, jenž jde za mnou, na mém rameni se chvěje. Vichr a déšť dorážejí nepřičetně. Úzkost průvodu jest celistvá a dělí se po nás jednotlivých. A poněvadž tomu tak, jedinec nese břemeno ne příliš těžké. Nevzpírám se ničemu; slíbil jsem tak, a hle – sklízím již za svou pokoru odměnu: mezi tímto tisícem lidí, kráčejících těžce jeden za druhým a sřetězených, není jediného, jehož bych neměl rád. A protože vedle mne 999 lidí strádá navlas stejnou bolestí, touží po téměř ránu, lká po těchže radostech, lze mi bez závisti vzpomínat lidí u krbu, veselých kavárenských

společností, shromáždění, oddávajících se touto chvílí čarozvukům božské hudby; a myslím-li na Nic, jeví se úžasným, nikoliv hrozným. Hroznáť jen opuštěnost v samotě, a já nejsem sám; a něco radosti je také v jistotě, že promoknouti ještě více už nelze...

Průvod se zastavuje. V mezerách vichru přilétají odpředu zmatená slova, volání; dokonce cosi jakoby vypravování. – Cip? – Černo, černo. Pravicí hmatám prázdno. Není tam tedy již stráně. Pravá noha má pocit širokého, nepřetržitého pásma nízkých křovin. Levá však stále ještě se děsí. Obracíme se čelem napravo a brodíme se křovisky, držíce se za ruce. Přebrodili jsme se. Stojím na měkké půdě, v mokru. Víím, že stojím bezpečně. Je mi neskonale blaze. Představuji si velmi povolný svah, svažující se v ploché údolí. Předě mnou, v dálce, jistě je panoráma zalesněných a truchlých hor. Chci tomu, že stojím obrácen k severu, a vůlí nesu se do vlasti. Vztahy, do té chvíle neznámé, poutají mne objektivně k vysněnému celku. Tuším v daleku lidi, vzpomínám určitých míst, věcí a příhod a nechci, aby vytušení lidé vzpomínali na jiná místa, věci a příhody. – A padám do mokra, hlavu směrem ke chtěnému severu, šťasten, že není na mně už nic, co by mohlo zvlhnouti nad to, jak už zvlhlo, a spím, spím, spím.

Kéž by magnetická střelka dovedla lháti! Strašný, kdo si z pravdomluvnosti učinil zásadu. Magnetka je z nich. Ráno tedy jistě, jistě víme, že hledíme k jihu. Světlo je smutné, hatí-li noční iluze lidí, kteří žijí v temnu. A přece bych rád byl vděčen tomu slunci, které vyšlo a mě vysušilo, mě, jenž se s pocitem vlhka na dlouhou dobu smířil. A vděčen nebi, tak pravděpodobně modrému. Nelze; nesmím býti nekomplikovaně vděčen ani šťasten, nesmím. Je válka. Lze býti pokorným, ale nelze nebýti skeptickým. Nic není prosté; vše jest pouze obměnou jediného složitého stavu. Jak to, že jsem včera mohl věřiti v hory, jichž netřeba dobývati, v pole, po nichž je hospodářem zakázáno kráčet, ve smysl života mimo stejnokroj, v rány, způsobené slovem?

Ležíme a sušíme se. Kde jsme? Na Cipu – a je to hluboký a neznámý les. Čím jsme? Šuškaří už: lidmi, kteří budou „dosazení“. Kam? Tam, dopředu. Co jest tam? – Nevíme, ale odnášejí mimo nás raněné. A kdy? – Až bude čas. – Hvízdne kulka, tu a tam, a dopadá mezi vlhké listy, zašustí jako chroust. Víím, že kulka, kterou je slyšet, neubližuje. Jaký to neocenitelný poznatek k metodě měření času – –

A před námi jest hora. Táhlá a nevysoká, hluboký, široký sráz mezi námi a jí. Dalekou se zdá. Temeno jest holé, vyzubené a nějak ztužené jako chrup silákův.

„Dobývají jí. Ale drží se dobře. My přijdeme také na řadu.“

„Kdo ti to řekl, kadete Jandero? A kdy přijdeme na řadu? Zdá se, že je klidná.“

„Zuří, není klidná.“

Na mapě, okolo bílé, protáhlé lysinky šrafy se řadí hustě a v ostrých úhlech. Na lysince nakreslena dvě malá kladívka a vedle nich slůvko Bergwerk. A jiným písmem: Kostajnik.

Slabikuji: Kost-aj-nik. Zůstává: Kost –. Fúj! Kost, kosti, kostem. Vzor měkké ženské deklinace.

„Jak myslíš, že to dopadne, Jandero?“

„Hm! Dobýti se jí musí. Mysli co myslí, chtěj co chtěj, zde toužíme všichni dopředu. – Dobudeme jí.“

„Slyšíš, Jandero!“

„No?“

„Měl jsem včera pocit, že na Cipu něco čeká.“

„Ne na Cipu; na Kostajniku; pod Kostajnikem možná.“

„Počkej – Kostajnik! Kostajnik! –“

„Hora.“

„První slabika je kost. – Ale ne! v té souvislosti to není.“

„I to může být souvislostí. Proč ne? Není náhod.“

Pravím: „Žil bys rok dva v Remeši. Šťastně žil. A náhle bys sloužil v armádě, která Remeše dobývá. Co by to pro tebe znamenalo?“

„Nic.“

„A proč?“

„Poněvadž Remeš je velké město, kam se snadno dostaneš, cestuješ-li. Kdyby šlo o Paříž, znamenalo by to právě proto ještě méně.“

Pravím: „V Champagni byla by nepatrná výšina s hospodou, zvaná Butte de la ferme. Všelijaký název pro všelijaký kopec. Daleko od dráhy i od silnice. Kdysi, bůhví jak, byl bys tam půl dne pobyl; půl krásného dne s děvčetem. A nyní sloužil bys v oné německé armádě, která má dobýti útokem bezvýznamné Butte de la ferme. Bylo by to totéž jako s Remeší?“

Jandera kouří.

„Nebylo, ale nebál bych se.“

„Kostajnik! pravím, kdybych jen věděl! – Proč, vyslovuji-li jméno této hory, myslím na mnichovské Propyleje, na nic než na mnichovské Propyleje? A proč mi bylo včera, že na Cipu cosi čeká?“

„Ne na Cipu – na Kostajniku! Pod Kostajnikem možná.“

„A nevěděl jsem přece, že cesta tam vede přes Cip – –“

Ležíme na břiše vedle sebe, Jandera a já. Vysušujeme záda. I já nyní kouřím. Dávno uplynulé dni a léta přiblížily na dosah laskání, dnešní odpoledne couvá; zdá se, že ani za rok k němu nedojde. Selanka. I kulka, doletší čas od času a zaprsknuvší na stromové kůře, zřejmě je neškodná.

Nějaký neklid však je pod hladinou. Jako první nepatrné bublinky dlouho předtím, než voda zavřela.

Kostajnik – mnichovské Propyleje! Co jsem viděl, co slyšel?

„Čím jsi v civilu, Jandero?“

„Já? Profesorem. Přírodopis. Mineralogie.“

„Mineralogie?“

„Ano. Není to tak suché, jak se zdá.“

Nad jevištěm se zvedají organýnové mlhy. Jedna za druhou, pomalu.

„Počkej, počkej. Nestudovals s Antonínem Rýmekem?“

„Lala! Dobrý kamarád.“ Jeviště je mlh prosto; prospekt monumentálně svítí.

„Mám to, Jandero! Na Cipu cosi čekalo, čeká, Rýmek napsal pojednání o síře z Kostajniku.“

„To je tahle hora.“

Jak lhostejně to řekl! – To je tahle hora! – Hora jako hora. A já vím, že nikoliv. Od včerejška. Souvislost tajemně ve mně přede; dnes je tu již tenké vlákno, první hebký výpotek bource-osudu, jenž přede. Víím to. Butte de la ferme není Remeší, Kostajnik ne Montblankem. – Na Cipu cosi čeká. A přes Cip jde cesta na Kostajnik. Jakže to tehdy bylo? Tehdy před lety v Mnichově, kdy se mi Rýmkovala brožurka s věnováním dostala do rukou? Postřehl jsem v oné drobné události cudnou výstrahu opravdu už tehdy, či konstruuji ji teprve dnes sub specie minuty, která přechází sem, odkud vyrazím po svahu dolů, v čele své čety, a z údolí vzhůru na horu Kostajnik? Jest mi, že se to musí přesně zjistiti. Zde klíčí cosi důsažného – a proto: vyvolejme si to chladně, důkladně a neukvapeně. Jakže to tedy bylo tehdy? Pomalu a souvisle! Takto:

Byl jsem zaměstnán v mnichovském předměstí, ale bydlil v Mnichově. Poněvadž jsem se vracíval až k šesté večer a domů často ani nešel, dal jsem si posílati dopisy poste restante na nádražní poštu. Vyzvědal jsem je po příjezdu. Pamatuji se: Jednou večer měl vlak zpoždění. Poněvadž jsem na půl sedmou umluvil se slečnou Popovičovou dostaveníčko u Propylejí, nechal jsem pošty. Ale čekal jsem marně do sedmi, do půl osmé. Slečna Popovičova nepřišla. O dva dni později jsem se dověděl, že prý se už nikdy sejíti nemáme – O půl osmé jsem si vyzvedl poštu. Mezi dopisy byla tenká kvartová brožurka s titulem O síře z Kostajniku v Srbsku. Rozbalil jsem ji ještě cestou k domovu. Byla vydána Českou akademií a autor připsal na vnitřní list přátelské věnování. Řekl jsem si: Tak tedy Rýmek vykročil. Dalo se předvídat. K něčemu to přivede. A já – nu, hanba mluvit. Milena jest za šest neděl pátá, která mě zradila. – Měl jsem v té věci velmi dobré svědomí. Proto jsem si zmanul, zítra že budu mít šestou. A byť jen navzdory. A poněvadž člověk mívá v takovýchto rozpoloženích sklon snout vágní vztahy, byla mi shoda, že Milena je Srbka a Kostajnik v Srbsku, jakoby podivným znamením. Pamatuji se dobře na tuto myšlenku i na to, že jsem nad ní pohrdavě pokrčil rameny. – Doma jsem se dal do čtení! Téma rozpravy bylo mi velmi

cizí. Krystalografický rozbor sirných krystalů, vyskytujících se sporadicky v dolech kostajnických. Ale četl jsem přece jen se značným zájmem, který, pravda, platil spíše osobě přítelově a tomu, že toto je jeho práce, než práci samotné. Zatímco jsem se dočítal o štěpných ploškách, o drůzách a shlucích, o světelné difrakci a refrakci, zabavoval jsem se jinak. Pamatuji se zřetelně. Četba byla vlastně jen záminkou ke glosám docela nevědeckým. Pamatuji se jasně i na ně. Představuji si Rýmka při práci. Znáám jej dobře: hoch vážný. Vzrušil-li ho poněkud fakt, že krystal, jež mikroskopuje a měří v pražském mineralogickém ústavu, vykonal dlouhou cestu a hlavně přišel ze země tak málo známé a z hory ještě neznámější? Jistěže nikoliv. Kdyby jeho krystal byl až ze severní točny, jistě by Rýmka zajímalo více, že tu má síru modifikace posud neznámé, než že měří nerost z kraje, kam posud nevkročila smrtelníkova noha. Takový je Rýmek. Když o síře, tedy o síře. A žádné divagace. – Chci-li, řekl jsem tehdy, mohu z tohoto rozdílného nazírání vyvoditi všechn povahový rozdíl mezi mnou a jím. Jemu slouží věc k tomu, aby koncentroval všechn zájem na ni jedinou a vedl odtud dedukce k věcem jiným, k univerzu, kdežto já uvažuji nad předmětem nazad k jeho původu a v nejlepším případě dostanu se k věci, od níž jsem vyšel. On dospívá dále; jest jen otázkou, kdo z nás více prožil. – Pamatuji se, pravím, na tuto úvahu velmi zřetelně. Také na to, že v ní nebylo nic samolibě osobního. Nemínil jsem se stavět nad Rýmka. Víím dnes, že to bylo odbočení docela krátké, jemuž jsem nepřikládal významu. Mnohem významnější byla mi exkurze o mém osobním vztahu k hoře Kostajniku. Ano, toť jisto! Slevuji ostatně na výrazu velmi značně, říkám-li, že jsem tu čil něco podivného. Jestliže můj přítel píše o síře z Kostajniku, zabývá-li se částkou útroby oné hory, nabývá tato hora významu také pro mě. Toť jasno. Ale zdá se vždycky fatálním – fatálním ve smyslu francouzském –, jsme-li nuceni přiznati závažnost věcem, které až posud naší představivosti chyběly. Krom toho je zde ještě cosi: Rýmek, byť mu síra znamenala neskonale více než Kostajnik, jistě alespoň na mapě ono místo vyhledal a poučil se zběžně o jeho topografii. Neboť jest důkladný a svědomitý. Skutečnost, že

Kostajnik, o nějž má rozhodně méně zájmu než já, je mu lépe znám než mně, měla komickou příchuť. – Pro mě bylo paměťhodno, že tentokráte byla to bezvýznamná hora, která byla nepřímou příčinou, že jsem myslel na přítele Rýmka. Řekl jsem si: Kdyby jeho síra pocházela z Březových Hor, nepozastavoval bych se nad tím ovšem. Kdyby přišla z nesmírné, nepředstavitelné dálky – třeba z pólu –, i tehdy bych chápal, že mě naleziště nijak zvláště nezajímá. Neboť přílišná dálka a přílišná cizota překážejí, aby vznikly vztahy. Kdyby byla z místa neznámého, o němž bych však měl jistotu, byť nejasnou představu, anebo z něhož bych znal jméno – i to bych přijal bez komentáře. Řekl bych si Cejlon, Madagaskar či Admirálské ostrovy, a dost.

Ale co je Kostajnik? Ignorovaný bod v zemi, o níž vím dosti, ale o níž mám představu lomenou a zakalenou. Nedovedu si jí představit v nižádné obměně ani evropského Západu, ani své vlasti, ani Orientu. Jest pro mě neutrem. A tam stojí – zdá se – hora vzdálená silnic drah, patrně v divoké lesině. Jest mým minulým i budoucím poznatkům tak cizí, tak nedosažitelná mému názoru, že si mohu docela dobře představit, jako by existovala jen proto, aby vydala kus síry pro Rýmkovu práci. Vždyť těžká je již sama představa, kteráž se tam vydali lidé a jakže tam žili, ba jakže se jich vůbec našlo k prosté této věci: k dobytí kusu síry pro Rýmka. Možná dokonce, že ona hora Kostajnik skutečně existuje. Než není-li pak její jsoucnost míň než mátohou, jestliže se vymyká mojí obraznosti a jestliže nevidím v budoucnu ani prostředku, ani nutnosti, abych k ní došel? – Řekl jsem tehdy také – pamatuji se – a postřehnuv, že včera i dnes se mi vrátila z prohlubně podvědomá, uvědomil jsem si onu větu nyní náhle se zvědavou úzkostí, řekl jsem tehdy: Cesta, po níž jdeme jen jednou – čím je? Ale čím je cesta, po níž nikdy kráčet nebudeme? Nyní, když jsem vyhříval záda na Cipu, cestou ke Kostajniku, příšerně mě náhle zalechtala odpověď, již jsem včera na onu všetečnou otázku dal: Není významné, kolikrát cestou kráčíme. Významné je pouze, kam cesta jde – a proč po ní pokračujeme, jakmile byla naše noha na ni stoupla.

Ko-staj-nik! Věděl jsem nyní bezpečně, že jsem s tímto slovem vešel ve vztah již tehdy, kdy se znenadání přede mnou objevilo poprvé. Když stanuv dnes pojednou před zemskou vyvýšeninou toho jména, pracně se domáhám jasné představy o nepatrné, dávno minulé příhodě, jež již od včera, ba od předvčerejška se do mě němě dobývá, aniž jsem se přičinil – je-li pak ještě možno pochybovati, že už léta se řetězí cesta má na Kostajnik, řetězí s mou pomocí, aniž vím – a že obskurní vrch v srbské zemi, jehož jméno jednou jedinkrát – a nic více – zaznělo prchavě v můj sluch s přízvukem, jehož tragický dosah si uvědomuji teprve dnes, má býti jevištěm jedné z mých katastrof? Není náhodou, že si Rýmek vybral k analýzi právě síru kostajnickou, není „jen tak“, že dedikací svojí práce, která došla právě tehdy v onen den, pro mne tento fakt zdůraznil. I to, že Jandera leží vedle mne, i to, že jest Rýmkovým kolegou, a to, že vidím dnes dávnou mnichovskou epizodu nad den jasně; vše – též já – jsme nevědomými pomocníky smyslu, jenž má od věčnosti uloženo, aby mi vtiskl svou pečeť na hoře Kostajniku. A zmořen únavou i strádáním, oči nehybné a rty sevřené, neváhám říci zde na Cipu blasfemickou pravdu – jsou pravdy blasfemické –, že tato válka není ničím jiným než nejpohodlnějším způsobem, jak mě Kostajniku *představit*. Nejpohodlnějším? Proč ne – ježto lidské metody jsou příliš uboze relativní.

Proseděl jsem zbytek dopoledne mlčky a v tupém utkvění na jediném bodě, kouře cigaretu za cigaretou. Přesto zachoval jsem si podrobnou pozornost pro vše, co se dalo vůkol. Všechny zrakové vjemy měly reliéf spíše ještě ostřejší než jindy, zvuky se vřezávaly tak naléhavě, že jsem měl dojem, jako by byly hmatatelné, a soubor drobných epizod bitevního dne byl kupodivu souvislým výrazem dění, jehož symboliky jsem si byl vědom, ač jsem jí nerozuměl. Bavilo mě říkati při každé detonaci a při každém zasvištění projektilu: horské dělo – polní dělo – šrapnel – granát; rozeznával jsem štěka-vý zvuk rakouské pušky od zvuku srbské, která zní jako prásknutí bičem, a od ruské, pro jejíž detonaci jsem objevil výraz „hrotité

mňoukání“. Došel jsem ke své četě a nařídil, čeho bylo pro případný útok třeba. Učinil jsem tak obšírně, s největší svědomitostí i detailně, jakož jsem tehdy vůbec v sobě vystopoval zálibu v detailu, jímž jako bych zhuštěně symbolizoval význam celku. Ale všechna tato sterá zaměstnání a pozorování nerušila mě podstatně v onom tupém utkvění, v němž bylo stejně očekávání, že budu vysvobozen, jako rezignace. Jakmile jsme nabyli jistoty, že se blíží osudná krize a že jí nelze uniknouti, nabýváme sebevlády, pevnosti a soudnosti, jichž je vlastně škoda pro stav, kdy naše činnost úplně ustává. Kéž bychom raději dosahovali této člověcké dokonalosti tenkrát, kdy jest nám jednatí! Snad jest to vystupňovaný pud sebezáchovy, beroucí na sebe formu mimikri s mravní dokonalostí, proti níž nezmůže nic ani hrůza, ani děs a jež je jedinou zbraní, kterou se můžeme duševně prosekati, ačli fyzicky bude možno. – Mně však netanula na mysli alternativa života a smrti. Snad jsem tehdy pochopil poprvé – pochopil v zážitku –, že život a smrt nejsou synonymy trvání a konce a že v ději nějakém není nejvýznamnější to, že trvá, nýbrž že se děje. A přestože jsem si byl příbuznosti obou pojmů plně vědom, postřehoval jsem jejich delikátní rozdíl. I řekl jsem si, že neběží-li u mne při pochodu na Kostajnik o alternativu život-smrt, patrně tomu není stejně u ostatních. Všem, kdož byli určeni k útoku na Kostajnik, bylo zde splniti vyšší osobní určení – třebaš tam přítom nechali život; a je-li tomu tak pod Kostajnikem pro nás, je tomu jinde pro jiné. A tak pro všechn souhrn dějů, které tvoří válku. Ne sociální, ne hospodářská, ne kulturní věc, do níž nás zapřáhli. Nikoliv – pro každého z nás vlastní, nejosobitější záležitost, vepsaná do knihy, a bez níž by náš život nebyl kruhem. Ale tendencí života právě jest míti podobu kruhovou. Podnikati něco proti tomu jest zločinem, ježž jedině snad omlouvá bláhovost. Tak smýšlí pokorný člověk. A jak jest to dobré!

K páté hodině po poledni přicválal k našemu praporu ordonanční důstojník, a dříve než zarazil koně a aniž posud doručil rozkaz, zmocnil se všech kvasivý neklid. Rozkaz brigádního velitele vstřebal

se takto vlastní silou. A vzápětí poté šli už důstojníci k majorovi. Kupka ta vyslechla nařízení, roztekla se a dostavila se zformovaná jistota: jsme dosazeni jako záloha útoku na Kostajnik. Čety počaly se vzápětí poté řadit do dvojstupů, jedna za druhou, chmurně netrpělivé a s netrpkou rezignací těch, kteří nemají na vybranou ze dvou zel. Ale přestože netrpělivé, klidné. Dali jsme se na pochod, každý s nepřiznaným přesvědčením, že je v bezpečí. Šli jsme lesní stezkou, kryti před střelami, a nikdo ani slovem o nastávajícím útoku. Vše, co se v řadách tu a tam proneslo – nemnoho toho –, bylo bezvýznamné a důrazné. Pohledy se sobě vyhýbaly. Důvěrných oslovení střežil se každý jako něčeho, co se nepatří. – Konečně došli jsme na okraj lesa. I zde byli jsme kryti krátkým, povlovně vystupujícím svahem. Ale hlas bitvy zněl tu už plně. Prapor se rozpouštěl v střelecký řetěz, před linií mužstva stála vyrovnaná řidší linie šarží a důstojníků. Bylo zde jako v zákulisí divadla, my komparserií, jež se chystá na scénu. Přírodní útvary chránily inscenaci tak přirozeně, že se zdálo, jako by k tomu byly naschvál uzpůsobeny. Případ byl typický. Bylo, že se chystáme k čemusi přirozenému a dávno, dávno předvídanému. Vojáci poopravovali něco na výstroji, důstojníci a poddůstojníci vyrovnávali střeleckou řadu a postoje vojáků, tak jako by šlo o parádní přehlídku, ale činili tak vážněji i malicherněji. Vůbec všude rozhostil se smysl pro podrobnost a rozmohla bezstarostnost. Najednou jsem cítil, že nás neslyšený rozkaz sune po svahu vzhůru. Dopracovali jsme se jeho okraje, hrbíce se. Lehl jsem si na břicho. Počínalo se šeřiti, ale obraz, kterým se krajina zapisovala v paměť, byl přesto neslýchané plastický. Vnímavost pro detail rychle se však nyní vytratila. Vyhlížel jsem ve scénérii pouze to, čeho by bylo lze k ztečení nepřátelských pozicí nejučelněji využít. Krajina byla: protáhlý Kostajnik v metamorfóze posupného býka, jenž marně se snaží o vzhled co nejnevinnější. Řekl jsem si, že třeba proběhnouti co nejrychleji mírně skloněnou plání, kam byl z Kostajniku dokonalý výstřel. Ve vzdálenosti 600 kroků tušil jsem přelom terénu, rád bych byl odhadl sráz a šíři údolí, ale marně. Pociťoval jsem tuto marnost trapně. Významné byly mi malé terénní vlnky na pláni. V duchu

jsem za ně kladl místa, kde mezi jednotlivými „skoky“ spočineme, než se dopracujeme prohlubně, a tím krytu. A při tom všem zmocňoval se mne trýznivý pocit cizoty a neorientovanosti. Zavolal jsem na souseda: „Nevěděl jsem, že na Kostajniku jsou doly na železo. Považoval jsem Srbsko za zemi čistě agrární, bez rudních ložisek.“ Pak jsem se zadíval na vrchol hory a vyhlédl si tam bizarní formu jakéhosi křoví jako bod, v jehož směru mi je běžeti. Řekl jsem si: Podaří-li se mi nyní pětkrát poplácati na zemi, aniž padne rána, je to dobré znamení. Provedl jsem svůj úmysl; orákulum dopadlo v můj neprospěch. Řekl jsem: Zmýlená! Chtěl jsem poplácati pouze čtyřikrát. V tom případě byla předpověď příznivá. – Nabyl jsem pocitu bezpečnosti, a vyskočiv, dal jsem se do běhu. Utíkalo se mi přes oraninu nesmírně lehce, jakoby přes žíněnku na pérách. Hleděl jsem ke křovisku na hoře a želel, že mizí úměrně s postupem na nakloněné ploše. Zmocnil se mne strach, že ztratím směr a že nedojdu k cíli. Napadla mě strašlivá sklíčenost, poněvadž v tom okamžiku, kdy se křoví z očí ztratilo, kraj nabyl rázem charakteru pro mě úplně nového. Bylo mi, že jsem zde již jednou byl. Měl jsem mlhavou představu scenérie, jakou jsem často vídával z vlaku mezi Chotovinami a Tábořem. Tato vzpomínka mě však s krajem tímto nikterak nesblížila. Současně událo se, že za mnou ruch ustal; dusot čtyř pak náhle umlkl, kulky nelítaly mimo ně, nýbrž nad hlavou, takže jsem nebyl již nucen rekapitulovati si čísla o pravděpodobném procentu tref na tu či onu vzdálenost, kterou nám diktovávali v jednorozčácké škole. Vzpomněl jsem si bleskurychle, že jsem se ještě před chvílí oněmi čísly pozorně utěšoval, aniž tím trpěly ostatní mé postřehy, úvahy a pozorování. Obrátiv hlavu, uzřel jsem, že je husté šero, a v něm jsem se s jistotou tušil samotným. Pocítil jsem nesmírný děs, jímž jen slabě prokmitala moje malátnost. Přitom snažil jsem se svou chladnokrevnost pevně utřímat a skutečně se mi za chvíli zdálo, že jedním rozvážně sestupuje. Objevil jsem, že za přelomem půdy, jež jsem před zahájením útoku viděl ze svého stanoviska, počíná velmi příkrý sráz, porostlý pralesem. Bylo zřejmé, že má-li se vzhůru po svahu Kostajniku, musí se zprvu tadyto dolů. Usoudil

jsem, na dně že najdu prapor, že se tam šikuje k vzestupu. Nevěděl jsem tehdy, že hned po zahájení útoku byl dán rozkaz k odkladu na příští ráno. Nevěděl jsem o něm, jsa příliš napřed. – Slézal jsem nyní, namáhavě se prodíraje křovím a překračuje vyvrácené kmeny, poházené všemi směry. Zatím nastala hluboká tma. Chvílemi jsem lezl po čtyřech, abych se nezřítíl do propasti, o níž jsem soudil, že jest přehluboká. Slézal jsem dlouho. Jedné chvíle spustil se hustý déšť kulek, dopadaly nedaleko místa, kde jsem právě byl. Nevnímal jsem ani svistu, ani detonací, jen harašivé hluché nárazy. Položil jsem se plocho, kryt kmenem. Ohmatav jej, poznal jsem, že je příliš tenký, než aby mohl sloužiti za kryt proti projektilům, nicméně cítil jsem se v bezpečí. Roztáhl jsem prsty a pohyboval ve tmě rukou; bylo mi, že mezi nimi tmu soukám. Dopolední myšlenky přelétly s přízračnou rychlostí. Jako by mezi nimi bylo místo, kam třeba vpraviti cosi, co s nimi souvisí a nač jsem posud nepřišel. Tento dvojitý otazník rozvířil ve mně neklid a já věděl, že je to pravý strach. Intermezzo s projektily trvalo jen krátce. Šel jsem dále, ale horečně znervózněn. A konečně jsem dospěl místa, kde bylo lze vykročiti po rovině. Nedůvěřoval jsem tomuto uklidnění půdy. Kladl jsem krok za krokem a stanul již po třetím kroku u nového srázu, v němž jsem tušil vodu. Zastavil jsem se a hmatal rukama před sebe. Nakloniv se tělem tou měrou, že by byl další odklon od svislé vedl k překocení, nahmatl jsem napřaženýma rukama cosi, patrně svah Kostajniku. Byl příkrý. A já, neznaje ani hloubky neširokého koryta mezi mnou a jím, ani sklon při protější základně, netroufal jsem si přeskočiti. Malomocně jsem se počal rozhlížeti tmou na všechny strany, ale tu již postřehl jsem, že tím úplně ztrácím směrovou orientaci. Zmátl jsem si možná stranu srbskou se stranou naší, na návrat nebylo za těchto okolností ani pomyšlení. Zbyla jen jistota, že jsem do svítání vězněn na místě plném nástrah. Neprozřetelný krok mohl mi sraziti vaz. Uložil jsem si naprostou nehybnost. Stál jsem a stál, maje myšlenku upřenu k jedinému: ke krutosti odhodlání, jímž jsem doufal zachrániti život. A na jak dlouho? Třebas jen do rána. Ne, byl jsem sobě jist, že zemru ještě této noci. A pro hodinu, snad pro míň uklá-

dám si nejtěžší úkol pro člověka bdícího a zoufalého: nehybnost? A kdybych se dobral příštího dne, jakými hrůzami se ho doberu!!

Náhle kroky. V strnule vztyčené mojí postavě se cosi přikrčilo. Hmatám po pistoli. Ale nedaleko slyším harašení větviček a listů, polekané a ničemné, a útržky německého hovoru, šelestem prosýpaného. Naši! Ozývám se potichu a německy. Cítím, že ani oněm dvěma není to nenadálé ztrojnásobení opuštěnosti lidských existencí žádnou vzpruhou v jejich skleslosti. Rozpřahuji ruce a narážím na ruku cizí. Setkaly se dlaněmi. Jest, že jsme tak druh druhu tím, čím jsou vzpěry rozpraskaným domům. Ale sotva se ruce dotkly, ostře zavyla nahoře srbská puška. Jedna rána, rozčilená i drzá. Řekl jsem: „Wie der Anfang eines unerquicklichen Gesprächs.“ Jsouce tři, mohli jsme si troufati neskonale více, než nač by směl jeden i jen pomýšleti. Nebylo již třeba prostáti noc v nehybné strnulosti. Zřítíme-li se tři, oč méně hrozné to bude, než jedinému probdíti noc stoje. Podáváme si ruce a suneme se směrem, kde tušíme podélnost prolákliny. Kráčíme po ostří nože, ale kráčíme. Nejmenší nerovnost nás děsí, nepatrné zakopnutí má všechnu hrůzu střemhlavého pádu. Konečně nahmatáváme něco jako pařez či veliký kámen. Nerozeznáváme ani hmatem již. Ale víme alespoň, že jest zde cosi pevnějšího, zakotvenějšího než vše ostatní vůkol, naši vůli nevyjímajíc. Bude místa pro tři? Bylo pro tři místa. Ale sraziti se třeba jako ovce a tak málo pohodlné je sedátko, že je třem lidem pouze záminkou schouliti se a hřáti se navzájem v zimě listopadové noci. Ale což jestli se některého z nás chytne náhle zlá vůle po pohodlí? Pak budou sraženi ostatní bez vůle. A kam se zřítí? Bože, jak strašné je býti rdoušenu a neviděti rdousícího! Víím, že dnešní noci jedině vůle platí záchranou. Kdyby se mi tak zázrakem sdělila nyní, kdy víím, že v nás všech je po ní strašlivé vakuum! Vůle k čemukoliv, buď si k vraždě, k podlosti nejpodlejší! Vůle k ničemu třeba, jen sama, bezúčelná, kvalita sama sebou! A zachráněn já, zachráněn pro tuto noc – a moci spáti, spáti! Spal-li bych, což na tom, nedospal-li bych se už nikdy dne? A oni zabiti někým, kdo je rdousil nespátřen, a já zabiják, jenž zabil nespátřiv! Takto by nebylo vraždy!

Sedím mezi nimi. Rozedmullo se ve mně cosi. Rozpíná to moje lokty. Cítím, jak jsou odsouváni, odsouváni. Mojí vůlí to? Ne! „Leiden wollen!“ pravím k nim potichu a nevidím jejich tváří. Byl v nich děs, bylo v nich poznání, že jsem mohl zničit je oba, a že jsem přesto dobyl vůle nechtít tomu? Lokty moje vracejí se zase k tělu, tuším, že tlakem zvenčí, jehož není. A sedíme znovu bez hnutí a v hlubokém tichu se trýzeň tří temných existencí zmnohonásobuje. Bloudivý pohyb ruky dotkne se druhdy chvějících se prstů druhových a ony i ruka vtáhnou se přitom jakoby do pomyslných ulit slimáci, o něž bylo zavaděno větévkou. Tu: penk penk! – dvakrát po sobě vylítla srbská rána. Ten zvuk je čirý a kulky neslyšeti. Střílí se tedy vysoko nad námi a přes nás.

Penk penk! – znovu. Tot' jako by se dodatečně zaplňovala ona mezera dopoledního myšlenkového pásma, již jsem si uvědomil, krátce tomu. Ale nepříjemná je tato výplň, tajuplně naléhavá. – Po černém nebi se rozlézá od obzoru cihlově červené malomocenství. Padá z něho klamavý přísvit, jenž se zhušťuje ve vlhkost. A vlhkost v dešťový poprašek, jenž leptá vzduch, a poprašek v krupěje crčivého deště, který, zdá se, nemá účelu krom toho, aby podroboval vojákovu zmužilost nejvychytralejší zkoušce. Všechno se rozeznělo čímsi táhlým a plačtivým, vše se povléklo povláčkou slizce vlhkou. Vlastní mé tělo mi zodpovědělo; nemám o ně zájmu, nemám s ním slitování. Stěhuji se sám ze sebe a bloudím kdesi vůkol bez cíle a bezzemek. Výstřely nad hlavami, v dešti tak hlasné, prodlužují se v mojí mysli a jdou přesně směrem jakoby silničního ukazatele, jehož hrot směřuje, kam, nevím. Ale ono prodloužení jest zároveň také jakoby burcováním matné vzpomínky, která se vzpěčuje vstáti.

Znovu: penk! – Ach, co míní tento vtíravý, bezúčelný strážný výstřel? – Penk! Dopadají teď v stejných, krátkých intervalech. Mohu počítati od rány k ráně devět; přesně při desítce padá nová. – Smrt, měřící čas, pravím; nějaká obdoba se hlásí. Dávám pozor; a nyní se mi jistě zdá, že rány znějí střídavě jako nejvyšší a nejnižší pianová klávesa. Něco známého se na mě šklebí, je zakuklené, ale vím přece jen, že to je známé. Zážitek, zavržený kdysi jako bezvýznamná epi-

zoda, násilně zabílený, proleptává se takto někdy, když přišla jeho chvíle, a domáhá se, aby byl vřazen v osudovou souvislost. Víím, že není vyhnutí, že mu musím udělat uvnitř místo, a štěpím se. Hrabu v sobě násilím prohlubeň pro vetřelce. Sním? Ted' padám – z vysoka, znízka? – dost, že padám a že si pád uvědomuji. Ale náraz byl ne prudký a studeno a mokro mě naveskrz proniká. Mazlavé, řídké bláto vystříklo; s nevolí cítím, že jsem si zašpinil tvář. Vztahuji ruce, nahmatávám druhé. Pomáhají mi s tichým klením, vstávám, jsem znovu usazován. Zmocňuji se nové libosti: objevuji, že lze opřítí záda o cosi pevného a mírně vyhloubeného i měkkého. Rozkošnický se oddávám vzbouřené malátnosti a cítím přilnutí dvou těl, a jak se jejich teplem vypařuje pomalu vlhkost. Obaluje mě vodní pára – a já ze všeho, co tu je po ruce: ze tří lidí, par, tmy a odloučení budu izolační komoru, v níž se s libostí oddávám rozkošem nezodpovědného –

Cože? Že tomu tak nesmí býti?! Série strážných výstřelů praská rychlým sledem. A ted': jako když prudké, krátké zavanutí větru na vysokých horách rozehnal mlhu, o niž se kontinuelní větrný proud marně pokoušel.

– A tak, vyjekám prudce a zticha na své druhy, zapomněl jsem na Milenu Popovičovu.

He, ona tedy také má slovo v shromáždění?

– Blázníš? – dí oni.

– Smrt jako měřič času; jaká to alegorie! Ó doprovázejte, strážné výstřely, ono nic, jež prý se také událo. Stojí to za řeč? Je spravedlivo donucovat vojáka v poli, aby se mučil rozpomínkou na hloupé anekdoty a tápal v nich po vyšším smyslu? Ano, dobře tedy, budiž, strážné výstřely! Odbíjejte čas a odbíjejte tempo moróznímu nápěvu: Pravím vám, že dva dni poté, kdy jsem u mnichovských Propylejí marně na Milenu čekal (bylo to onoho večera, kdy došla Rýmkova brožura o síře z Kostajniku), měl jsem nejšťastnější poměr s jistou mnichovskou sklepnicí. Nebylo to fér, zato však poklidné – a toho mi tehdy bylo třeba. Milena opustila mě; ne já ji. A basta.

Ano, ano, potom přišla Paříž. Není naprosto pravda, že jsem se do ateliéru Brodziňského vetřel. Není, pravím, že není! Byl jsem tam

doporučen a pozván Ivo Rističem. Jak, pravíte? Že jsem se spřátelil s Ivem jen proto, poněvadž jsem věděl, že chodí s Milenou? Což na tom, že jsem o tom věděl? Jakže, já že věděl, že mají spolu důvěrný poměr? Že jsem vše rozmyslil a připravil? Já? Mýlíte se, pane. Ostatně jsem měl stejné právo dáti se pozvati k Brodziňskému jako kdokoliv jiný. Odsloužil jsem se mu, vězte, lichotivými referáty. Ivovi rovněž. – Proč stahujete výsměšně rty? To je poněkud drzé, což? Ne! Tisíckrát ne, přísahám, přísahám, že jsem o tom, co se tehdy prý všeobecně vyprávělo, neměl tušení. Tak, tak. Ivo tedy těžký neuras-tenik a Milenin vztah k němu skoro sesterský!/? Tem dvěma že každý šel tiše a uctivě z cesty, poněvadž věděl, že nejmenší poblouzení by zvrhlo Milenino milostné samaritánství, kam se vobětovala skoro zázrakem? – Ach, tedy tak tomu bylo? – Ale já nevěděl, že byli tehdy dokonale šťastni; ona svou obětí, on domněním, kterého nikdo nekácel, že učinil na Mileně zázrak svojí láskou. – Ne, to tedy věděl jsem ze všeho nejméně. Pravda, je strašným hříchem rozbítí štěstí tak dokonalé a tak velebné. Zvláště činí-li tak někdo, kdo sám je šťasten. – Byl-li jsem tehdy šťasten já? – Myslím, že ano; ano, vzpomínám si, že jsem byl velice šťasten. – V ateliéru? Jakže to tehdy bylo v ateliéru Brodziňského? Upozorňuji vás, že se v té věci později strašně klevetilo. Pravda je tato: Zůstali jsme toho večera nakonec jen čtyři: Milena, Ivo, Brodziňski a já. Ivo seděl za zástěnou u klavíru a preludoval. My tři byli v ateliéru a rozmlouvali jsme. Říkám vám to všechno docela poctivě. Potom Brodziňski vyšel. My s Milenou neměli náhodou co mluvit. Pravda je, že jsem položil svou ruku na její. Možná že jsem se na ni podíval řeckně zvláště; vzpomněl jsem si na mnichovské doby, bylo mi tak trochu elegicky. Nic nachystaného, nic úmyslného. Říkám znovu, že nic takového nebylo. Pojednou přestal Ivo hrát. Bylo mi z toho náhlého a naprostého ticha úzko. Chtěl jsem promluvit, rozumějte – kvůli formě. Zdálo se mi to však zbabělým. Proto jsem mlčel. Ticho se protahovalo. Za chvíli počal Ivo bít střídavě do nejhořejší a nejdolejší klávesy. V krátkých intervalech. Tak ob desítku. Bylo to strašné. Nemohl jsem promluvit. Ivo stále bil. Náhle zvolal: „Mileno, Brodziňski odešel.“

Rád bych přisedl k vám. Pojd', pomoz mi vstáti." Proč nešla, tážete se? Nu – já nevím. Podívala se na mě, a nešla. – Ivo za chvíli znovu: „Mileno, musím k vám.“ Zase uplynula chvíle. A pak: „Pro Ježíše Krista, Mileno!“ Ještě asi třikrát uhodil do kláves. A potom bylo ticho. A krátce poté padla rána.

Penk! – prásklo v hůře.

Zrada! vykřikl jsem. Ale tu již cpala se mi do úst pěst, slyším: „Mlčet, mlčet, prozradíme se!“ Nevím, mluvím-li jen šeptem, ale zdá se mi, že řvu: „Zrada? Brodziňski že hodnou chvíli předtím, než zpoza zástěny zazněla rána, viděl, stanuv ve dveřích, jak zápasím s Milenou, jako bych jí zbraňoval utéci k Ivovi? Já? He – toť dobré! Řekl jsem vám již, že jsem prostě jen položil svou ruku na její, a to pouze na chvíli. A řeknu vám ještě více. Po třetím Ivově zavolání pošeptal jsem jí – Cože jsem jí pošeptal? Ach, tak! Co! Nevinnou věc. Řekl jsem: Jsem šťasten a zdrav. – Nic více. Nevinná věc, uznejte! Ano, a Brodziňski mi později řekl: Tohle ještě přestojí. Pamatujte však, jak snadno lze jej zabít.“

* * *

Moje izolační budka chátará. Déšť padá hustě jako souvislý proud, nešelestí v listí, nežvachtá v kalužinách, nýbrž valí se nerušeným zvukovým tokem, je totožný s hlasem pralesa. Časem se všechna tato vodní hmota nárazem vichřice ze svislé dráhy vyšine a poté poléhá ticho na vše kol. Jen strážné výstřely jeden po druhém, co bys deset napočítl. Penk – penk; bim, bam. Sloupky se z řezavých těch zvuků tvoří a na sloupcích spočívá všechna vratká stavba bezvýznamné události. Bezvýznamné? Podlý! –

Bezvýznamné, ano, Ivo, bezvýznamné! Střehl jsem si svoje – a byť mlád, šťasten a zdrav, měl jsem právo účtovat s chorým a nešťastným. Neboť tys to byl, Ivo, jenž odvedl tehdy Milenu od Propylejí. A mstil-li jsem se tak pozdě a přesto, že zase už šťasten, tož proto jen, že nebylo dříve možno. Ale dnes je jiná, Ivo! Stojíme muž proti muži v rovném zápase. Dnes mám právo skoliti tě, tebe, který mi

vcházíš do cesty a který bys tam vešel po létech znovu. Vari, vari! Ustaň stříletí, ustaň mučiti přepočítáváním starých účtů! Nenadouvej nicoty, nekomplikuuj tragický dnešek! Jsem tu sám, Ivo, v strašlivě proláklíně, bezútěšná je noc a nedozírné ráno; ať plyne čas, jako padá déšť, nedrť ho ve chvílky, z nichž každá chutná hořčeji, než by chutnala celá tiše plynoucí noc, zchvacujíc mě plynulým svým tokem! Neskanduj utrpení včerejška a dneška – je toho příliš, je toho příliš – a i ty, i já jsme sami na svých místech, oderváni ze sledu let. Nač tedy starý svár? Ustaň, Ivo, přikazuji! –

Ale rána za ranou dopadá s pochmurnou pravidelností. – Vichřice. A teď, z neznámé příčiny, počaly třískati strojní pušky, vyjí ručnice, sviští a prskají šrapnely, strhl se řev a hřímá nad deštěm a nad vichrem. A ve spoušti jako memento, všemu že musí být konec, pravidelné strážné výstřely. Smrt měří čas.

Vytahuji revolver. – Boj a boj a do konce! Nesnesu této zvilé pravidelnosti, kdy se ve zmatku a divé úzkosti všecek vzpírám. – Tam v tu stranu. A třesk!

Kaménky se drolí; větévky prskají jakoby spěchem; něco se valí žduchajíc a poskakujíc. Teď dopadlo k mým nohám.

A je ticho. Noc spěje, déšť padá. Jedním, jediným nerušeným proudem valí se čas a odnáší radosti vzpomínek a žaly jejich a přenáší touhu po příštím a přenáší obavu před ním. A já sedím schoulen, voda ze mě řine. Nikdo mi již kouskovaním věčna nepřipomíná ničemné pošetilosti, ani ničemná blaha, ani hoře příliš drobná. Jsem zabedněn vůči všem a všemu a veliké neznámé hoře změnilo se ve mně ve významné, plné Nic.

Ráno vrátili jsme se do vlastních řad. Brzo poté, v devět hodin, počala bitva. Mnoho jich padlo v proláklíně pod Kostajnikem, kde jsem dnes v noci podruhé zabil Ivo Rističe, který mi nikdy neublížil.

Ztřeštěné ticho

Čím byly mu úklady pušky a šrapnelů? A! Lhostejno, střílel-li tentam dobře či špatně, a lhostejno, rozcákl-li se olověný kuželík před, nad či za zákopem, vysoko či nízko, vlevo či vpravo či zhola nad ním – proti všemu tomu chránila kolmá podstavba náprsně, jej, sedícího, o metr přečnívajíc. Kolmice byla silnou ochránkyní – věděl on a věděli všichni –, ochránkyní nejsilnější a také nejlaskavější, pravý tříštitel zla: závora. A krom toho byl vpředu val a nad hlavou stříška s nánosem země a s pletivem pružných mladých větví, i to dobří přátelé. Ale především kolmá, kolmá! Je-li tomu tak, což jinak, než že právě sloup je metaforou vzdorné nosnosti a toho, co trvá a več právem se klene vše ostatní. Lnul k ní, ba tulil se k ní. Jeho profil, v šeru zákopové chodby, se na ploše kolmé zemité podstavby šedě odrážel; tak i nohy, položené podél, byly v oblasti bezpečného pásma. I linulo z této mohutné ochrany tolik klidu, že trvalo tichem, mlčelivým a pozorným, i za nejprudší přestřelky, že jím trvalo i pak, když přicházely granáty, před nimiž není ochrany, neboť jsou jakoby prozřetelností válečných zákopů, a nikdo se nedomnívej, že by tato prozřetelnost byla kdy laskavou! Ale tehdy blízkost kolmé, třeba bezvýznamná, podchycovala důvěru, a ona sama, kolmá, třeba bezmocná, uklidňovala jako starý vysloužilý hodnostář, ztrativší dávno již všechn vliv, ale stále ještě vzbuzující úctu. A kdo dlel jí poblíž, jí kryt a chráněn, nabýval čehosi z její samozřejmě pyšné úcty, z vrozené vzdorovitosti a měl veliký pocit vozatajův, jenž, aťsi splašení koně sebeprudčeji cválají, přece ještě věří, že vůz řídí on. A schoulen pod stříškou, napohled spoutaná oběť, daná v pospas, cítil, jestliže vznesl zrak k nebi, jež prozíralo malými střešními okénky, že jest přece jen člověkem. A za největší válečné sloty, v třesku a ryku, chráněnc kolmé, ten tvor, v němž jediné její přítomnost uchovávala trochu člověka, věřil, že jím jest zcela, a cítil sílu a vzdor. A byl v něm klid. Proto ticho vůkol.

Jsou dni, kdy zákopy na dlouhé, dlouhé frontě znervózní, aniž kdo věděl proč. Je po obědě, klid, tlachá se. Slunce překapuje do zákopů. Všem se zdá, že nad nimi jakoby záruka bezpečnosti. Proto se důstojníci odvážili do „kasina“ a mužstvo sousedících setnin chodí na návštěvy. Jen hlídky vyhlížejí ob padesát kroků. Mechanicky. Bezpečnost vznáší se nad armádou. – Tu se v dálce rozkvákal náhle sbor pušek. Ne aby jako obyčejně repot jedné plodil chorus, accelerando, crescendo, nýbrž naráz sbor, rra-rra-rrut-rra, vysypaný, osazený. Obrna vrazila do údů vojska na dlouhé, dlouhé frontě. Obrna jako v zámku Šípkové Růženky. Řeči se přetrhly. Ale není leknutí. Vše je sluchem. Pak – retete retate vri-vra-vron – každý tu na své místo. Stojí, čekají, přešlapují: co bude? – V dálce: rra-rra-rrut; rra-rra; rrut; rra – diminuendo. – Ticho. – Ale na frontě dlouhé, dlouhé melou spodní proudy. – Ticho. – Kterási puška spustila. Pak z protějška ojediněle: penk. A: vzzz-pt. – Ticho. – Vzadu duplo si dělo. Odpověděli mu. Několik pušek samozvaně zachroptělo, jako když chrlí. A nyní: fčcc-zt. Nad hlavami práskli v činelu. Šrapnel. Jeho olověné kulky zavyly. Suché listí se sype. A pak, když se divý koncert rozpoutal, myslí se za kolmicemi pořádají a uklidňují. A celý regiment má jakousi latentní horečku: porucha zažívacího ústrojí. A až po samý večer rána za ranou. Bezpečno v ochraně kolmé, a přece dlí hrůzné tak dráždivě blízko. Už ani růst orkánu, ani jeho občasný odliv se nevnímá, vše se uctívá jako jednotvárné furiozo. Jsi vmučen v cosi; več přeosobně? Ale za kolmou – ach, ryk obalen tichem. Ne! V ryku ticho tkví. V intervalech mezi ranami obleva srdcí a při každém prásk! vyděsí se víra, že přežijí, a tuhne. Vmotán v hrubou a drsnou tkáň zvonivých, hořících, třískajících zvuků, povyků a ryků jako v sen, hlavu horkou a srdce ledové, píše v příšeří kolmé poštovní lístky a píše: – Moji drazí, včera mi psal ten a ten – – jsem zdrav – – Vaše zásilka došla v nejlepším pořádku, pochutnal jsem si velice – a všichni. Zvláště ten višňový koláč! – – Píši Vám za velikého hluku, jen letmo – – abyste neměli zbytečných starostí – – vůbec je nyní hodně práce. Kdy to vše skončí? Co dělají známí? – – Ale nemějte o mě strachu. Přízpůsobil jsem se a dovedu se už kulce

uhnout. – Čím jsme se to jen prohřešili? Zajisté jsme se prohřešili. Je tu veliký povyk této chvíle, ale já jsem klidný a jaksí mimo. Přivykne se. – Pište. Líbám Vás. –

Pročítá, pojížděje tužkou pod řádky, a škrťá slova „čím jsme se to jen prohřešili, zajisté jsme se prohřešili“, poněvadž ona slova zajisté jsou nenáležitá. – Sedí v periskopové komoře a i za psaní nahlíží tu a tam do jeho zrcátka. Ale je mimo úkon pozorování a je mimo úkon psaní. Vbalen a vmotán v hrubou a drsnou tkáň, na ničem nelpí, vedle ničeho netkví, je mu jen, jako by ho divá přestřelka obráběla na soustruhu.

Spojovacím příkopem bere se sem Lukyniak. Pod pravou paží má pomenší krabici, i musil se vzdáti pravice, které by potřeboval, aby mohl po čtyřech a byl tak kryt. O zemi opírá se pouze levicí, drže několik psaní a lístků, z nichž barevně vybíhá modrá obálka. A jak tak leze po špičkách, v nedoschlém blátě málem se mocně vystrkovánými koleny brouzdaje, opíraje se těžce levicí, hlavu v poloze vodorovné, oči ven a úsměv, jest nějak jakoby pavián. Jeho pán naň křičí, jsa si toho sotva vědom: „Lukyniaku, osle, jaký to má smysl, lézti sem, ty osle!“ – Lukyniak se blíží, pomalu, nereaguje slovem, pohledem, ani úsměvem, ani pomračením. Jeho pán křičí naň: „Lukyniaku, osle, což jsem ti neříkal už stokrát, abys za takového počasí zůstal v dekunku, ty osle!“

Lukyniak se blíží, nereaguje slovem ni pomračením. Jeho pán spatřil ono modré psaní a neříká už nic. Dívají se sobě do očí, Lukyniak a jeho pán, a jak se sluha blíží, blíží, pohledy obou lidí se upevňují, jeden v druhém. Lukyniak-pavián sedá na bobek a rázem je to hoch, a teprve nyní promluvil a dí: „Wertsendung. A potom toto psaní. Myslil jsem, že.“ A na jeho řeči je znáti, že ze slov, která pán právě byl křičel, nic v něm nezbylo. Pod kolmou podstavbou valu Lukyniak zřejmě pookřívá, natahuje se, přisedává blíže k pánovi, koupe se v bezpečnosti. A jsou tu jako bratří. Půl dne se neviděli, to je hodně. Lukyniak pral u potoka a rád by o tom vypravoval, ale nějak se přes rozpaky nedostávají.

„Wertsendung,“ poví sluha ještě. A pán praví: „Rozbal.“ – Měl a chtěl by především čísti dopis. Ale zásilka jej velmi baví a pomáhá Lukyniakovi. Jsou tu pamlsky do pole, čokoláda, konzervy, paštiky, buchta, bonbony a navrchu smrková větvička. Běře ode všeho a rozdává po zákopu nalevo a napravo, přehazuje přes traverzy, které dělí zákop v oddělení, buňky. Něco zbylo:

„Odneseš pak dozadu. A tento lístek.“

Lukyniak běře a nehýbe se. Co si ti dva povědí? A, ne mnoho. Jsou rozpačití rozpaky, z nichž si žádný z nich nic nedělá. Úsměv běře se sem; úsměv běře se tam.

„Pane lajtnant.“

„Co chceš?“

„Ech, nic, pane lajtnant. Mizerný den.“

„Lukyniak!“

Sluha se podívá, ale řeč nepokračuje. Lukyniak neodvažuje se vymáhati pokračování. Pánova myšlenka se roztekla, ale kdoví bylo-li myšlenky.

„Musíš počkati do tmy. V tomhle zpátky nemůžeš. Mlč a jez.“

Jal se čísti dopisy.

„Co dělají doma, pane lajtnant?“

„Zdrávi.“

„A modrý psaní?“ Lukyniakova očka zatroufala si na úsměv.

„Mlč!“

„Sakriš, pane lajtnant!“

Tento okamžik srozumění vyprsknul nad zákop a možná že se srazí s letícím šrapnelem. A byť cítils, že se tu počalo tvořiti nové ovzduší, jakoby novotvar v organismu válečného tažení, víš, že to ani za pokus nestálo a že ryčné ticho vše pozří, sotvaže co píplo v jiné tónině, než je ta, jíž zmítá a v níž samo je zmítáno.

A ještě cosi pokusilo se zdejší rozkymácenou rovnováhu uklidniti: slabá růžová vůně snaží se vykroužiti vzhůru. Jaký byl to pohyb! Už v počátcích skomírávavý. A čte a vnímá a ví, v hlavě že vše je dobře srovnáno. A přece jen – psí život – třeští ta hlava (a je v ní vše dobře

srovnáno), poněvadž nevězí v ovzduší, nýbrž v něčem, co je velmi silné. A čte:

– Hochu, můj hochu, co to, že mluvím s lidmi o sterých lhostejných věcech, že chodím po procházkách tudy, kde jsme bývali spolu, i tudy, kde jsme spolu nikdy nebyli, že se strojím, že čtu – – – že přemýšlím? – Jak jenom lze ono dvojí: zachovati vše, způsoby a zvyky, viděti nezrůdně, slyšeti nezkresleně, vládnouti všemi smysly tak jako dříve, jimi, jež jsou přitom cele ovládány jedinou myšlenkou: myšlenkou na Tebe – a jediným citem: neutuchající úzkostí o Tvůj hmotný život? Ne, nic si nevyčítám. Neboť miluji Tě nade vše na světě. Ale táži se, cože jest lidská duše, dovede-li žíti v tomto podvojném stavu? Zabývám se neustále dvojím, bytí jen jedno bylo, na čem visím – totiž Ty –, a druhé pouze něčím, čeho se žel nemohu zbýti. Věříš-li, že stesk můj, můj žal, moje starost někdy jako by se stávaly mými nepřáteli, jako by mi prudce vyčítaly, že vedle nich přechovávám v citech a myšlenkách hrubé vetřelce? Víím, nemohu za to; a přece se před nimi stydím jako před živými bytostmi a mám rouhavé myšlenky: chtěla bych trpěti čistě, totiž jen trpěti, jen teskniti, jen chvěti se o Tebe, neboť jest mi, že bolest moje, byla-li by čistá, to jest sama ve mně, byla by také krásná. Skoro snad už z řádu velikých citů radostných – – Vidiš, nebojím se žalovati na svůj urážlivý stesk, neboť miluji Te, aniž víím, čím moje láska jest. Co jest to, v čem žiješ? Co jest válka? Víš-li, že nemám o ní nejmenší představy? Ale pověz, lze sobě nepředstavovati to, na čem lpí houževnatě každá nejmenší naše částka a i ten nejkratší zlomek naší vteřiny?

Co platno, že *nevěřím* v strašlivý obraz, jež mi vnucuje moje chorobná fantazie, jestliže se přesto vnitřní můj zrak neustává děsit neutuchajícího vraždění po všech krajích světa, kde stojíte proti sobě vy strašliví, a jestliže vnitřní můj sluch se nepřetržitě děsí nejdrásavějšího ryku? Nevěřím v onu hrůzu, nevěřím v její nepřetržitost, ale nemohu jí neslyšeti. V noci, k ránu třeba, když začala padat mlha a i ptačímu pípnutí jako by sordinu nasadila, v poledne v naší besídce – však víš, jaké tam dovede býti ticho –, po obědě v mém pokojíku, jehož okna jdou do polí, kde nyní ani človíčka,

ani zvířete není, a všude a vždy, když je kolkolem ticho až i takové, že bys jím utlumil všecken hřmot světa, i pak ještě (a snad právě tehdy) vrství se kolem skutečného klidu, jenž mě obklopuje, lomoz a ryk, že nemohu spočinouti. Ukrutná, chorá obraznost, nemilosrdná, nalhává hulákavě a bez přestání mojí nevíře hrůzu a děs hrozivé a živé – ne, ne, tys neviděl podobných! A přece! Odpusť mi, můj drahý hochu, že přicházím se svým poděšením, žádajíc soustrasti s ním (neboť nač bych Ti psala o tom všem, ne-li abys uvěřil, že trpím i já?). Nezaslouží nejnepatrnější pozornosti vás tam v poli, ale já zasloužím, abys mnou pohrdal. A přece říkám: kdybych Te méně milovala, méně bych trpěla těmito bolestmi málem už jen fyzickými. Kéž by jejich vzrůstající intenzita byla v dobré souvislosti s možností Tvé záchrany. Ale prožívám muka, poněvadž jest mi, že čím hrůzněji si představuji scénérii, v níž se mi jevíš, tím že bledším obrazem pekla je, jež Ti údělem skutečně. Tato propast, v níž se propadám, je bezedná a není černi tak černé, aby stačila na představy, jimiž sama sebe trýzním. Ale proč Ti vše to píši! Snad že nejsem leč ješitnou a že si přeji, abys uvěřil, že v jistém smyslu jsem s Tebou ve válce. Ano, taneš mi na mysli, zabývám se Tebou neustále, i když mě zdánlivě zaměstnávají steré všední ničemnosti – kdybys mě viděl, uvěřil bys, že se můj život v základech změnil. Kdekoliv stanu, načkoliv myslím, vždy a všude jsem obklopena dvojím, rozeklaným ovzduším, před jehož jednou složkou, pekelným rykem, se nikam nemohu utéci. Zuří ve mně ustavičně orkán válečné lítice – doslova ustavičně –, vyráží ze mě a rozvířuje v cosi nepřirozené i nejhlubší, nejsvětější ticho našeho kostelíka, který znáš a v němž – pamatuješ? – se procházivaly naše společné myšlenky v nejhlubším mlčení, poněvadž ve srozumění nejdokonalejším. – Píši Ti dnes podivné psaní. Snad sobě pomyslíš, že jsem chorá na duchu a že trpím halucinacemi. Možná že opravdu chorá jsem. Ale takový je můj nynější život – a vše je snad ještě horší, než dovedu vypsati. Porozumíš-li, nevím: ale pravím Ti, že moje city, moje vzpomínky, moje vjemy jsou podvojně. Není pro mě absolutna. Jest tomu tak, jako by můj spánek ustavičně byl rušen či moje bdění bez ustání zkolébáváno.

Tot' zlé, tak zlé, že bych nepřála ani svému nepříteli bytí jen stín svých černých hodin, neboť ohrožují moji mravnost. –

Dopis kontrastoval urážlivě s barvou papíru, na němž byl psán, i se sledy vůně, která odtud vyprchávala. Těžko srozuměti se s ním; cosi somnambulního z něho prchalo, byl chladný až hrůza a vášnivý až strach. Nebyl s to sledovati ho s plynulou sympatií – jak by rád –, ale byla slova a obraty, jež se v něho zatkly jako udice. A jalo ho podezření, že psaní je schválným pokusem vehnati také jeho ve dvojí stav, v němž by tu dřepěl jako ve srostlici dvou krystalů různých systémů, neboť bylo mu, že milenčino psaní je předurčeno přisáti se k jeho stavu vlastnímu, jen co oba navzájem obrousí malé nesrovnalosti.

Což nevrůstal již v podvojnou existenci? Zamyslel se do sebe, uchopiv, aniž o tom dobře věděl, Lukyniaka za ruku, zatímco naň Lukyniak vyvalil udivené, polekané oči, jat podivnými obavami, ale netroufaje si pohybu, neškuli uškubnutí.

Stačilo ohmatati tep, přiložiti ruku na čelo: čelo žhlo a tep byl spěšný, rty vyprahlé: horečka. Ale zdálo se, že ho nestravuje a že neničí ani vzdornosti tělesné, ani schopnosti jasně usuzovati. Projde se tedy po zákopu a dohlédne na své vojáky. Jak se prochází, jak lidem nařizuje a jak se vyptává, vidí, že vše koná správně. Upřeně zírá na vojáky, mimo něž kráčí, aby se přesvědčil, neciví-li na něho. Nikoliv. A ani zvuk jeho řeči, ač on sám v něm postřehuje málem cosi cizího, nezdá se vojákům nápadným. To lze spatřiti očima a on očima vidí. Tak dalece bylo by tedy všecko v pořádku. Pouští se dokonce s praporčíkem Heinrichem do „neslužební“ řeči (zastavil se s ním u strojní pušky), aniž praporčík rozpačitě viklal rukama a ustupoval a hleděl na špičky svých bot, jako to činil onehdy, když se o Lukyniakově příteli a pánu rozneslo, že je opět v onom divném stavu...

Vrací se tedy – po této stránce uspokojen – do periskopové komůrky, kde stále ještě čeká Lukyniak, trochu nedočkavý, že pán dlouho nepřichází, a trochu zaražen, když jej konečně zočil. – Tedy: má sice horečku, ale to nastává pravidelně vždy, jakmile počala kanonáda tak prudká jako dnes. Ani onen klid, s nímž si ji uvědomuje, nijak

by ho neměl znepokojovali. Především je zvyk a ze zvyku jistá nervová otrlost, podruhé precedenční případy, dobře skončivší, potřetí okolnost, že za poslední tři dni padli u praporu tři důstojníci, čímž ovšem se pravděpodobnost jeho poranění či smrti značně zmenšila, a počtvrté konečně ochrana kolmé. Stejně třeba vzít v úvahu jeho válečné zkušenosti a podrobnou znalost terénu i zvyklostí nepřátelských dělostřelců. Vše dohromady tvoří jakýsi pancír. To skončí, uvědomuje si a přepočítává na bezpečnost – a vidí, že možno být klidným. Jsou zde silné záruky (ne sice absolutní jistota, ale – bože můj – jistota – !), připouštějící rozumné uklidnění. Jeho klid není tedy příznakem stavu abnormálního. Ostatně, jakýpak dvojí stav! Je klidný, přestože se prudce střelí; není tomu totiž tak, jako by byl klid v dělostřelbě. Slyší a rozeznává dokonale, a zdálo-li se mu při čtení dopisu, jako by byl náhle omotáván utišením, které dštelo z povyku, naplňujícího všechnu krajinu, byla to jen nevinná, přechodná autosugesce, a možná že ani té nikoliv, nýbrž jen prosté zapomenutí sama sebe nad psáním. A pluje-li mu nyní nad rozumováním rozpomínka, že už před četbou dopisu mu bylo, jako by zde „vládl veliký povyk, ale on byl klidný a jaksi mimo“, přesvědčuje sama sebe, že vliv modrého dopisu prostě jen anticipuje. Mrzuté ostatně, že milenčin list, i na list somnambulní příliš neurovnaný, měl jak a čím zakousnouti se jednotlivými obraty a slovy. Ale nyní je jed podvojného stavu překonán. Škodil by zdraví a škodil by především – jak je psáno – mravnosti jeho. Chválabohu! slyší a rozeznává. Například nyní: Asi čtyři kroky napravo je zřetelně slyšeti úhoz kulky do náhozu a lze spatřiti, jak se tam rozstříkla prst; kdesi volají „sanité! sanité!“, to že byl právě někdo poraněn, a podle vzdálenosti hlasu je to u páté setniny; raketový poprask a bílý obláček tři sta kroků vzad: toť šrapnel – a uváží-li se, že tam v tu chvíli pravidelně chodívá kolona mezků se svačinou, dlužno uznati, že nepřítel se vyzná a že se dobře vestřílel; a onen němý obláček – ještě dále nazad – nad pahorkem dělostřelců, ten platí baterii.

„A toto, Lukyniaku,“ řekl, když se opět sebral ze země, sražen byv vzdušným tlakem, „toto, Lukyniaku, byl nárazový šrapnel, který mě

mohl zabít, ale zatím nám jen pochroumal násyp. A vidíš, tamhle,“ ukázal, „tamhle, nemýlím-li se, stával Fedak a bezhlavý trup, ježz odnášejí, toť asi Fedak.“

Toto hlasem pevným říkal pán Lukyniakovi, bledému jako stěna a drkotajícimu zuby. Hleděl naň jako na zjevení, zatímco podél nějakých osmdesáti kroků zákop se kouskoval v tisíceré drobné, rychle váhavé pohyby posádky, ve volání po zdravotní hlídce, všecek konvulzivní jako nějaká ušlápnutá žába rosnička, totiž po ohlušující ráně, která smetla Lukyniakova pána k zemi a ohlušila mu břinknutím levé ucho.

Nuže, kdežto pro všechny ostatní (pravím já) ona strašlivá rána čněla tak mimořádně nad přestřelkou a byla mimo program tak nehorázně, že poté, když se opět sebrali, měli za to, že je ticho (třebaže nemohlo býti o ochabnutí přestřelky ani řeči) a div nevyšli na val, jemu dala se zcela dobře, zcela nenápadně vměstnati v sled oněch ran, které byl právě analyzoval. Ale když si to uvědomil, znepokojila ho právě okolnost, že se vyděsiti nedal, a hluboce zneklidněl pochybností o správnosti cesty, kterou sama sebe stopoval; a vůbec zapochoyboval o celé zkoušce.

„Lukyniak, osle, co na mě hledíš jako na zjevení a cože jsi tak daleko?“

Ale Lukyniak, jenž nikterak nebyl daleko, nýbrž dřepěl těsně vedle svého pána, stále ještě drkotal zuby, hleděl na poručíka tak pronikavě, že se zdálo, jako by patřil skrze něho, a odpovědět ani ho nenapadlo. Tu se jeho pánu zazdalo, sluha že se zděsil především výbuchem poručíkovy zlosti, třebaš nebylo vyloučeno, že spolupůsobil i hluk exploze, jak připouštěl nyní sám poručík. Proto chopil se přepjatým posuňkem kajčnickovým obou rukou Lukyniakových a děl:

„Jak jsi pravil? Že je mizerný den? Nu, není zrovna nejlepší,“ čímž odpovídal na sluhovu poznámku, pronešenou dobře před půl hodinou. Ale pánovi bylo to odpovědí bezprostřední.

Ale nebylo jen smyslového poblouzení, nikoliv jen ztráty časových pojmů; měl ještě jakési nejisté tušení o tom, že se s ním cosi

děje, a současně tomu věřil i nedůvěřoval; bera Lukyniaka za ruce, hověl potřebě sblížit se s někým blízkým jeho duši, a nemaje nikoho po ruce, improvizoval svého sluhu, kterého měl ostatně velmi rád, touto prospěšnou bytostí. A jak jej tak držel za ruce, Lukyniak vzal na sebe věrnou podobu Marianinu, což bylo velmi groteskní, ježto nepřestával vyhlížeti jako Lukyniak, a důstojníkovi se obzvlášť zřetelně objevilo znaménko na šíji, které často líbával. Čím déle na ně hleděl, tím více ustupoval přelud Marianin, jako by se opět přetavoval v obyčejného Lukyniaka. Ale za onu chvíli viděl poručík svou lásku tak soustředěně, že každá vzpomínková podrobnost se se všemi ostatními svářela, takže lze říci, že zcela prostě lásku žil, a proto řekl:

„Děkuji ti, Lukyniaku, tys hodný hoch.“

Nelze říci, že by po celou tu dobu od šrapnelového výbuchu až potom a odtud dále poručíkova přítomná chvíle byla bývala zarůstala viděním minulosti a sládlá imaginárním návratem minulých šťastných dob. Tomu naprosto nebylo tak, neboť žádná reální vzpomínka nevzešla. Ale kdybychom si na jednom transparentním proužku zobrazili sled minulých událostí jeho života a na jiném proužku vše to, co se odehrávalo nyní – a že bychom položili jeden na druhý a sunuli je, ale směry protivnými, získali bychom přibližně představu dějové a zážitkové šedi, kterou procházel pán Lukyniakův.

Když byl Marianino zjevení odbavil, chtěl – přiměřeně neobvyklému, jež matně tušil – zaujati postoj malebný, ne-li divadelně strojený, ale ustrnul v jakési groteskní atitudě, poněvadž chystaje se onen úmysl provést (lze-li mluvit o úmyslu), připomněl si, že Marianě sotva by se cos podobného líbilo. Krom toho ostýchal se poněkud před Lukyniakem, který, zatímco jej držel za ruce, hleděl rozpačité stranou, do prázdné zákopové chodby. Chudák Lukyniak byl v situaci málo záviděníhodné. Byl v jiné fázi než pán – cítil to instinktivně –, a pokud se tento jejich okamžitý vztah-nevztah ničím neporušil, zdálo se mu tudíž, že trčí v prázdnu. Naštěstí však ozvaly se v zákopu hlasy, které bylo lze zřetelně poznati jako běhouny – hlasatele nové, nebývalé neobvyklosti, třeba se neozývaly ani křikem, ani přiduše-

ným šepotem. Ale provázelo je cosi podobného šplouchání, jako by se na břeh klidně tekoucí řeky sneslo naráz hejno pradlen a počaly všechny zároveň máchatí prádlo. Jakmile se ony hlasy ozvaly, bylo patrné, že jsou nosiči pohybu, třebaže nejbezprostřednějším jejich následkem bylo, že vše se přikrčilo v absolutní nehybnost. Vír počal u obou lidí, držících se za ruce – a to tím, že se pustili. Lukyniak však stále ještě hleděl stranou a jeho uspokojení, že má nyní, kam by hleděl, se jaksi zmaterializovalo. Bylo lze rozeznati slova a malé věty, bez zřejmé souvislosti, zpřeházené, zkřížené a snažící se, aby svá zbarvení navzájem smyly. Zatím bylo těžko předpovědět, pojde-li z tohoto embrya chaos, či jakýsi nový pořádek; ale zkušené uši Lukyniaka i jeho pána poznaly rázem, že slova a větičky, které měly pro každého z obou jinou úhrnnou barvu, vyvěrají z jednoho zřídla.

– Adjutant. – – Major u telefonu? – – Co stojíš, chlape, a okouníš? Nevíš? Co? –

– Ale kdež je teď čas roznášeti kávu. – Nehýbej se odtud, slyšíš!? – Což jsem nenařídil, že máš míti nůžky na drát stále u sebe? – – Co? – – Ustup! Pozóóór! –

Jiskřičky těchto hovorů přenesly se zleva přes Lukyniaka a jeho pána jako přes asbestovou hmotu, nezapálily, ale rozpálily ji, a odtud vznikl pak požárek též napravo:

– Ale kdež, hlouposti! – – Kdo to povídal? A že teď – – I co, tak je tomu každý den. – – Nehnu se z místa. – – Cože, nehneš se z místa? I ty! No počkej! –

Lukyniak náhle se k poručíkovi obrátil docela a bezradně patře vyrazil:

„Bude se robit angrif.“

„Jak to víš?“ bylo mu otázkou.

„Bude,“ děl.

Vlastně to tušil sám, hned jak uslyšel onen tichý hlasový zmatek v zákopové chodbě; zněl mu jako ve snách. A řekl-li „jak to víš?“ (a řekl to s nedůvěrou), bylo to, že by rád, aby byl Lukyniak zapochyboval; neboť sluha jevil se mu nyní jako někdo velmi dobře zpravený a jeho nevíra nebo alespoň pochybnost byly by důstojníkovu

předtuchu nastávajícího útoku jistě odklidily. Ale Lukyniak nejen nepopřel, nýbrž vyslovil tu myšlenku sám první, a svému pánu byl proto jakoby nepřitelem. Ale jen tak dlouho, dokud ještě zbývalo trochu pochybnosti, bude-li se útočit či nic. Pro tu dobu tedy – která ostatně trvala jen docela krátce – nedbal už přítomnosti sluhovy. Usedl k periskopovému stolku, opřel bradu a „zakousl“ se. Zakousl se do představy podvečerní nálady u rybníka doma na vsi, krátce před počátkem žabího koncertu. A – byv krátce poté vyburcován dusavým ruchem celého zákopu – viděl se pojednou obklopen tichem, jehož latentním zvukem bylo kvákání žab. Fyzická nevolnost? Ano. Než vedle ní – a jaksi těsně do ní vetčena – (vzpomněl na pářící se brouky) ranila jej duševní bolest, to jak v něm jako by samoplozením vzklíčily vzpomínky na neladnou směs všeho, co v jeho životě znamenalo ponížení, hanbu, podvedenost, zklamání, bolest. Připadal si jakby ušpiněn a mimoděk zkoumal svůj ústroj; i zodporněly mu obzvláště boty, na nichž lpěl starousedlý prach mastnotou, jíž byly napuštěny, jako škvára. Lukyniak všiml si jeho pohledu a vytáhnuv odněkud hadr poklekl, aby je očistil. Vtom nová ohlušující rána, jíž předcházelo pištění meluzíny: osmnácticentimetrový granát, navštěvující zákopy den co den jednou či dvakrát, tlustý strýc. Dopadl vzadu. Výbuch povelal všemu ruchu na drahnou chvíli na kolena, ale Lukyniakův pán, jenž, zatímco sluha mu otíral boty, byl odešel od rybníka domů, kde tikot švarcvaldek pomalu zažehnával nevyznělý žabí kvákot, Lukyniakův pán tedy byl explozí uveden rovnou v nové utkvění ticha. Ač posud nikdy o tom nepřemítal, věděl náhle, že ticha, v nichž si kdysi liboval, působila jako omak hlazené dřevěné desky, ledaže – byl-li v tiché náladě stesk – jako dlení v prostoru utvořeném z takových desek. Nyní doznívala dutá a řezavá exploze ve zmaterializovaných vlnách obrovské ladičky, rozezvučené vzteklym břinknutím, a vlny tyto neplynuly, nýbrž tuhly jako výpotky zakuklujících se bourců, tuhly v provazce ošklivě zašmodrchané, naplňující tento prostor, v kterém byl, naplňující jej křížem krážem, omotávající Lukyniakova pána tuhou atmosférou a ohrožující jeho pohyby, třebaže se nijak neměly k tomu, aby jim vážně překážely.

A toto byla kostra, na níž, jako mouchy na lepkavý papír, se lepilo všechno, co docházelo k jeho sluchu. Ano, slyšel všechno: i hřímavý koncert nad hlavami, v polích, kam se mělo za chvíli patrně vyrazit, pomyšlení to, jež působilo Lukyniakovi asi takovou nevolnost, jakou pocítuje člověk v závětrří, ví-li, že za okamžik bude musiti bez deštníku, bez pláště do sloty; i ruch v zákopech, jenž se opět sbíral, a všechny jeho složky, patrné i v těsném tom vrstvení; i bušení spánků, tepen a srdce, ba i zmatený chod embryonálních myšleneček. Ale vše, co kde zaznělo, neodcházelo, nedoznívalo. Hřmoty, zvuky i hnutí zůstávaly, tuhly, jakmile byly vydány, a majíce všechny kvality akustické, byly přece tak málo, tak málo zvuky, poněvadž jim chybělo jediné – plynulost. A tak se stalo, že sluch už nezmaňhal tuto ztuhlou trvanlivost; nervy vzdaly se reakce a místo reakce smyslové vstala ta, pro niž se musilo rozhodnouti jeho polovědomí. A uvrhla ho v ztřeštěné ticho. – Tu, když tiše snášeje tento protivný stav, zcela jím absorbován, mechanicky se opásával důstojnickým pasem, aby byl přihotoven, cosi ho znovu vrhlo na představu ticha, které předchází žabímu koncertu, ucítil duševně něco, co se podobalo drcnutí hlavou o roh stolu, a vzápětí vešel v blouznivou jistotu, že i za tímto tkví kuňkání žab. I bylo mu to k zoufalému smíchu. Povolil mu – a fuj, nyní se i jeho vlastní smích navrstvil na tvrdý konglomerát ran, břinkotů, hulákání, pištění, cvaků, dusání a šplounání a utvořil nejvrchnější pokožku, tu jedinou, jež se trochu tetelila. Ale jen málo.

Kdyby byl býval poslušnějším otcových rad, mohl v životě snadno ujíti leckterým trapnostem. Především (měl na mysli přítomnost, poněvadž co s minulostí?), především nemusilo dojíti k této tvrdošíjné, nekonečné válce. Poněvadž jsou roztodivné souvislosti. Ví, že jednou po jakési výborovce studentského spolku chodil po lesích a vykonstruoval si s nerozvalitelnou pravděpodobností, že by bylo došlo k ministerské krizi, kdyby výborovka byla bývala neschopnou usnáseti se. Lituje, že k oné krizi nedošlo. Byla by nepochybně skončila demisí kabinetu a v důsledku toho nebylo by došlo k válce. Dnes sice už nemůže vysledovati souvislost mezi onou výborovkou a kabinetní krizí, ale to jeho pevnému přesvědčení nevádí. Svoji ne-

přítomností mohl tehdejší usnešení o spolkovém sjezdu znemožniti (aspoň načas), ale on se dostavil, místo aby byl poslechl otce, který ho měl k tomu, aby šel na nádraží přivítati strýce z Vídně. Ach, jak těžko doléhá taková vina neposlušnosti nyní, když vše je zmeškáno. Tou svéhlavostí přivodil válku; kdyby se byl vyvaroval tisíce jiných pošetilostí, vládl dnes již možná pozemský ráj.

Ošklivě to všechno dnes vnímá; ošklivě vnímá vše své zrady, ledabylosti, svéhlavosti i neposlušnost svou. Ošklivě – neboť srdce ho pro ně nebolí... Ach, řekne se: nebolí! Pravda, nebolí tak přirozeně, že by se jal vzlykati. Ale to, nač vzpomíná s vyčítavým skoro svědomím, klade se okolo srdce jako těsný pancéř, hmotařsky je zavaluje a jest to bolest tak ztřeštěně ztuhlá jako kopule ztřeštěného ticha. – Jeho zrady, jeho faleš, jeho lež a jeho podlý vzdor! Nebylo jich více v něm než v jiných, nač však srovnávat? Přicházejí chvíle, kdy se chápe, že srovnávat sebe s ostatními je o úskok více; hříchů bylo šeredně mnoho absolutně. Ví například, včera že mohl zachrániti člověka, zachrániti docela mimo vztah k válce, kdyby byl před deseti lety nevybral sojčí hnízdo. Ví to jistě. A je to žalné vědomí! Ví, včera že bylo lze uleviti srdci horkými, prudce tekoucími slzami, kdyby to srdce nebylo už před dávnem okoralo, tehdy, kdy se dopustil zabití nejošklivějšího, že zabil neschopností utišiti jednu beznadějnou lásku. A je to žalné vědomí. Ví, že dnes a po všechny dni mohlo býti jarně krásně, kdyby byl před lety dovedl nabídnouti přístřeší člověku, kterého neměl rád a jenž byl pod jeho okny napospas zhoubnému dešti, který ho usmrtil. A je to žalné vědomí. Jak tak nyní cit stagnuje a jej dusí, tu ví, že mohl žítí plynulým rytmem, vše že k tomu vybízelo, k tomu lákalo, k tomu ukazovalo, a že nedbal a že volil překotný pospěch střídavě s hříšným utkvěním. Tu ticho, které ohlušuje – a on nemůže ven, zde neforemná hromada, jež utlačuje – a on nemůže zpod ní. A nebolí to ani ono a on to ví, a kdyby dovedl bolest cítiti, směl by mluvit o utrpení. Kdy že se alespoň vybaví prašivé kuňkání žab, kdy že alespoň hrud' tomu tlaku povolí a pukne?

Pohybová lavina prometá zákop, on chápe, co to znamená, a dí Lukyniakovi:

„Zůstaneš zde a v nové pozici mě vyhledáš.“

A Lukyniak, pláče jako děcko a stíraje slzy hřbetem ruky:

„Dnes ne, pane lajtnant! Kdybyste mě potřeboval!“

„Vzadu zůstaneš. Basta.“

A Lukyniak odchází dozadu, kupodivu lehce, jako by se vznášel nad zemí, a mizí již v dálavě, a on jej vidí, jak vchází do jeho rodného statku, kam o něm nese zvěst.

Pohled na onen dvorec, kdysi hrazený, nad rybníční hrází, mezi lipami, všecek bílerudý, pohled ten vrhá jej nazad, an vidí, Lukyniak jak nad hrází rukama bezradně, zoufale mává. – Jak jen vše slyší a jak je to nehybné! Jak jen cítí výčitky svědomí a jak málo to dojíká, žel! Už je v prostoru zaplněném podrchanými lany a jasně slyší píseň, kterou vždycky nenáviděl, a shledává, odevždy že byla předtuchou ztřeštěného ticha:

A já pořád, kdo to je,
že nám nedá pokoje.

A já pořád, kdo to tluče,
on to bednář na obruče.

Obruč však má pneumatiku, lehce se kutálí a on, výborně cvičený august, výborně na ní balancuje. To se to pěkně jede! Jen kdyby větru nebylo, větru, který skřípe jako pila na suku, a skřípot kdyby se nelípal! A kdyby nebylo bílých a rudých obláček, přičarovaných co chvíle mezi nebe a zemi, obláček chrastících jako špatný celuloidový míč, a kdyby se to chrastění nelípal! A nebyti chrchlů černé země – tu a tam, onde, zde, funících a chraptících jako prasklý kontrabas, a kdyby se to nelípal! Jen když však jede obruč s pneumatikou! Objíždí na ní své zrady a hříchy a falše, a možná že požádá za prominutí, a před ním kluše Lukyniak per pedes a dělá jako spěchající rozsévač a co chvíli se ohlíží po pánu. Pán vytáhl šavli a snad myslí, že vyhlíží jako Štěstěna na svém kole. Leč ne! Vídával v cirkuse pro-

dukce, kdy se šašci projížděli na volné obruči s pedály, udržující se v rovnováze japonským slunečníkem, jímž mávali nad hlavou. Tak nyní i on. Šavle jest jako japonský parazol. A Lukyniak před ním drkotá per pedes, jak se tu vzal tak rychle odtamtud, kam jej poslal a kam jej viděl jíti? Šibal, přispíšil si a přinesl z domova ve škatuli leccos, co rozestavil porůznu s fantazií dobře cvičených malých architektů norimberských měst en miniature. Jde od skupiny ke skupině, pospěšně jako rozsévač, mající nakvap, a jeho pán za ním na rozkymáčeném velocipedu, jež snadno udržeti v rovnováze. –

Tu křtiny mladších sester a bratří, nevrle brané na vědomí; tu rozdílení školních cen, kdy závidíval nejen těm, kteří ho předčili, nýbrž i těm, kteří s ním byli naroveň; tu veselá snídaní na pažitě, jež pojídají švitorně milenky jím zrazené a naležší šťastně milence lepší, než byl on – proč závidí i tu?; tu pocty lidem, jimž odepřel přispět, když byli v úzkých. Ale jsou také skupiny nepodařených nástrah, zhroucených intrik a zvrácených úkladů; jsou posléze v duhových barvách faty morgány ztuhlé výjevy panoptické záchrany tonoucího chlapce, činné potěchy mladého vdovce, almužen, udělených za vlídného zjihnutí srdce, se slzami v očích, takže už nebyly almužnou, nýbrž půjčkou, zavazující jediné dárce. A skupina laskavé úcty k rodičům. A skupina jednoho dlouhého zřikání se, o němž nikdo nevěděl. A skupina jedné veliké životní bolesti, která se snažila ohnouti, zmrzačiti ho, a on se až dodneška nedal. Ty byly nejkrásnější. Ale jak jen je Lukyniak našel?

Pojíždí od jedné ke druhé letem, letem, na rozkymáčeném kole, takže si jich jen velmi povrchně lze všimnouti. Ale rychlé to střídání běře se v kolotočový, uměštěný cval, jehož on je středem. Trara! tot' jen jiná fáze ticha krychlového, nastrčeného na hlavu jak oslí leb mistru Klubkovi, jenže, ach, není snu noci svatojanské. Skutečnost, skutečnost přespříliš houževnatá, přítomnost, přítomnost, chvíle tato, do níž vecpal jako koudele všechno, co bylo, elf zlý, zlý. Leč nic z toho, co bude.

Snad jsou okamžiky, kdy se to trhá jako mlha na vysokých horách, a on patří do údolí. I zdá se mu, že jest podvečer, barva vzduchové

vrstvičky docela u země o tom svědčí; že kráčí, ne, že běží po mastné oranici, lepící se těžce na boty a již druhdy marně hledí setřást prudkým výmrskem kolena; že běží, poněvadž mu bylo nakázáno; že si vzpomíná na onen rozkaz; že neběží sám, nýbrž s mnoha jinými; že má hlad a žízeň; že je už méně lidí, než bylo před chvílí; že je slyšeti; že je viděti; že je strašno, strašno, strašno; a strach; a ticho prosekávané hvizdem, sykotem a rykem. A zase už je to pouze hvizd a sykot a ryk, tvořící ticho. A nemíjejí a tkví.

„Lukyniááák!“

„Hier! Pane lajtnant – nieder!“

Ne, ne – ne, ne!

Tam před školou děvčátko sirotek. Ošklivá je, pod'ubána. A nemá nikoho, leč tetu, starou, skuhravou, živící se almužnou a bijící sirotka. Tak dává příklad všem vesnickým klukům. Tam před školou se jí zpívá:

Pod'ubaná, pod'ubaná,
umazaná, natřískaná.

Mačká se na vrata, stojí. Chce utéci. Oni jí v tom brání.

Pod'ubaná, pod'ubaná,
umazaná, natřískaná.

A poněvadž nemůže utéci, prchá k vratům znovu a staví se ke klukům zády. Ne vyzývavě. Jen aby se skryla. Je to zřejmé, neboť onen postoj je lítostnost sama. A takového něco může i v zatvrzelci konati div.

„Kušovat!“

Smějí se a pokřikují.

„Kušovat!“

A že není pokoje, rychle se rozhoduje. Je z toho pračka. Dobře se brání. Ale dostává jich dost. Zvláště jedna rána pěstí do prsou tehdy bolela –

Lukyniakův pán se rozpomíná:

„Krom toho jsem vykonal sotva kdy co, že bylo tak prostě dobré. Zač tedy stál dosud můj život?“

Cítí znovu onu ránu pěstí, cítí ji jako hrdost – ano.

A volno je mu nyní, ví jaksi: Puk, dobrá kopa, sňal konečně oslí hlavu. Není už nikomu pro smích, nikomu, ani sobě.

Vlastně nebyla oslí hlava sňata naráz. Nejdříve rozplétá neviditelná ruka provazy, jest mu, že se může protáhnouti jako rozvinuté dítě. Zároveň jak by mu mozek pořádal, vzniká více prostoru, čije přirozenost a už je v ní. Rozbita krychle. Z vyzuřeného zvukového akumulátoru vyvěrá pramen, jenž pouze bublá, a z klubka minulosti odvíjí se náhle hladká nit, prosta kazů, prosta uzlů – souvislá.

Jest mu, prsty že mu klouzají po desce hlazeného dřeva s pocitem nesmírné libosti nadfyzičné.

Lukyniak klečí u svého pána a hledí bezradně na malou ránu v prsou mrtvého těla. Nemůže ještě plakati. Ale plakati bude.

Je večer, je noc. A teď každý už ví, že je ticho.

Lukyniak klečí vedle mrtvého svého pána, těsně u drátěných překážek dobyté pozice.

Zapláče, až žáby v blízkém rybníku spustí svůj koncert. Dejž bůh, aby nerušily hrubě Lukyniakova pláče.

Řekne ještě: „Dobrý pane.“

A zítra, až bude v rozkaze zmínka o tom, jak dobře vedl svou četou, která ze všech první byla v pozici, Lukyniak se utiší a hrdě o tom napíše do hrazeného dvorce.

Richard Weiner

Lítice

Edice Klasická česká próza
Ilustrace a motivy na obálce Josef Čapek
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 20. 9. 2018

ISBN 978-80-7602-281-2 (epub)
ISBN 978-80-7602-282-9 (pdf)
ISBN 978-80-7602-283-6 (prc)